Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

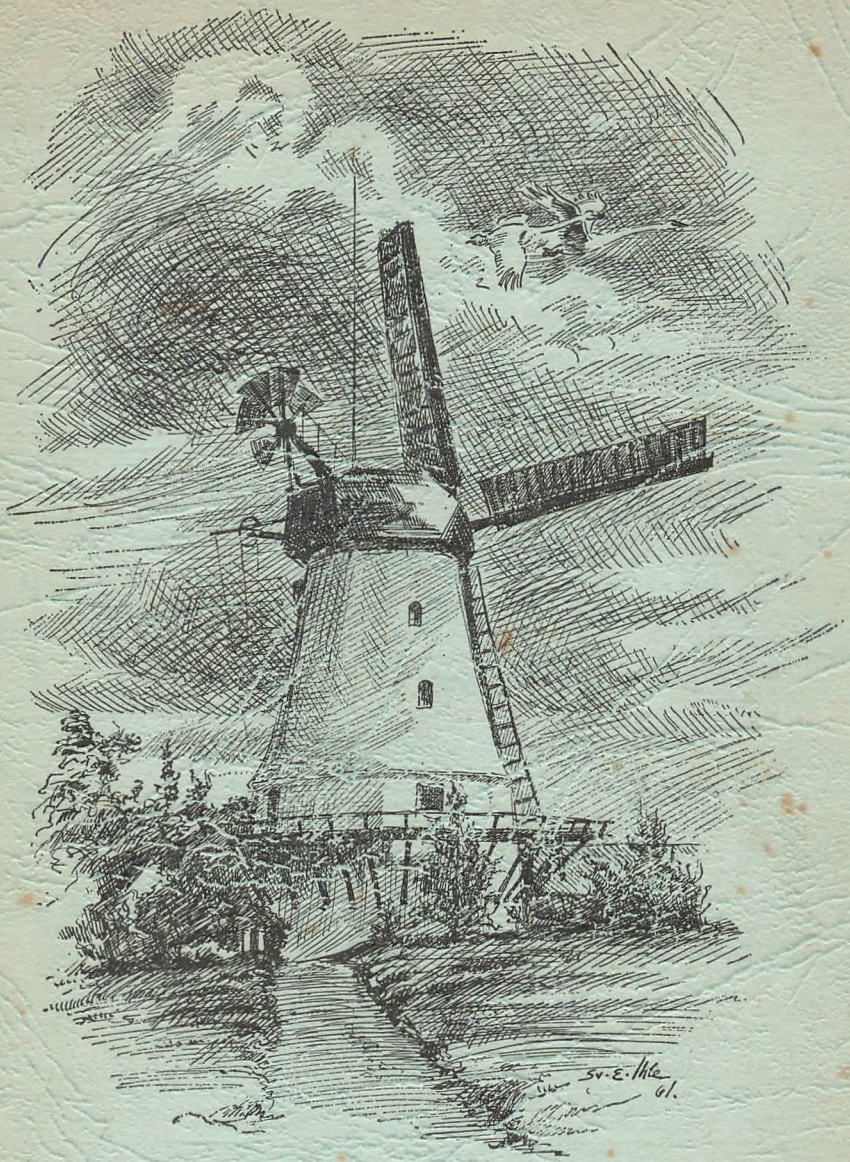

Den sundevedske Landboforening

1862—1962

Den sundevedske Landboforening igennem 100 år

✡

JUBILÆUMSSKRIFT

1962
V. IHLEs BOGTRYKKERI · BROAGER

FORORD

NÅR DEN SUNDEVEDSKE LANDBOFORENING d. 11. januar 1962 fejrer sit 100-års jubilæum, har vi i bestyrelsen følt os forpligtet til, ligesom ved forudgående jubilæer, at udgive et festskrift over foreningens virksomhed i de forgangne år.

Festskriftet er udarbejdet efter protokollerne og delvis optrykt efter sidste jubilæumsskrift, udarbejdet og videreført af Asmus Clausen, Gamle Præstegård, Adsbøl, med en udmærket beskrivelse af foreningens virke såvel som om Sundeved og dens befolkning.

Ligeledes har forstander L. Lauritzen, Gråsten, konsulent Chr. Nielsen og konsulent H. Bruun på en værdig måde skildret Sundeveds kvægavl, plante- og svineavl gennem de sidste 25 år, hvorfor bestyrelsen hermed bringer dem sin bedste tak.

Vi, der i dag står i Den sundevedske Landboforenings tjeneste, gør først og fremmest dette af kærlighed og interesse for erhvervet og til hjemstavnen. Vi er taknemmelige for at have fået så rige minder og så rig en arv at værne om som kun få andre steder i vort land.

Vi er fra naturens side begunstiget med en frugtbar muld og et mildt klima, så vi mindes sangen om Sundeved: „Der er et land, af Herren rigt begavet, af frugtbarhed og alskens ynde smykt, med velbehag det spejler sig i havet, som af sin egen yndighed henrykt".

Må vi i dag, ligesom vore tidligere stoute mænd gennem tiderne, have evne, vilje og mandsmod til at gøre en indsats for vore standsfæller — ved et virke for andre, til fælles bedste.

Det nuværende slægtled står i dyb taknemmelighedsgæld til vore forgængere, fordi de tog opgaverne op og løste dem efter bedste evne, både fagligt, nationalt og økonomisk; dette har altid været foreningens mål: at gøre det bedste for sine medlemmer.

Når landbruget i den svundne tid har skiftet fra bølgedal til bølgetop, står vi nu ved jubilæet i en økonomisk overordentlig vanskelig tid, som fordrer, at vi rykker nærmere sammen og i flok og enighed gør en indsats for at forbedre vore økonomiske kår, værne om vore bondehjem, vor frihed og selvstændighed.

Må ledelsen i tiden, der kommer, i lige så høj grad som tilforn have evne til at finde de rette veje — til gavn for alle sundevedske landbohjem, hvor vi står til regnskab for kommende slægtled.

For bestyrelsen: Hans Clausen

Den mellemslesvigske Landboforenings afdeling for Sundeved

1852—1862

I 1852 blev Den mellemslesvigske Landboforening oprettet, og den blev straks delt i 3 afdelinger. Én for Aabenraa amt, én for Sundeved og én for Als. I 1860 vælges C. H. Clausen, Broager, til formand for Sundeved afdelingen, og ved et møde den 29. januar 1861 fremsætter formanden forslag om oprettelse af en selvstændig forening under navnet „Den sundevedske Landboforening". Forslaget vandt udelt bifald, og formanden fik bemyndigelse til at foretage det fornødne til forslagets gennemførelse.

Ved et møde den 23. oktober forelægges og vedtages statutter for den nye forening.

Det første møde i „Den sundevedske Landboforening" afholdtes lørdag den 11. januar 1862 i Broager.

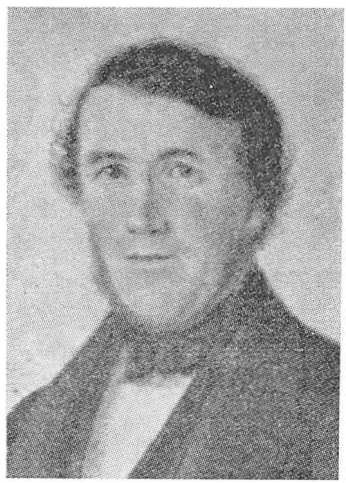

Møller C. H. Clausen, Broager
Formand 1861 – 63
1866 – 67

☆

Den sundevedske Landboforening

1862—1868

DE FØRSTE 3 ÅR frembyder foreningens protokoller kun meget lidt af interesse, idet formanden kun indfører emnerne der behandles, hvorimod selve forhandlingen bekendtgøres i „Den danske Slesviger" (senere „Dybbøl-Posten").

Rigtignok har der været en kurre på tråden mellem formanden og

redaktør Grim, og formanden stiller forslag om at vælge et andet blad til foreningens organ. Forsamlingen siger dog nej, og der vælges en mand, Hans Hansen, Dybbøl, til at bringe sagen i orden med redaktøren. Samme mand har sikkert været denne post voksen, i hvert fald benyttes „Den danske Slesviger" fortsat.

Utallige er de spørgsmål, møller Clausen kan sætte på dagsordenen, ofte 5, 6 og 7 punkter, hvert især med mange underafdelinger. Emnerne er meget spredte. Tit efter nutidens mening af noget underordnet betydning.

Der drøftes dyrkning af kommen og „andre arter" af humle; hørdyrkning er et næsten stående emne. Transportable stalde — fremstillet af Matzen, Krammark, malkemaskine fremvises og prøves, men „den dur slet ikke, da man ingen mælk fik frem".

En høstmaskine indkøbes og får det prædikat, at den arbejder tilfredsstillende. Året efter sælges den dog til møller Clausen for 4 Rdl.

En vaskemaskine indkøbes af foreningen.

Der diskuteres om årsagen til, at man ikke kan kærne.

Endnu på dette tidspunkt mener man, at dette forhold kan afhjælpes ved forbedrede kærner.

Af spørgsmål, der har større betydning, drøftes gennemført sommerstaldfodring.

Rapskager til foderbrug: „1 pund daglig skader ikke".

Roernes foderværdi.

Hvedens sygdomme og midler derimod. Bejtsning med blåsten og væskens styrkegrad drøftes, „den skal bide således, at de flove korn ikke kan spire, da virkningen er at søge deri".

Det fremgår af denne bemærkning, som fremsættes af formanden, at man på det tidspunkt slet ikke forstod sygdommens art.

Kartoffeldyrkning anbefales, men der advares imod at opfodre større mængder på malkekøer, da de giver mælken afsmag.

1863 Sædskiftet drøftes. De obligate 5 halmfrugter efter hinanden søges ændret ved en bladfrugt ind imellem. Den såkaldte beskygningsteori fremsættes, og der tales om „den atmosfæriske plantenæring".

Der holdes dyrskue i Ullerup.

1864 Krigen er slet ikke omtalt i protokollerne, kun ses det, at foreningen så godt som intet foretager sig.

I følge 25- og 50-års beretningen har Matzen, Iller, været formand fra 1864—66.

Ved et møde den 19. december 1863 er valg af ny direktion på dags-

ordenen, men der siges intet om resultatet af dette valg. Man må dog gå ud fra, at Matzen har fungeret som formand i 2 år.

Den 30. december vælges igen, og denne gang gives der ren besked: **1865**
møller C. H. Clausen, formand, 13 stemmer, proprietær Duus, Avnbølgård, viceformand, 11 stemmer, proprietær C. P. Wolff, Gammelgab, bogfører, 30 stemmer.

Dyrskue i Nybøl. Der bortauktioneres engelske redskaber. Fælles- **1866**
mejerierne drøftes, det oplyses, at forpagterne på Als betaler 1/9 for hver kande mælk af, hvad fineste herregårdssmør koster i Hamborg Desuden leveres til forpagteren 5 td. rug, 19 td. havre og 100 Mark curant for brænde.

Kunstenge med dræning til overrisling efter „det petersenske system" drøftes og anbefales.

Hvad kan der gøres for at undgå misvækst i tørre somre? Jorden skal dybt behandles i foråret og tæt tilvalses.

Clausen søger oprettet arbejdsskoler for børn. Han får lovet bidrag (900 Mark) fra en dame i Kiel. Der synes dog ikke at blive noget ud af det.

Matzen, Iller
Formand 1864 - 66.

Arbejdsløsheden, især om vinteren: der drøftes, hvilke midler der kan indsættes til dens afhjælpning. Også syge- og arbejdsløshedsforsikring nævnes for at fri arbejderen for offentlig forsorg under sygdom eller arbejdsløshed.

Det er besluttet at afholde dyrskue i Broager, men da både amtet **1867**
og regeringen har nægtet tilskud, må det, trods alle trufne forberedelser, udsættes.

Ved et møde i Broager var der næsten ingen mødt, så enhver beslutning var umulig. „Ikke engang beslutning om at standse foreningen kan vedtages". Ved næste møde besluttedes det dog at fortsætte, dog skal nu alle møder afholdes i Nybøl i modsætning til, at der i de sidste år er skiftet med mødestederne. Wolff sætter igen Peru Guano til drøftelse. Clausen er af den mening, at den er for dyr og desuden om få år vil være opbrugt.

Wolff nævner Tesdorpfs fremgangsmåder med dræning og påførsel

af kunstgødning, som havde virket sådan, at han havde avlet 19 fold. Wolff mener, at megen staldgødning netop betinger, at kunstgødning kan betale sig.

Der tegnes bestilling på Peru Guano.

Det besluttes at ansætte en lønnet sekretær. Valget faldt på lærer J. Jensen i Snogbæk.

Den 8. december 1867 stod valg af en ny direktion på dagsordenen. Protokollen melder: Først blev Clausen og Duus genvalgt, men de var ikke til at formå til at modtage valget. Petersen, Dynt, som havde flest stemmer næst efter Clausen, „frabad sig høfligt og beskedent posten som dirigent". Der blev derfor foretaget omvalg og „boelsmand Wolff fra Gammelgab blev valgt med 14 stemmer og Cosmus, Nybøl, til kasserer med 10 stemmer".

Inden foranstående valg fandt sted fremlagde C. H. Clausen landøkonomiske tabeller fra Berlin, „men disse, syntes man dog, kunne lægges til side indtil videre".

Endvidere forelagdes prospekt til en landbrugsskole i „Kappeln", og der udspandt sig en ret livlig drøftelse om praktisk og teoretisk uddannelse.

Dirigenten anbefaler tilslutning til Den slesvig-holstenske Fælles-Landboforening, dette ville efter hans mening hjælpe til, at der lettere kunne fås bidrag fra statskassen. Wolff udtaler, at hovedforeningen kun vil støttes af biforeningerne.

Protokollen melder intet ud over det foranstående, men mellem linjerne fremgår det klart, at der fra bestyrelsens side er sat et politisk moment ind. Foreningen har bestemt givet tilkende, at den burde holde sig fri af politiske tilknytninger. Bestyrelsen har ikke villet bøje af, og resultatet måtte være at nægte modtagelsen af valget. Dette bekræftes ydermere af, at protokollen ved næste møde under „udmeldte medlemmer" nævner den tidligere formand C. H. Clausen, ledsaget af flere fæller.

Claus Peter Wolff, Gammelgab, havde nydt en efter datidens forhold glimrende uddannelse, dette i forbindelse med længere ophold ude i verden, særlig i Skotland, havde givet ham større udsyn end hans samtidige. Inden for foreningen havde dette givet sig udslag ved, at han som meget ung allerede fremsatte spørgsmål til drøftelse af stor rækkevidde. Det kan nævnes, at han talte om damptærskning, høstmaskiner, radsåning o. s. v. Hvad der dog især havde hans interesse var roedyrkningen.

Wolff var ingen bonde, tværtimod, hele hans type var det modsatte

af den sundevedske bonde. Han var lille af vækst, spændstig og ilter i sine bevægelser og i sin tankegang. Hans holdning som regel med hænderne i den tætknappede trøjes lommer og med albuerne presset fast imod siderne. Hans blik var flakkende og vanskeligt at få hold på, talte man med ham, forsvandt øjnene tit op under de da næsten lukkede øjenlåg. Han var absolut ikke dus i ordets egentligste betydning, hverken med sine standsfæller eller med sit tyendefolk.

Som forhandlingsleder kunne han være hård, ja til tider nærmest hensynsløs imod dem, der ikke samstemmede.

Sin indflydelse tiltvang han sig i kraft af sin overlegenhed både i viden og dygtighed.

Wolff var dansksindet, bevidst og absolut, men han var ingen hurra-patriot eller måske pænere sagt, han manglede forståelsen for det, vi kalder folkedanskhed.

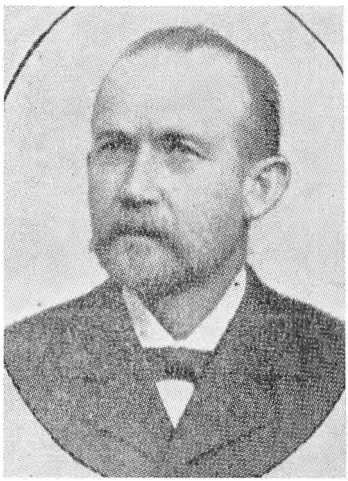

Claus Peter Wolff, Gammelgab
Formand 1868–1908

Med denne type som leder vil man forstå, at Den sundevedske Landboforenings møder ikke var underholdning, men tværtimod nøgterne arbejdsmøder, blottet for blødagtig idealisme. I denne mands hånd er det nu foreningens ror lægges. Skæret var lige for boven.

Den periode, som dette valg satte punktum for, kan med nogen ret kaldes „De skiftende formænds periode". Der indledes fra nu af en mere stabil og rolig arbejdsperiode.

Foreningen havde på dette tidspunkt 80 medlemmer.

Næste møde er den 4. januar med følgende dagsorden:

Skal foreningen vedblive at bestå?

Foreningens ejendele stilles til auktion.

Ved afstemning blev det besluttet „med majoritet", at foreningen skulle vedblive at bestå.

Ved næste møde kommer spørgsmålet igen om grunden til den manglende interesse for foreningen.

Dyrlæge Mathiesen udtaler, at grunden sikkert måtte søges i den

utryghed, der råder med hensyn til vor landsdels fremtid. — „Der handles om os i Berlin, og frygten for krig igen er meget stor". Han var dog enig med flere talere deri, at foreningen burde holde sig fri af politik.

Petersen, Dynt, vil virke så godt, han kan, som landmand: „Hvad kan det nytte at lade alting standse". Ved spørgsmålet, om dyrskue kan fremme interessen, indrømmes fra flere sider, at vi står tilbage og ikke kan konkurrere på et større skue. Man enes dog om, at dyrskuer ikke kan undværes.

☆

1868—1887

DEN FORUDGÆEDE 100-årige landbrugsperiode er præget af de store landbrugsreformer. Udstykningen og inddigningen sidst i det foregående århundrede, og sidst merglingen og dræningen af jorderne. Alle disse store fremskridt kom, hvert til sin tid, som noget uafvendeligt. Udstykningen og inddigningen kom ved lovbud, hvor bonden som sådan ikke havde noget at skulle have sagt. De sidste, merglingen og dræningen, virkede — da de først var begyndt — så indlysende fordelagtige, at alle måtte følge. Vel kan det siges, at den anvendte mergel ikke alle steder var lige god, heller ikke er alle drænanlæg godt placeret og udført; men alt dette er ting, man på det tidspunkt ikke kunne lægge den enkelte til last. Da disse arbejder, mere eller mindre gode, var udført, gjaldt det kun om at holde jorden i kultur for at frembringe det mest mulige korn til salg. Dette kunne gøres ved en gang i rotationen at helbrakke et skifte. Heller ikke dette sidste fordrede særlig stor personlig dygtighed eller indsigt.

I 1860'erne, hvor udbyttet, efter de foretagne grundforbedringer, begyndte at svigte, var foldudbyttet på de efterhånden udpinte jorder gået ned år efter år. Gang på gang udtales i foreningens protokoller, at der kun avles halve høstudbytter (der regnes her på Sundeved i 1869 med 10 fold og derunder), da er det, med stigende priser på dyriske produkter, at spørgsmålet om — nærmest for at få mere og bedre gødning til opretholdelse af jordens frugtbarhed — at gå over til bedre fodring med deraf følgende udvidet mejeridrift og udvidet besætning, rejser sig.

Også kunstgødningsspørgsmålet melder sig, hvortil landmanden, tvunget af forholdene, bliver nødt til at tage stilling.

Der begynder at fremkomme forskellige slags kunstgødning, hvoraf der skal vælges.

Kvalitetsbetaling for smør er på trapperne, derfor ligger nødvendigheden lige for; det gælder om at sætte sig ind i og vælge de bedste produktionsmetoder.

Alt dette stillede ubetinget krav om mere viden og mere personlig dygtighed. Intet under derfor, at den yngre slægt meldte sig som medarbejdere inden for foreningen. Mange af de mænd på Sundeved, der i dag hører til de ældre, vil have kendt flertallet af dem, hvis navne vil blive nævnt, efterhånden som de kommer frem.

De forandrede politiske og statstilhørsforhold nødvendiggjorde en tagen stilling i politisk henseende. Wolff var dog klog nok til at indse forkasteligheden af en politik, der kunne bringe foreningen i vanskeligheder. Foreningen havde, både på dette tidspunkt som før og efter, medlemmer blandt såvel dansk- som tysksindede landmænd.

Ret snart efter krigen (1868) tilgår der foreningen en opfordring om at indmelde sig i den „Schleswig-Holsteinische Generalverein", og som grund anføres, at samtlige offentlige tilskud vil afhænge deraf. Forsamlingen afslår at indmelde foreningen. Samme år er der tilbudt en tysk foredragsholder. Protokollen siger: „Da vel nok ikke halvdelen af medlemmerne vil kunne forstå foredraget, blev det ikke antaget".

Nogle år senere sammensluttes de foreninger, der ikke havde tilmeldt sig „Generalforeningen".

Efter den fransk-tyske krig 1870 indtraf en stærk forbedring af landbokårene. Priserne på korn og raps steg, og afsætningen gik strygende. Endnu engang udskydes nødvendigheden af en driftsændring.

Men sidst i 70'erne og straks i 80'erne begyndte den store prisnedgang.

Gang på gang lyder ved foreningens møder nøjagtig de samme ord, som kendes så godt i dag: Varer dette ved, da må flertallet forlade gårdene. Grunden til prisfaldet drøftes: Der er overproduktion af varer verden over. De forbedrede transportmidler åbner for virkningsfuld konkurrence fra oversøiske stater. „Kunstsmørret" erstatter mejerismørret, frosset kød indføres fra Sydamerika og Australien o. s. v. Overgangen fra dobbeltmøntfoden til guldmøntfoden med de derved faldende priser på sølv og stigende på guld bevirker, at priserne falder i guldlandene og stiger for sølvlandene.

Wolff holder foredrag om dette sidste emne og betoner, at en tilbagevenden til dobbeltmøntfoden ville betyde en bedring.

Der indgår fra en mængde landboforeninger i hele Slesvig-Holsten

en opfordring til regeringen i Berlin om genindførelse af dobbeltmøntfoden.

Som man ser er det nøje de samme tanker, der gør sig gældende dengang, som nu: sænkning af valutaen.

Wolff påviser i samme foredrag, hvorledes Amerika og Indien oversvømmer Europa med hvede. Sydrusland med de frugtbare Sortehavsjorder avler byg i så store mængder og til så små priser, at vor konkurrence er udelukket.

Nogle medlemmer tager del i en drøftelse efter foredraget, men der er dog ikke så mange, der tør have en mening, som tilfældet er i dag.

Gennem hele perioden 1868 til 1886 afholder foreningen regelmæssige dyrskuer, lokalt eller i fællesskab med andre foreninger. Desuden holdes der omtrent hvert 2. år udstillinger af forskellig art.

Af smør var der ved en enkelt udstilling ikke mindre end 62 mærker. I øvrigt holdtes der udstilling af ost, røget flæsk og kød, husflid, håndværksfrembringelser, køretøjer m. m.

Der indføres efterhånden bedre systemer til bedømmelse af de udstillede dyr (pointsystem), ligesom der gives præmier for samlinger. Der stilles også fordring om stamtavle og oplysninger om mælkemængde.

Præmiepløjning hører til de ting, der gentages med længere eller kortere mellemrum.

Fællesindkøbene, der til at begynde med kun gjaldt frø, kommer efterhånden til at omfatte både foderstoffer og kunstgødning. I 1885 er der solgt 800.000 pund kraftfoder, deraf 300.000 pund klid.

I 1879 indgives en petition til statsministeren imod indførsel af toldfrit magerkvæg.

1880 oprettes der et bibliotek af landbrugslitteratur med udlån for øje.

1881 besluttes det, at fællesforeningen skal udgive et medlemsblad.

1886 sendes der delegerede til dyrskuet i Kiel.

Hesteavl og hesteopdræt har ikke foreningens bevågenhed. Kun 2 eller 3 gange optages spørgsmålet. Interessen er minimal, hvad en protokolleret udtalelse tydelig nok viser: „Vi har lidt nok græs til vore køer". Kaptajn la Cour slutter med at sige: „Mange heste og mange hunde, det gør herremand til bonde. Mange stude og mange køer, det gør bønder til monsieur".

Foreningen undgår ikke helt myndighedernes efterstræbelser. Ved et møde den 6. marts 1886 meddeler formanden, at statsadvokaten havde anlagt sag imod foreningen. Denne er beskyldt for at have

overtrådt foreningsloven ved at have behandlet offentlige anliggender, samt for, sammen med andre foreninger, at have deltaget i politiske demonstrationer.

Han udtaler, at sagen sikkert vil trække i langdrag, da, hvadenten foreningen bliver dømt eller frifundet, sagen sikkert vil blive ført videre af den ene eller den anden part.

Desværre melder protokollen intet om, hvilke specielle emner eller hvilke demonstrationer, der sigtes til. Wolff fik forsamlingens tak og tilslutning for den måde, han havde ledet foreningen på.

Ved næste møde kan der meddeles, at foreningen er blevet frifundet. Sagen føres ikke videre af statsadvokaten.

☆

Periodens store spørgsmål

—

Jordfrugtbarhedens vedligeholdelse

JORDENS GØDSKNING. Staldgødningens behandling og anvendelse drøftes gang på gang. Møddingstedets indretning søges forbedret. Møddingstalde anbefales (uden at der dog indrettes sådanne på egnen). Udnyttelse af ajlen søges forbedret på alle måder, især ved anvendelse af gibs til opsugning.

P. Phillipsen, Skeldemark, har (1873) rigtignok ved en gård set en muret grube, hvortil ajlen ledes fra stalden og hvorfra den senere køres ud på marken.

J. C. la Cour fra Lyngby Landboskole, der som den første foredragsholder er i foreningen, holder foredrag om gødning og dens behandling (1870), nævner også ved denne lejlighed, at ajlen også kan bruges til at køres ud på marken, især til roer.

I parentes skal bemærkes, at Wolff begge gange er af den mening, at det ikke lønner sig at køre med ajle. Han fastholdt, trods alt, denne holdning. Han selv byggede ingen ajlebeholder.

Strøelsesemner drøftes gentagne gange, lige fra tang, mosejord, muldjord, til sand og sandmergel.

Kunstgødningen vinder frem i dette afsnit, men meget langsomt og efter mange udtalelser om tvivlsomt resultat. Chili salpeter nævnes (1868).

A. Andresen, Skeldemark, er således af den mening, at kunstgødning (1879) ikke betalte sig på „hans de magre jorder".

Matzen, Krammark, ytrede, at kunstgødning var godt, men der

hørte en kunstpung til, som fylder sig selv. Trods alt vinder brugen frem, hvad der fremgår af fællesindkøbets tal. Det er dog næsten udelukkende fosforsyregødninger, der bruges.

Peter Petersen, Ragebøl, slår meget stærkt (1870) på nødvendigheden af fosfortilskud til den meget forbedrede staldgødning. Chili salpeteret drøftes. Thøisen har anvendt Chili salpeter til kløver med godt resultat (1875). Henimod periodens slutning, da de dårlige tider varer ved i 1880, aftager brugen af kunstgødning kendeligt.

Den gentagne mergling drøftes flere gange, også kalkning med brændt kalk, der dog ikke vinder frem til at blive almindelig.

Petersen (Surlykke), Dynt, indleder til behandling af jordens efterårsbehandling (1870). Han fraråder den megen forårspløjning og tilråder to efterårspløjninger og åben vinterfure.

Forårsbehandlingen drøftes. Enkelte medlemmer har øjnene åbne for unødvendigheden, ja skadeligheden af den dybtgående behandling, det samme gælder for den dagældende obligate 2 gange pløjning til byg. Der hævdes, at især 2-radet byg bliver bedre uden forårspløjning.

Radsåning omtales, men vinder ingen fremgang.

Roedyrkningen er stående tema. Wolff er utrættelig, men det er vanskeligt at få folk til at dyrke større stykker. Hver gang hæver der sig røster, som da advarer imod for store stykker. Først henimod slutningen af perioden synes der at spores fremgang, man møder flere gange udtalelser om, at til roer bør der fodres med oliekager.

1874 Wolff fremsætter tanken om en sukkerfabrik: „Selve roedyrkningen må nu antages at være så godt kendt her på egnen, at dette ikke vil frembyde vanskeligheder". Der går dog en årrække, inden der foretages noget særligt, først i 1882 fremmes sagen så langt, at der nedsættes et udvalg, som rejser til Fyn og til sukkeregnene i Saksen for dér at dømme om formålstjenligheden. De kommer hjem, og der trykkes en redegørelse, som varmt anbefaler sagen. Man når også til udsendelse af tegningslister både til arealtegning og aktietegning. Resultatet er dog mangelfuldt, og sagen stilles i bero.

I 1877 er forædling af sædekornet fremme. Efter redegørelse for fremgangsmåden, der er brugt til fremlokkelse af de nye hvedesorter, synes dette medlemmerne så ligetil, at der laves lister, hvor mange medlemmer tegner sig for at forædle alle slags korn.

Den 2-radede byg vinder fremgang.

Hvedens bejtsning bliver almindelig. Der drøftes også bejtsning af byg og havre med kalk.

Ukrudtets bekæmpelse. Man lægger mærke til, at vildkålen er værst

i forårspløjet jord, i øvrigt er følfoden stærkt omtalt som meget udbredt. Dette kunne tyde på, at en del jorder er overkalkede.

Kløvertrætheden drøftes. Man véd nu, at kløverålen og kløversilken spiller en rolle.

☆

Kvægbruget

PÅ KVÆGAVLENS OMRÅDE fortsættes med indkøb af Anglertyre, dels til salg, dels til opstaldning.

Mange medlemmer forpligter sig til at opdrætte tyrekalve og fremstille dem til bedømmelse.

Dyrlæge P. Thøisen, Skodsbøl, holder „et meget omstændeligt **1870**
foredrag om tillægskalve".

Protokolføreren er ikke Thøisen særlig nådig, og dette resulterer i, at han får ordre til kun at referere efter koncept. Senerehen synes Thøisen dog at være „taget til nåde".

Dette Thøisen's første foredrag har måske været mere videnskabeligt underbygget, end hvad foreningen på det tidspunkt var vant til at høre.

1879 taler Andr. Andresen, Skeldemark, om mælkeudbyttet af køerne. **1879**
Han nævner dér udbyttet fra forskellige kvægholdere: Tesdorpf's angler-besætning på 300 køer har givet 164—178 pund smør i gennemsnit for 5 år. Hans egne køer havde i 5 år givet fra 4.600 pund mælk og 155 pund smør til 5.200 pund mælk og 187 pund smør.

Kraftfoderet var 8 pund efter kælvningen og 1—4 pund længere hen og i „goldperioden"

Forpagter Witzke på Gråsten havde et udbytte af 7.000 pund mælk og 150 pund smør. Witzke kunne dog oplyse, at en mand på Als havde kærnet 314 pund smør pr. ko.

Samme år fremsætter Wolff forslag om krydsning med korthornstyre. Han fremfører dog som begrundelse „hellere en krydsning gennemført efter en bestemt plan" end planløs krydsning.

Smørprisen er dalende — og pengene hos landmanden bliver små. Der tiltrænges en ekstra indtægt af en fedestald. Fedekvæg er også bedre betalere for roerne end malkekvæget.

Der advares fra mange sider imod faren ved at få krydset de efterhånden ret godt forbedrede malkebesætninger.

Opdæmning synes dog håbløst. I 1886 indkøber foreningen korthornstyre til opstaldning.

1883 søges dannet et selskab til kvægets forædling. § 2 i de foreslåede **1883**

love lyder: „Formålet er at danne en konstant forædlet kvægstamme med udpræget malkeevne og en fyldig, smukt udviklet kropsbygning".

Opråbet er undertegnet af: Friis, Ejsbøl, Musmann, Kehlet, Nielsen, Flensborg, Carstensen, Kliplev, Festersen, Håstrup, Ludvigsen, Avnbøl, Sandvej, Holm, Iversen, Svejrup, Andresen, Ullerup, Petersen, Ragebøl, Jessen, Valdemarstoft, Michelsen, Kolstrup, Wolff, Gammelgab, og Mackeprang, Kiding.

Foreningen gav tilslutning til tanken.

På mejeribrugets område står det en årrække i fællesmejeriets tegn. Alle er dog langtfra tilhængere.

Mathisen, Blans, fremfører „fordelene" ved fællesmejerier, hvoraf der især på Als er oprettet en del.

1. Det er godt for forpagteren.
2. For at få pigerne op om morgenen.
3. For at være vis på tykmavede kalve og grise.

Til det sidste punkt er det måske, for den yngre slægt, nødvendigt at oplyse, at fællesmejerierne beholdt skummetmælken.

I øvrigt bemærkede han samme gang, at det var intet under, at alsingerne var tilfreds, men „vore fruentimmer er langt dygtigere end alsingerne".

I 1870 blev der afholdt en smørudstilling i foreningen; der var udstillet over 60 mærker. H. Chr. Andresen's enke, Skeldemark, fik 1. præmie.

1872 ansættes en mejerikonsulent.

1873 J. C. la Cour nævner i et foredrag, at nu kan der for få Mark fås en gradestok, „der er langt bedre end den bedste mejerskes finger".

Det var Holsten, der på det tidspunkt var førende for mejeribruget herhjemme, men i øvrigt oplyses, at ved en international udstilling i Hamborg (1877) var Finland nr. 1.

Fodermidlernes indflydelse på smørrets kvalitet drøftes gentagne gange.

1879 Smørpakkerier oprettes. Formålet er at samle smørret frisk og eksportere straks.

Ikke før 1885 nævnes andelsmejerierne. Wolff indleder en drøftelse og anbefaler store sammenslutninger.

J o h a n A n d r e s e n, Ullerup, taler som modstander.

Det her gældende tidsrum synes, hvad landbrugsredskaber angår, ikke at byde på ret store fremskridt. Svingploven, svenskharven og skotskharven var indført tidligere. Radsåmaskinen kendes og demon-

streres, men vinder ingen fremgang, „den har for langt mellem rækkerne (8—9 tommer), og ukrudtet breder sig".

Slå- og høstmaskiner har været prøvet, men man er skeptisk.

☆

Skiftende emner

THØISEN, SKODSBØL, holdt allerede 1874 et foredrag om lungesyge køer og fremhævede smittefaren også for mennesker. Han tilråder isolering af de unge dyr og udrensning af de gamle, så snart sygdommen viser sig.

1886 holder han igen foredrag om samme emne. Dennegang taler han dog ikke om lungesyge dyr, men tværtimod om tuberkuløse dyr. Han henviser her til forsøg, der er gjort, med hensyn til smitteoverføring til mennesker. Anfører hvorledes en læge i Danmark gav sit eget barn mælk af en tuberkuløs ko med det resultat, at barnet blev smittet og døde. I Berlin var børnene i en hel bydel blevet smittet, og det viste sig ved en undersøgelse, at den bærmestald, der leverede mælken til kvarteret, var inficeret med tuberkulose.

Han slutter: „Men allerede nu er der menneskekærlige folk, der har rettet en henvendelse til regeringen om ved lov at få forbudt brugen af produkter, der stammer fra tuberkuløse dyr. Så ret snart tør man vel håbe, at den største fare dermed bliver afhjulpet".

Er vi nået længere i dag efter 50 års forløb?

Af andre emner nævnes:

Teori og praksis. Thøisen.

Videnskabelig indsigt. Andr. Andresen.

Hestens benspat. Thøisen.

Arbejdsløshed og arbejdsløse. Wolff og P. Phillipsen.

Realbyrdernes afløsning. Wolff.

Bogføring. Wolff og Petersen, Dynt.

Oehlerich, Broager, holder en række foredrag, hvoraf nævnes: „Misundelsen" — „Som vi er og som vi burde være" — „Dyrelivet i menneskets tjeneste" m. fl.

Er landbruget rentabelt? Wolff.

Frihed, lighed og broderskab. Højskoleforstander Salling.

Menneskets sundhedspleje. Thøisen.

Selvbevidsthed. P. Phillipsen.

Toner og ord. Paul la Cour, Askov.

Arbejdernes stilling i landbruget. Andr. Andresen.
Oldenborrelarven. Thøisen.
Vore kreditforhold. Wolff.

Desværre er flertallet af disse foredrag ikke refereret. I denne forbindelse kan nævnes, at den mangeårige sekretær J. Jensen, Snogbæk, er fratrådt i 1878. Hans protokoller er ført sirligt og fint. Han kan til tider være kritisk, ikke bange for at farve lidt med egne farver.

I hans sted træder Jens Jørgensen, Gammelgab; han bliver siddende som sekretær i en meget lang årrække. Hans protokoller er sikkert mere samvittighedsfuldt ført end Jensen's, men de er nøgterne og ikke så interessante for efterslægten.

Af selskabelighed har denne periode ikke ret meget. Dyrskuerne og et enkelt bal, så er der ikke mere. Den sidste sætning i generalforsamlingsprotokollen fra 5. januar 1887 lyder: Det besluttedes at højtideligholde foreningens 25 års jubilæum med et bal.

Foreningens medlemstal er gået op fra i 1868, hvor det var helt nede på 80, stiger straks og jævnt, således at det i 1877 når det højeste tal i denne omgang, 253. I den økonomisk dårlige periode i 80'erne daler det noget, i 1886, ved denne periodes slutning, er det 216.

☆

1887—1912

I MODSÆTNING til det foregående afsnit, hvor gødningsspørgsmålet sammen med sædskiftet og jordbehandlingen var det altoverskyggende, så er det nu kvægavlen og — efter århundredskiftet — tillige svineavlen, der fanger interessen.

Efterhånden som udviklingen og oplysningen skrider frem, melder planteavlsspørgsmålene sig. De forskellige kunstgødninger og nye stammer af korn og roer kræver, at forsøgsvirksomheden tages op. Udviklingen i landbruget går fra brakken over til roeavl. Statistikken viser, at brakarealet i Sønderborg amt er gået ned fra 1878, hvor det var 3372 ha eller 8,8 % af det dyrkede areal, til i 1913 kun at være 995 ha eller 2 % af det dyrkede areal, samtidig sker der en nedgang i græsarealet fra 16.297 ha eller 42,4 % til 13.426 ha eller 35,3 %. Kornarealet er samtidig nogenlunde konstant. Inden for kornarterne er hvedearealet gået frem fra 2.300 ha i 1878 til 4.489 ha i 1913. Rodfrugtarealerne er i samme tidsrum steget kolossalt, fra 678 til 4.531 ha, og dertil er endnu at bemærke, at i 1878 var der 517 ha kartofler, og dette tal har nogenlunde holdt sig på samme højde.

Husdyrholdet i Sønderjylland er meget afvekslende for de forskel-

lige amter. Af Sønderborg amts heste er kun 3,4 % føl under et år. Tønder har 14,2 % i 1912, hvorimod der af 3-årige og derover er 85,8 % i Sønderborg og kun 61,6 % i Tønder. Forholdet var omtrent det samme i 1883. Hesteavlen har ikke haft stor interesse i Sønderborg kreds og mindst på Sundeved. Der er i 1891 tale om at få foreningen til at støtte indkøbet af en hingst. Andragendet bliver afslået, og der henvises til dannelse af et interessentskab.

Vil man se på kvægbestanden, da står Sønderborg amt med langt de fleste køer i procent af hele bestanden. Der er i 1873 73,5 % køer, Tønder på samme tid 37,9 %, i 1913 er Sønderborg kommet ned på 57 %, Tønder på 35. Dette viser, at kredsen er mejerikreds og ikke særlig interesseret i opdræt udover besætningernes vedligeholdelse.

Svineholdet er i 1873 her i kredsen kun 4.844 stk., stiger så til ved århundredskiftet at nå over 30.000 og i 1913 77.500 stk. Til sammenligning tjener Aabenraa amt, der de samme år havde henholdsvis 4.286, 14.900 og 44.400 stk.

Disse tal viser tydeligt i hvilken retning Landboforeningens arbejde måtte udvikle sig i denne periode.

Der fortsættes med regelmæssige dyrskuer, enten lokale eller i fællesskab med andre foreninger. Til fællesskuerne sendes som regel kollektivsamlinger.

Fællesindkøbet af gødning og foderstoffer fortsættes, men i halvfemserne svinder deltagelsen og i 1901 standser det, som sikkert, da det påbegyndtes, var stærkt tiltrængt, ikke alene for at holde priserne nede, men især for at dæmme op for den åbenbare tendens, der rådede, til at benytte sig af den rivende stigning i forbruget, ved at falbyde og sælge dårlige varer. Protokollen oplyser, at fællesindkøbet i 1887 uddelte 5.522 centner foderstoffer. Prisen var for det år 6—6½ Mark for kager og 4½ Mark for klid pr. centner.

1901 oprettes, på grund af ret hyppig forekomst af miltbrand, en forsikring mod tab ved denne sygdom. Denne forsikring får dog egen bestyrelse.

Landbrugskammeret benytter foreningen meget som mellemled i alle mulige spørgsmål, ligesom det yder tilskud i mange specielle tilfælde, bl. a. udsender det, gennem Landboforeningen, en konsulent i træbeskæring. I 1909 kan som kuriosum anføres, at landbrugskammeret forespørger, om foreningens stilling til skærtorsdags afskaffelse som helligdag. Foreningen svarer „at vi alle dage har haft en skærtorsdag og ikke ønsker den afskaffet".

Regeringen søger i halvfemserne at få indflydelse på kvægavlen

ved at bestemme, at i Sønderborg kreds kan der kun ydes tilskud i form af præmier til dyr af malkeracen. Senere sættes ind med offentlig kåring af tyre. Dette sidste endte dog i en ynkelig fiasko, idet kommissionen blev nødsaget til at kåre alt, hvad der fremstilledes, da der var så få dyr, at en kåring ville føre til, at husmænd ville have vanskeligheder ved at få køerne bedækket.

Fællesforeningen, der har bestået i en årrække, siger Wolff ved et møde i 1900, har ikke udrettet det store, der blev ventet af den. Den blev oprettet i 1893 med Musmann, Kehlet, som formand og Wolff som næstformand. Den udgiver et landbrugsblad, Nordslesvigsk Landbrugs- og Mejeritidende. Dette fører gennem en årrække en beskeden tilværelse. Der forsøges gang på gang at få de tilknyttede foreninger til at holde bladet som medlemsblad ved at forhøje medlemskontingentet tilsvarende, men stadig bliver disse forslag, også i Den sundevedske Landboforening, nedstemt.

I 1900 bliver Wolff formand for fælleslandboforeningen, men først i 1907 kommer der nyt liv i den; det er i det år, at den første landbrugskonsulent ansættes i Nordslesvig. Konsulent H. Hansen fra Ovn ved Rinkenæs bliver antaget af foreningen.

Den nye konsulent får en løn af 2.500 Mark, og han er forpligtet til gratis at besvare alle spørgsmål vedrørende landbrug og kvægavl, som medlemmer af de tilsluttede foreninger måtte stille ham. Han skal ordne forsøg i marken i de forskellige foreninger samt holde mindst 25 foredrag årlig.

Samme år vælges for første gang delegerede til fællesforeningens generalforsamling.

Nordslesvigsk Landbrugs- og Mejeritidende redigeres fra 1908 af konsulent Hansen og vinder under hans ledelse frem til at kunne klare sig.

I 1911 bliver Refshauge formand for Fælleslandboforeningen, og denne omfatter da 10 landboforeninger i Nordslesvig.

I årene, siden Wolff blev formand, er medlemsantallet i foreningen steget år efter år. Indtægterne er steget tilsvarende, således at generalforsamlingen i 1893 råder over så betydelige midler, at der foruden de sædvanlige udgifter er en kapital på 1.500 Mark i foreningens kasse. Wolff fremsætter da sin yndlingstanke, som han har haft i mange år, om at hensætte beløbet i et driftsfond med det for øje, engang at købe en gård som foreningens eje. Gården skulle være beliggende midt på Sundeved, den skulle drives af foreningen som mønstergård, således at den selv forrentede sig. Samtidig skulle den være

foreningens hjemsted. Han tænker sig planen udført på den måde, at der lånes til købesummen, hvad der kan lånes, og resten fås ved at udstede andelsbeviser på 200 Mark stykket. Pengene bevilges hensat af generalforsamlingen og står så som rentebærende kapital i en årrække. Endnu ved Wolff's fratræden henstår dette „driftsfond", men — som alt andet — forsvandt også dette med Marken's dødelige afgang efter krigen.

Hans Hansen
Konsulent 1907 – 1934

Den 20. juni 1906 er protokollen for sidste gang ført af Jens Jørgensen fra Gammelgab. Han har da været sekretær for foreningen i 27 år. Hans protokoller er ført mesterligt, klart og samvittighedsfuldt. Ganske underligt, at der ved hans fratræden ikke synes at være mælet et ord i den anledning. Så meget mere er der grund til i en beretning som nærværende at huske på, at kun takket være ham og hans fæller er det muligt at skrive foreningens historie. Jens Jørgensen var en mand, der blev set op til ikke alene som sekretær, men også for hans fremragende dygtighed i hans lille hjemlige bedrift.

Hans Andresen, Skeldemark, bliver Jørgensen's efterfølger.

Ved generalforsamlingen den 7. januar 1893 er slutningen af protokollen fort som følger:

„Ved mødets slutning rejste forpagter Mackeprang fra Kiding sig, og som foreningens repræsentant udtalte han forsamlingens tak og påskønnelse af den udmærkede måde, hvorpå formanden, hr. C. P. Wolff, havde ledet Landboforeningens virksomhed og fremadskridende udvikling i de sidst forløbne 25 år.

Idet hr. Mackeprang langsomt bevægede sig frem til formandspladsen, rejste forsamlingen sig og lyttede under dyb stilhed til, da han forelæste og overrakte formanden følgende adresse, affattet i dagens anledning og prentet i en dertil købt og meget smukt udført mappe:

„Hr. gårdejer C. P. Wolff,
formand for Den sundevedske Landboforening.

Det er nu i januar måned 1893 femogtyve år siden, De som formand overtog ledelsen af Den sundevedske Landboforening.

Opgaver af stor og indgribende betydning på landbrugets område

have i de forløbne femogtyve år foreligget til løsning. Ved Deres fremragende dygtighed, Deres aldrig svigtende ihærdighed og Deres åbne blik for landbrugets samtlige krav, er det lykkedes Den sundevedske Landboforening, ej alene at tage del i løsningen af disse opgaver på en virksom og fyldestgørende måde, men den har tillige arbejdet sig frem til et sammenhold og indre liv, som, støttet af Deres personlige, mønsterværdige eksempel, har haft en frugtbargørende indflydelse på den enkeltes virksomhed.

I erkendelse heraf føler vi, foreningens medlemmer, trang til at bevidne Dem vor uskrømtede tillid og højagtelse, og vi beder Dem modtage vor tak og erkendtlighed for alt, hvad De har virket i foreningen.

Som udtryk for disse vore følelser have foreningens medlemmer sammenskudt et beløb til dannelse af et fond, som vi ønsker må bære Deres navn, og hvis indtægter vi tænke os anvendte til støtte for foreningens fremtidige virksomhed, således som De nærmere måtte bestemme.

Vi ønsker på denne måde at knytte Deres navn til foreningen og at bevare mindet om Deres femogtyveårige virksomhed til kommende slægter, en virksomhed, som vi håber, De endnu længe må have tid og kræfter til at fortsætte til held og fremgang for Den sundevedske Landboforening".

Udvalget til oprettelsen af C. P. Wolff's jubilæumsfond.

P. J. LUDVIGSEN P. THØISEN PETER PETERSEN

N. I. DAU MACKEPRANG

Hr. Mackeprang indbød derefter jubilaren til et festmåltid sammen med forsamlingen.

Der er i protokollen derefter en blank side, sikkert plads til de taler, der ved den lejlighed har lydt.

Der hengår en lille årrække inden Wolff tager bestemmelse over dette jubilæumsfonds anvendelse. — Først da renterne indbringer 100 Mark årlig, bestemmer han, at disse skal anvendes til præmie for de to bedste roemarker inden for foreningen. 1902 uddeles de to første præmier, og denne uddeling fortsættes indtil krigen 1914. Også dette fond forsvandt med Markens sammenbrud.

I 1895 optages P. Thøisen, Skodsbøl, som æresmedlem, og formanden overrækker ham et æresdiplom og udtaler sin og foreningens tak for de forløbne 25 år, siden Thøisen blev medlem af foreningen.

1902 fratræder de to bestyrelsesmedlemmer, gårdejerne Andr. Andresen, Skeldemark, og P. Ludvigsen, Avnbøl. Begge de fratrædende havde været Wolff's tro støtter i den lange årrække siden 1878, da de

begge valgtes første gang. Begge de fratrædende var yderst velsete mænd, der absolut i mange henseender var langt forud for deres tid. Mange er de indlæg, de begge, dog især Andr. Andresen, er fremkommet med i de utallige møder i foreningen. Begge holdt godt rede på deres bedrift, og ingen af dem var bange for at fremlægge deres regnskaber.

Som nye medlemmer af bestyrelsen vælges gårdejerne Nicolaj Ludvigsen, Stenderup, og Jørg. Mathiesen, Græshøj, den sidste som kasserer.

1908. Wolff trækker sig tilbage fra formandsposten. Protokollen beretter: Formanden meddeler, at han ikke så sig i stand til at modtage et eventuelt genvalg, hvilken meddelelse forsamlingen modtog med beklagelse.

Dyrlæge Thøisen udtalte, at hvor meget han end beklagede, at formanden ikke troede at kunne lade sig genvælge, så anså han det alligevel for håbløst at rette nogen yderligere anmodning til Wolff om at ændre sin beslutning. Han troede denne var vel overvejet og uigenkaldelig. Han havde derfor benyttet lejligheden til omkring på egnen at tale med mange af foreningens medlemmer om, hvem man mente at kunne foreslå til formandsposten. Spørgsmålet var overalt blevet mødt med den alvor, som det fortjente. En del forslag var fremkommet, men således, at stemningen til sidst samledes om foreningens hidtilværende sekretær, gårdejer Hans Andresen, Skeldemark, som også Wolff var med til at anbefale. Thøisen ville derfor på egne og manges vegne foreslå Hans Andresen som foreningens nye formand.

Da ingen yderligere forslag fremkom, satte formanden Thøisens forslag under afstemning. Det vedtoges enstemmigt.

Hans Andresen modtog valget og udtalte en tak for den tillid, der vistes ham.

Yderligere udtalte han sin glæde over, at han var sikker på foreningens udelte tilslutning til det første forslag, som han ville fremkomme med, og han ville da foreslå generalforsamlingen at udnævne den hidtilværende formand til æresformand.

Dette vedtoges enstemmigt og med stor tilslutning. Wolff takkede forsamlingen og lovede efter evne at støtte foreningen fortsat.

Efter mødet samledes man til et festligt samvær.

Thøisen holdt talen for æresformanden.

Ved punchegildet, hvor salen var fyldt til sidste plads, bragtes der Wolff en hjertelig tak for hans 40-årige virksomhed i foreningen,

navnlig fremhævede man det fortjenstfulde i, at han som 25-årig ung mand havde mod og kraft til at redde foreningen fra undergang.

Wolff takkede for den hyldest, der bragtes ham, og fremhævede især, hvorledes landmanden nu, i sammenligning med tidligere, indtog en mere agtet og fremskudt plads i samfundet og derfor også havde et større og højere mål at arbejde hen imod.

Ved et møde i juni måned overrækker formanden Wolff et diplom som æresformand.

Da Wolff i 1908 besluttede at trække sig tilbage fra formandsposten, var han begyndt at ældes meget. Helbredet var ikke det bedste; han har sikkert følt, at han ikke længere var i stand til at holde det skridt, han i hele sit lange virke havde stået foran sine samtidige. Tvivlsomt synes det for dem, der kendte ham, om han i sit inderste har kunnet antage nogensomhelst som kvalificeret til at blive hans afløser. Sjældent findes en mand, der som 25-årig er i stand til at gribe og tage hele ansvaret for en — for hele egnen betydelig — virksomhed, men langt mere sjældent er det at holde sin position: at få kritikken til at forstumme i fyrretyve år på samme plads. Ja, ikke alene det, men stadig år efter andet fremme denne virksomhed. Medlemstallet viser for samtid og nutid, at denne mand orkede det.

Hans Andresen
Formand 1908–24

Wolff var en særpræget mand, en enspændernatur, han anerkender ingen over sig, ja, næppe nok ved siden af sig. Vi, hans samtidige, så op til ham, og de yngre, der vil gøre sig den umage at sætte sig ind i, hvad han har virket både i Landboforeningen såvel som mange andre steder, til gavn for sin hjemegn, kan ikke undgå at beundre ham.

☆

Den nye formand,

gårdejer Hans Andresen, Skeldemark, som nu overtager formandsposten, er en dygtig og velanset bondemand på sin hjemegn, i besiddelse af klart hovede og et sundt omdømme. Hans smilende, joviale

type er velset, hvor han viser sig. Der er blevet sagt om ham: „Er man sammen med Hans Andresen, så er man til fest".

Hans Andresen's afløser som sekretær bliver gårdejer Andr. Thomsen, Skodsbøl.

☆

Spørgsmål, foreningen har behandlet i denne periode

—

Kvægavl og kvæghold

Som foran bemærket, er der stadig fortsat med afholdelse af dyrskuer enten lokalt inden for foreninger, eller i fællesskab med andre nordslesvigske foreninger.

Bevægelsen i bedømmelsen går bort fra præmiering af enkelte hundyr over til mere og mere at præmiere samlinger. Den striboltske teori, om bedømmelse efter ydelse, anerkendes til dels, men grundlaget derfor, kontrolforeningerne, mangler til at begynde med helt. Foreningen sætter ind på dette punkt ved at bevilge penge til oprettelse af sådanne foreninger.

Straks ved periodens begyndelse starter en kvægavlsforening med to kåringskommissioner. Disse kommissioner har til opgave at kåre de bedste individer i de forhåndenværende besætninger samt at foretage indkøb af tyre. Der indkøbes også et stort antal tyre, til at begynde med stadig af Angler-racen, senere da tendensen mere går i retning af en mere trivelig og noget vægtigere type, går man over til at indkøbe nordslesvigske tyre. Der indføres indtil 1899 52 angler og 13 nordslesvigske tyre. Da kåringen var på sit højeste, var der 400 køer og 30 tyre indført i stambøgerne.

Det, kommissionen stadig anker over, er, at tyrene sælges, inden det kan konstateres, hvilken indflydelse de har haft på avlen. Thøisen arbejder utrætteligt år efter år for at få oprettet tyreholdsforeninger. Foreningen bevilger støtte til sådanne foreninger, pengene henstår, ligesom til kontrolforeninger, stadig ubrugt.

Interessen for kåringen svinder da også ind efter en årrække, således at der i året 1902 meldes, at kåringskommissionen er ophævet. Dette sker få år efter, at det første virkelige grundlag for en kåring er begyndt. I 1899 oprettes nemlig den første kontrolforening. Denne oprettes i Ullerup, og efter hvad der kan ses af protokollerne på initiativ af J o h a n A n d r e s e n.

De første kvægavlsforeninger kommer først 10 år senere, da der i 1910 oprettes to, én i Skelde og én i Ullerup.

Det, der i disse år sikkert slog benene bort under kåringen, var den stærkt udbredte krydsning med korthorn, der som en pest bredte sig over egnen.

Foreningen måtte derfor også, omend nødtvungent, bøje sig for kendsgerningen, og dette kommer til udtryk i, at korthorn medtages til præmiering på foreningens dyrskue. Der udstilles i 1908 af rød race 21 tyre og 28 køer og kvier. Af korthorn 16 tyre og 31 køer. Disse tal viser bedre end lange beskrivelser, hvor langt denne bevægelse var nået.

Ved nævnte dyrskue afgav Hans Michelsen, Møgeltønder, kritik over skuet. Denne var holdt i meget mådeholden tone, men i fortrolighed og mand og mand imellem var det just ikke rosende ord, der lød om det sundevedske korthorn.

I denne forbindelse kan anføres en pudsighed. Den, der skriver dette, traf engang en mand fra vesteregnen, og da han hørte, hvor jeg var fra, så sagde han: „Jeg kender kun sundevedboerne fra markederne, og dér var det sådan, at de var gode at sælge det til, som ingen andre ville købe".

Krydsningen med korthorn opstod for en stor del på den måde, at der, fristet af de gode kødpriser, om efteråret indkøbtes korthorns kælvekvier fra vesteregnen. Kalvene solgtes i stort tal tilbage til opdrætterne vestpå. Kvierne fedes ved siden af malkningen vinteren igennem, hvorefter de solgtes. De bedste malkere nåede dog ikke at blive fede, hvorfor de i mange tilfælde blev sat ind i besætningen som avlsdyr.

Ved en drøftelse om denne fremgangsmåde i foreningen bliver udtalt, at forholdet er lønnende, såfremt der kan opnås en merpris af 5 Mark pr. 100 pund levende vægt.

Der holdes en række foredrag om kvægavl. I 1890 indleder P. Petersen, Ragebøl: „Det kan bedre betale sig at fede end at malke. Smørprisen vil aldrig nå den højde, at malkningen betaler sig".

1896 taler konsulent Frederik Hansen, Askov, om kontrolforeninger: „På hans egn er der antaget en mand af 12 interesserede til at holde regnskab med hver enkelt ko, både hvad angår mælkemængde og fedtindhold, samt over det foder, den bruger, således at han ved årets slutning nøjagtig kan bevise, hvad hver enkelt ko enten har bragt i fortjeneste eller hvor stor underbalancen er".

Samme år taler konsulent Petersen, Fyn, omtrent om samme

emne. Han kalder foredraget: Kontrollering og præmiering af hele kvæghold.

1902 omtales første gang jerseykvæget, som udstilles i Kolding. De kaldes smørkøer.

1906 omtaler Thøisen sine erfaringer fra kødkontrollen angående tuberkulosens udbredelse. Det havde vist sig, at af 169 korthornskrydsninger var 112 stkr. befængt, hvorimod der af 243 røde kun var 69 befængte.

1909 taler dyrlæge Hegelund om kvægavlsforeninger og betegner kontrolforeningerne som ubetinget basis for disse, idet kun kontrollen kan vise dyrenes indflydelse på afkommets ydelse. Han oplyser, at 18 % af Danmarks køer nu er under kontrol.

Også i 1911 tales der af konsulent Krog fra Ribe over samme emne.

I 1911 giver foreningen sin tilslutning til ansættelse af en kvægavlskonsulent. (Dette kom dog ikke til udførelse dengang. Krigen kom forinden.)

I 1891 omtaler Thøisen kælvningsfeberen som en stærkt hindrende faktor i kvægavlen, idet mange af de bedste køer falder fra af denne sygdom. Også kalvekastning omtales i denne forbindelse. Thøisen og forresten alle er enige om, at tyren er den værste smittefare. 1897. Dyrlæge Schmidt's middel mod kælvningsfeber omtales. Thøisen betegner det som et desinficerende jodpræparat, der indsprøjtes i yveret.

Kvægets fodring

FORBAVSENDE er det, at kvægets fodring, der netop i denne periode blev drevet med så store mængder kraftfoder som ikke hverken før eller senere, omtales og behandles meget lidt i foreningens møder. Vel er der nu og da nogen tilskyndelse til større roefodring, man henviser til den billige pris en foderenhed kan fremstilles til i roer i forhold til korn. Imod denne tendens, flere roer, kommer der en stærk hæmning, da andelsmejerierne dukker frem i slutningen af 80'erne. En del mejerier udgav regler for fodringen, og da især med hensyn til rutabaga. Underligt nok er det netop en mejerimand, Jørg. Zachariassen fra Dybbøl, der først ikke alene får øjnene op for, men også udtaler det i foreningens møder, at han ikke anser roefoder som årsag til dårlig mælk. Han hævder, at det meget mere kommer an på at holde køernes fordøjelse i orden samt at sørge for, at mælken snarest kommer i frisk luft. Dog advarer han imod kålroer tidligt i efteråret og

sent i foråret, men også tildels af den grund, at roerne til disse tider giver stærkt roelugt i stalden.

Man har begyndt at få øjnene op for, at den måde, der blev fodret på — alle køer fik lige mange kager — ikke var lønnende. Thøisen holder foredrag i 1888 og skelner da allerede mellem vedligeholdelsesfoder, produktionsfoder og luksusfoder.

Der er efterhånden taget mange forskellige kager og fodermidler i brug.

I 1894 taler landbrugslærer B ø r u p fra Lyngby om husdyrbrug. Han kritiserer den stadige fastholden ved bestemte kager, der netop begrundet deraf er steget stærkt i prisen, og tilråder at købe de foderstoffer, der er billigst i forhold til indholdet.

Protokollen siger kun, at der udspandt sig en meget livlig drøftelse efter foredraget. Den, der skriver dette, fik på det tidspunkt drøftelsen refereret af foredragsholderen. Thøisen og Wolff forsøgte at pådutte ham, at ifølge foredraget kunne køerne godt fodres med savsmuld, blot man kunne bringe dem til at æde det. Han svor: Aldrig mere til Den sundevedske Landboforening.

1901 er man nået til at indkøbe tyre med attest for bestået tuberkulinprøve.

I 1906 holder H a n s H a n s e n fra Rinkenæs, den senere konsulent, foredrag om vinterfodring. Også han betoner stærkt nødvendigheden af at forstå, hvor stort et foder, der hører til en bestemt produktion. Han slutter med, som eksempel, at 3 pund bomuldsfrøkager, 90 pund roer og 5 pund hø er nok til en produktion af 32 pund mælk.

Thøisen udgiver en kalvefodringstabel.

Svineavl og svinehold

I 90'ernes sidste halvdel vinder svineholdet stærkt frem, og dette giver sig udtryk i, at Landboforeningen indfører og bortauktionerer yorkshireorner. Nogle år senere købes og sælges også søer af landracen.

J ø r g. J e n s e n, Saksgård, taler om svinefedning allerede i 1895. Med de efterhånden meget store besætninger sætter svinesygen stærkt ind og forårsager store tab. De foreliggende og helbredende midler synes ikke at være virksomme.

I 1910 omtaler Thøisen faren, der ligger i, at skummetmælken fra

mejerierne ikke opvarmes tilstrækkeligt, således at mange ungsvin angribes af tuberkulose.

I 1910 holder Hans Hansen foredrag om svineavl, og i 1911 taler Hegelund om roer og kartofler som svinefoder.

De fodringsforsøg, docent Fjord og Erhardt Frederiksen foretager med svin, refereres i foreningen 1899.

Svinepriserne var sikkert dengang som senere meget svingende. I 1899 taler P. Ludvigsen for en indskrænkning af svineholdet, da de gældende priser ikke dækker foderudgifterne. „36 Mark pr. 100 pund levende vægt burde være minimum, når kornprisen er 13—14 Mark". Wolff advarer dog imod at lade svinefabrikkerne få eneret på at fede svin, man må derimod søge ved billigere foder af roer, grønt, melasse o. a. at opnå dækning for udgifterne.

Hesteavl har ikke foreningens interesse. Refshauge, Oksbøl, holder foredrag i 1908 og Nicolaj Ludvigsen, Stenderup, taler for udvidelse af hesteavlen under den tyske toldbeskyttelse.

Thøisen taler om hestens røgt og pleje, og i 1911 holder han et foredrag om hovens pleje. Dette foredrag var det samme, som han holdt ved sin debut i Landboforeningen for 41 år siden.

Der indkøbes flere gange jyske hoppeføl, der bortauktioneres.

Agerdyrkning og planteavl

1887. FORÅRSPLØJNINGEN DRØFTES. Man er klar over, at rodukrudtet er vanskeligt at holde nede uden den sene forårspløjning, men samtidig ses det, at frøukrudtet er værre i forårspløjet jord.

I 1893 nævner Andr. Andresen agerslæbet og anbefaler radsåning. Det synes dog, at radsåmaskinen kun vinder langsomt frem, idet Wolff endnu i 1897 finder anledning til at agitere for radsåning.

1888. Wolff anker over, at roedyrkningen vinder så langsomt frem: „Hvad der dyrkes, har ingen betydning, hverken for driften eller for foderet". „Kun et stort roefoder kan gøre den stærke vinterfodring lønnende".

Ved næste generalforsamling udsættes 300 Mark til præmiering af roemarker.

Samme år aflægger formanden for den bedømmelseskommission, der bliver valgt, P. Petersen, Ragebøl, beretning. Der er bedømt roemarker i samtlige byer på Sundeved hos 58 roedyrkere. Af disse havde én 2 skifter, 33 havde et helt og 24 et halvt skifte. Langt de fleste roer fandtes på Broagerland, takket være såvel den forrige for-

mand, Clausen, Broager, som især Wolff's lysende eksempel. Alle havde gødet med staldgødning. Hvor der var givet tilskud af Thomasslagger og Chili salpeter, synes dette skønsmæssigt at have lønnet sig.

1894. K. H a n s e n, Lyngby, taler om kulturplanternes forbedring.

Henimod århundredskiftet begynder de forskellige forædlede og forbedrede stammer af kornsorter at indfinde sig. H. Hansen taler i 1894 om, hvordan såvel Squarehead hvede som Chevalie byg er fremkommet ved stadigt udvalg. Senerehen omtales såvel Tystofte hvedestammerne, Wilhelmine hvede, gul Næsgårdhavre o. fl.

I 1895 begynder man at tale om sygdomme i roemarkerne. Man synes på dette tidspunkt ikke fuldtud at forstå disses karakter. Nogle år senere anbefales fra medlemmernes side mere at gå over til runkelroer, særlig for sygdommenes skyld. Joh. Andresen anbefaler at så runkelroer og på flad jord (1902). Protokollen melder, at mange protesterer, blandt disse endogså Thøisen. Denne kamp bliver stående en lang årrække. Endnu så sent som 1909 hæves en del røster imod fladjordssåning.

Roernes forskellige sygdomme behandles ikke før i 1906, da konsulent Hansen omtaler såvel kålbroksvampen som bederust, meldug og hjerteforrådnelse.

Ved periodens slutning breder det såkaldte fri sædskifte sig. Der advares dog fra de ledendes side.

Foruden roerne er der en anden planteart, der i disse år fanger kolossal interesse. Man har fået fat på bælgplanternes evne til at samle kvælstof. I 1889 omtaler Thøisen en række forsøg, der er gjort i Tyskland med dyrkning af planter i udglødet jord, og derved vist, at bælgplanterne kan klare sig uden kvælstof, de korsblomstrede i nogen grad, hvorimod græsserne gik ud, så snart frøets reserve af kvælstof var opbrungt. I 1892 holder landbrugskandidat Wolff fra Kolding foredrag om „bredbladede planter".

På denne baggrund kan Thøisen fraråde kvælstofgødning til kløver (1892). I 1875 stod han på samme talerstol og anbefalede Chili salpeter på kløvermarker.

Hestebønner nævnes første gang (1892) som radsået og holdt rene med hestehakke, og forholdet med bælgplanternes kvælstofs samlende evne ligger nu klart.

Thøisen fremsætter allerede på det tidspunkt forslag til et sædskifte: 1. Havre, 2. Hestebønner, 3. Hvede, 4. Roer, 5. Byg og 6—7 Græs. Ligeledes anbefales det på sandjord at så lupiner til grøngødning.

I de følgende år når agitationen for hestebønner meget langt. Mange gårde dyrker et helt skifte med bønner. Nogle år senere ødelægges markerne flere år i træk af bønnelusen, og dyrkningen svinder da ind næsten til ingenting. (Der avledes helt op til 23 fold bønner.)

1906 kommer en ny mand ind i foreningen, nemlig landbrugskandidat H. Hansen. Året efter ansættes han som konsulent.

Hans Hansen debuterer med et foredrag om lucernedyrkning. Han kom og blev modtaget med åbne arme. Køller-politikken havde i de senere år vanskeliggjort at få kongerigske foredragsholdere; han var en af vore egne, født og opvokset i Rinkenæs, og han forstod straks fra begyndelsen at fange sine tilhørere.

Han holder i de kommende år en lang række foredrag, der ved deres som regel populære form fik de store forsamlinger til at lytte interesseret. De af ham ledede markforsøg virkede, netop fordi de var anbragt som absolut synlige beviser, liggende lige uden for hver enkelts dør, egnen over absolut fremmende for forståelsen af mange forhold, både hvad angik brugen af kunstgødningen og valg af plantesorter.

Det første foredrag, han holder, er altså lucernedyrkning, og de tilstedeværende medlemmer er allerede så meget trænet, hvad angår bælgplanter, at der samme dag gennem foreningen bestilles 2700 pund lucernefrø af 86 medlemmer. Samtidig bevilger foreningen 600 Mark til lucernedyrkningens fremme.

Meget af det indkøbte frø blev ganske naturligt sået i uegnet jord, så udsæden mislykkedes, og muligt er det, at netop dette store første forsøg bærer noget af skylden for, at der på Sundeved den dag i dag dyrkes alt for lidt lucerne. Det skal dog i denne forbindelse erindres, at man dengang ikke kendte til bakteriepodningen og arbejdede med podejord, som mange steder skulle hentes langvejs fra og derfor blev brugt i alt for små mængder.

Hansen og foreningen fortsætter i de efterfølgende år med agitationen for og med vejledning i lucernedyrkningen.

Også græsmarkerne har den tids bevågenhed. Wolff tilråder i 1892 en indskrænkning af rajgræsserne i frøblandingen og anbefaler hundegræs, engsvingel og draphavre. Allerede i 1896 taler konsulent Frederik Hansen, Askov, om flerårige og varige græsmarker. Hvidkløveren nævnes ikke i denne forbindelse. Den tidlige afgræsnings betydning er man klar over. Ligeledes indses, at græsserne let tager overhånd, og der tilrådes fra flere sider at så græs, efter at

kløveren er slået. Først så sent som 1908 tilrådes at udlægge varige græsmarker med sildig kløver, hvidkløver og sneglebælg.

Ukrudtets bekæmpelse er et ret hyppigt forekommende tema. Agerslæbet går sin sejrsgang egnen over. Ingen turde opponere. Bogstavelig talt blev hele Sundeved overslæbt med mere eller mindre godt konstruerede slæb hvert forår.

1904. Radsåningen er, efter megen modstand mod at anskaffe de dyre maskiner, vundet frem til at blive almindelig. Zachariassen vil dog nedfælde sæden med skrælleplov for at bekæmpe rodukrudtet. I øvrigt er en stærk dybdebehandling i foråret endnu almindelig.

1910. Der tales om de amerikanske jordpakkere med efterfølgende overharvning for at få et løst jordlag til at hindre for stærk fordampning. Der tilrådes tidligere såning. Forsamlingen begynder at kritisere agerslæbningen. Ved den tidlige såning bringes dog intet ukrudt til at spire inden såningen, og leret jord kan efter slæbning blive barket og ubekvem efter stærk regn.

Med radsåningen holder også ukrudtsharven sit indtog; man er begyndt at harve efter at der er sået.

Tidselharven kommer frem i halvfemserne og modtages med store forventninger uden dog at opnå nogen større udbredelse.

I 1910 taler Hansen om den Kampel-Bassermannske metode med pakket jord og et løst jordlag over.

Også „Breslow" elektricitetskulturer omtales og vækker betydelig interesse.

Det er også i disse år, at såning med større afstand, med hakning imellem rækkerne begynder at vække opmærksomhed (særlig takket være beretninger især fra Sachsen, hvor ukrudt efter sigende er en saga blott).

1911. Hansen taler om sprøjtning med jernvitriol til bekæmpelse af frøukrudtet. Har dog på det tidspunkt været kendt i en årrække.

Frøavl er ikke meget fremme på Sundeved før krigen. Jørgen Jensen, Saksgård, er foregangsmand på det område. Han taler allerede i 1888 i Landboforeningen om det forkastelige i at avle kålrabifrø på overvintrede planter. Udvalg kan ikke ske. Han henviser i denne forbindelse til de resultater, Quedlingburg har nået med sukkerindholdet i sukkerroer.

I 1908 taler Hansen om frøavl. Det drejer sig stadig om græsfrø og roefrø. Kløverfrøavl betegnes som meget vanskelig.

Fremavl af sædekorn. Der fremkommer den ytring: „Hvad provsti kan gøre, må vi også kunne".

STALDGØDNINGEN som i den foregående periode var det alt overskyggende, er efterhånden som kunstgødningen vinder frem, trådt noget i baggrunden som forhandlingsemne.

Den praktiske landmand er tvunget af erfaringen, og efter i årevis at have fået det indbanket gang på gang, kommet til at indse, at jordens reservestoffer kun rakte til for en tid. Jorden er kun at betragte som det sted, omsætningen foregår, og at der kun i meget ringe grad kan tages mere, end der gives. Man kunne godt med fuld ret kalde dette afsnit kunstgødningens sejr. Det er netop ved dette afsnits begyndelse, at man begynder i større grad at forlade de indtil nu næsten enerådende stoffer, guano og benmel, for at tage billigere og mindre sammensatte gødningsstoffer i brug.

1887 taler Mackeprang, Kiding, i foreningen om kunstgødning og fremhæver, at guanoen er mindre kvælstofholdig end tidligere. Derfor blandes den nu med Chili salpeter. Af benmelet uddrages kvælstofforbindelserne nu for at bruges til industrielle formål, og for at holde kvælstofprocenten ved den kemiske analyse af benmelet, iblandes horn og uldaffald, der som gødningsstof er fuldstændig værdiløse. Han tilråder derfor at bruge Chili salpeter, hvor kvælstoffet koster ca. 72 Pfennig, hvorimod det i guano koster om ved 1 Mark.

Thomasmel anbefales som den billigste fosforsyregødning, det samme kan siges om kali i rå kajnit.

1888. Wolff taler om forøget brug af kunstgødning. Der bruges stadig alt for lidt. Grøngødning, som i sin tid brugtes meget, er næsten forsvundet.

Ved stærk fodring at forbedre staldgødningen er godt, men er sikkert i næsten alle tilfælde alt for dyrt.

Prisen på kunstgødning er nu nede på omtrent det halve af tidligere.

1889 foretager Thøisen et overordentlig omstændeligt forsøg med staldgødning under forskellige opbevaringsmåder og med iblanding af gibs, kali eller superfosfat. Resultaterne synes dog næppe at være blevet efter forventningerne, dog giver forsøgene tydeligt udslag for iblanding især af kali og superfosfat.

1891. De tyske forsøg refereres gentagne gange, især professor Wagners.

1892. Da bælgplanternes kvælstofsamlende evne bliver klar, sættes

der ind for grøngødskning ved disse, da de kan drives frem med de billige gødningsstoffer.

Thøisen taler gentagne gange om „liguminoser".

Mange forskellige gødningsstoffer kommer frem i handelen. Et stof, „Fosfatgibs", 75 % gibs og 2½ % fosforsyre — 1,35 Mark. De mineralske fosforsyregødninger betegnes som værdiløse.

1896. Foredrag om bygning af ajlekummer. Wolff holder endnu fast ved, at iblanding af svovlsyre er nødvendig for at kunne danne svovlsur ammoniak.

1899. Wolff taler om mergling og fremhæver, at der sikkert mange steder er kalktrang. Den dyre arbejdskraft udelukker at bruge mergel. Brændt kalk tilbydes fra Hamborg til en pris af 6½ Mark pr. 1000 pund.

Fra 1900 og de nærmest efterfølgende år holdes med mellemrum foredrag om gødning. Der tales af Refslund Povlsen, Aabenraa, J. Michelsen, Kolstrup, konsulent Hansen o. fl.

Superfosfat (Backer guano) er fremme, men nævnes kun meget enkeltvis. Thomasmelet er enerådende.

Det er dog ubestridt markforsøgene, der bringer den sundevedske landmand til at bruge kunstgødning i stor udstrækning. Nok så mange velunderbyggede ord har ikke været i stand til at overbevise bonden, men virkelig synlig virkning i marken, synlig herhjemme, så enhver kan se det, er så slående, at bogstavelig talt alle følger.

Det er da også markforsøgene, der vækker interesse, ikke alene til at bruge, men også til at undgå at bruge. Kali som kajnit var brugt i ret store mængder, især sammen med Thomasslagge, men da forsøgene ikke viste udslag for kali, gik kaliforbruget ned med rivende fart. Man tilskriver den udvidede roeavl skylden for nævnte forhold, idet man mener, at roerne er i stand til at frigøre tilstrækkeligt kali. Et forhold spiller sikkert også ind dér. Nu opsamles så godt som overalt ajlen, og dens store kaliindhold spredes på marken.

Madsen Mygdal holder foredrag i 1910 og er den første, der i foreningen omtaler nødvendigheden af, at ajlekummen er absolut lufttæt.

Markforsøgene viser, at vintersæd er en yderst god betaler for ajle.

Landbrugets maskiner og redskaber

En ret lang række redskaber dukker op.

Agerslæb findes i mere eller mindre kompliceret form så godt som på hver ejendom.

Fogs patent-harve vinder en del udbredelse, især på de større ejendomme. Den fortrænges dog næsten fuldstændig af fjedertandsharven og kultivatoren.

Af plove er i 1899 udstillet Rud. Sack, Albion, Imperial, Oliver, Fraugde og en del hjemmelavede. Oliver vinder prisen og får ret stor udbredelse. Den forsvinder dog lige så pludseligt, som den kom. Ved afskeden er den anerkendt som dygtig fremmer af tidseldyrkningen.

Fra et dyrskue i Odense beretter den udsendte kommission (1900) om selvbindere, kartoffelsættere og optagere samt om en malkemaskine, „der synes brugbar" i praksis, også kalksprøjten nævnes.

Ved århundredskiftet, hvor Wolff omtaler mejemaskinen og selvbinderen, fremkommer endnu røster fra forsamlingen om, at disse maskiner ikke hører hjemme på Sundeveds småmarker.

Roeoptagere begynder at spøge. — Allerede i 1887 demonstrerer Phillipsen, Skeldemark, en sådan. Den første brugbare fremkommer dog først i 1894 (Staugård).

1898. Stikkehuggemaskinen og korncentrifugen.

Staldventilationen har tidlig Thøisen's bevågenhed, senerehen kommer Clausen, Broager, med et andet system. Der udspilles gennem en årrække en ret skarp kamp, dem og systemerne imellem.

Ajlekummer bliver bygget ved så godt som alle ejendomme, hvad enten disse er små eller store.

Spørgsmålet om damptærskningens formålstjenlighed på Sundeveds bøndergårde rejses allerede i 1887. Dengang og mange gange senere vægrer man sig imod at indrømme dette. Dette til trods indføres damptærskningen i disse år på så godt som alle ejendomme.

Den for landbrugets udvikling med hensyn til malkekvæget så overordentlig betydelige opfindelse er Gerbers fedtbestemmelse. Denne stammer fra 1894.

Forskellige emner

1887. WOLFF omtaler de tyske toldforhold (korntolden); en udførselspræmie er på trapperne.

1891. Arbejdsforholdene. P. Phillipsen: „Ungdommen rejser til byerne og landbruget mangler arbejdskraft". Mange betoner, at dette forhold sikkert vil bestå, indtil landbruget bliver stillet således, at det kan betale samme løn som industrien.

1892. Landbrugets kreditforhold (Wolff).

Schleswig-Holsteinischer Kreditverein tages alt for lidt i brug. Vore

sparekassers statutter og bestemmelser er forældede, der bør indrettes afdelinger med kassekreditter til den daglige omsætning, ligesom der bør gives 2. prioritetslån, som amortiseres med en lille afdragsprocent.

Samme år taler Wolff om „Landbrugsvidenskabens overførelse til det praktiske landbrug". Protokollen viser klart, at der fulgtes godt med verden over. Den siger:

„Tyskeren Thaer var den første, som henledede opmærksomheden på landbrugsvidenskaben; han udgav en del landbrugsskrifter og drev sin ejendom, Möglin, efter videnskabens regler. Endelig kom kemien landbruget til hjælp, og der blev gjort store fremskridt.

I vor tid kastede videnskaben sig over enkelte grene af landbruget. Således Segelcke og Fjord over mejerivæsenet, den sidste tillige over fodringsforsøg med svin og kvæg. Nielsen, Tystofte, har gjort omfattende vækstforsøg med alle de her dyrkede kulturplanter. Professor Wagner-Darmstadt har ved forsøg udfundet, hvilke gødningsstoffer de forskellige kulturplanter særlig tager af jorden.

Enkelte mænd i England kastede sig med særdeles held over husdyrenes forædling.

Således har der været specialister på næsten alle områder; videnskaben har givet impulsen til fremskridt, det gælder for landmanden om at følge med".

Han slutter med at nævne de veje, ad hvilke landbruget kan komme i kontakt med videnskaben, og anker over, at det sidste led — landboforeningerne — „stod for dårligt rustede og udførte alt for lidt".

1893. Mejerikonsulent Sofus Hansen holder foredrag om, at den indflydelse, man gennem foderet har søgt at få på såvel mælkens fedtindhold som på mælkens og smørrets smag, synes næsten fuldstændig at være strandet, især hvad fedtindholdet angår. Han omtaler Jersey-koen, der bevarer sin evne til at give fed mælk under alle forhold, det samme i omvendt forhold for den hollandske ko, der giver mager mælk.

Hvad mælkens smag angår, da anser han ikke roefoder i begrænset mængde som skadelig.

Wolff agiterer for yderligere sammenslutning af landbrugere.

Mejerierne havde vist vejen: fælles bagerier, bryggerier, slagterier, fællesindkøb af husholdningsartikler o. fl.

Grundet sparekassernes mangel på tilpasning efter tidens krav anbefaler han også sammenslutning til en landbobank, udtaler dog håbet

om, at sparekasserne vil komme til at indse nødvendigheden af en mere moderne drift.

Landbrugets kreditforhold (Wolff)

ALLE AGRARPARTIER arbejder på en tilbagevenden til dobbeltmøntfoden, da dette blev anset som et middel til at hidføre bedre priser på landbrugsprodukterne:

„I ældgammel tid var skind og andre genstande blevet brugt som værdimålere. Med den stigende kultur indførtes de ædle metaller guld og sølv i disses sted, og i dette århundrede er i alle civiliserede stater guld blevet bestemt til at være værdimåler. De forskellige mønter havde kun den derpå stemplede værdi i det land, hvori de blev prægede. Skulle de bruges som byttemiddel i et andet land, blev de vejede og ansatte til den værdi, guldet eller sølvet på det tidspunkt havde, og denne værdi rettede sig så, som ved enhver anden ting, efter tilbud og efterspørgsel. Guldet var i middelalderen omtrent 10—12 gange så meget værd som sølv. Dette værdiforhold holdt sig med mindre svingninger gennem hele middelalderen, indtil den franske møntlov af 1813 indsatte 1 pund guld lig med 15½ pund sølv og indførte fri prægning af begge metaller, så hvem, der havde sølv og ønskede guld, kunne kun sende det til Frankrig, dér fik man fuld værdi i guldfrancs for det med fradrag af forsendelses- og stempel-omkostninger. Følgen var, at sølvet holdt sig i dette forhold til guldet, 15½ til 1, over hele verden.

England ønskede vel guldmøntfoden 1816, men da lidt senere guldminerne i Kalifornien fandtes, kunne dette ikke forrykke forholdene, da møntloven i Frankrig tjente som regulator. Men da man på den første internationale møntkongres i Paris 1867, på grund af, at sølvet lod til at være knapt, udtalte sig for indførsel af guldmøntfod og Tyskland benyttede sig af milliard-betalingen i guld til at komme ud af sine indviklede møntforhold og 1871 indførte guldmøntfoden, blev Frankrig bange for at få alt det i Tyskland overflødige guld til prægning og ophævede derfor loven om den fri prægning.

Dette havde til følge, at forholdet 1 pund guld = 15½ pund sølv ikke kunne holde sig længere; allerede i 1876 var sølvet sunket i pris med 25 %.

Bimetallisterne eller dobbelt-møntfods vennernes idé går ud på at indføre de samme tilstande igen, som den franske møntlov af 1803 havde indført og vedligeholdt så længe, idet så mange stater som muligt slutter sig sammen og giver værdiforholdet mellem sølvet og guldet en uforandret fasthed.

At det er muligt at gennemføre denne plan gælder for videnskabeligt bevist, og det er en kendsgerning, at de mest fremragende nationaløkonomer er modstandere af guldmøntfoden, medens kapitalister og embedsmænd, som har høstet fordel af guldmøntfoden, helst vil beholde den. Landbruget— og industrien med — ville vinde ved indførelse af dobbeltmøntfod, thi Rusland og de andre ved sølvmøntfoden forblevne lande får deres udførselsartikler betalt med sølv, som her i Europa har værdiforhold til guld som 1—30, medens det har den sædvanlige værdi inden for disse lande".

Der bliver afholdt international møntkongres i Paris 1895.

Det foranstående er givet så fyldigt for at vise, at tankerne om valutaforholdene ikke er ny fra i dag.

1894 og de nærmest følgende år afslører Wolff sig som en absolut modstander af beskyttelsespolitikken. De prishævende foranstaltninger kan kun være periodiske, idet de øvrige folkefæller ikke i det lange løb vil finde sig i sådanne foranstaltninger, i øvrigt vil beskyttelse altid kun gøre, at prioritetsgælden stiger generation efter generation, og således stadig må drives som en skrue uden ende. Den beskyttelse, der er tilstrækkelig i dag, vil i alle tilfælde være utilfredsstillende om en årrække.

Endnu til midt i halvfemserne klages der over dårlige tider for landbruget overalt i Europa.

Der forhandles flere gange om kreditforholdene. Det betones, at faste lån ikke må forrentes med mere end 4 %. 2. prioriteter må afdrages. Kreditforeningerne anbefales, men der ankes over, at lånet skal amortiseres af hele beløbet.

1895. Redaktør H. P. Hanssen taler om de tyske sparekassers indretning.

1896. Wolff gør opmærksom på, at der på det tyske pengemarked nu er penge tilfals for 3 %. De bør tages i størst mulig udstrækning til dermed at tilbagebetale sparekasselånene, derved ville den pengerigelighed, der opstår, tvinge sparekasserne til at sænke rentefoden. Regeringen har stillet 20 millioner til rådighed for 2½ % til driftskapital.

1898. Foreningen tegner en garantipligtforsikring (ansvarsforsikring) for sine medlemmer. Dette bevirker en opgang i medlemstallet fra 230 til 315.

1901. Foreningen lader en ung mand få uddannelse i malkning, og der holdes egnen over en lang række kursus i malkning. Især er det den såkaldte stripning, man vil til livs.

Oprettelse af andelssvineslagteri såvel som sukkerfabrik behandles gentagne gange, men stadig med negativt resultat. Hvad den sidste angår, er forhandlingerne i 1904 dog så langt fremme, at der er tale om beliggenheden (Alnor), og et selskab byder 70 Pfennig pr. centner + 40 % affald.

1904. Foreningen yder støtte til en række husholdningskurser egnen over.

1907 taler Hansen om korndyrkningen. Han betoner, at den oversøiske konkurrence sikkert har nået højden, idet forbruget i de pågældende lande stiger stærkt, og eksporten tildels har søgt hen til lande uden for Europa. „De gode kornpriser vil derfor antagelig kunne holde".

1909. Der agiteres for regnskabsføring under henvisning til, at man i Danmark afholder regnskabskursus og ansætter regnskabskonsulenter.

1910. Journalist K r. T h o m s e n, Haderslev, taler om garantipligt og ulykkesforsikring.

1911. C a l l ø, Rødding: Landmandens pengeomsætning. Han fremhæver den kolossale stigning af prioritetsgælden, den stiger i Preussen med ½ milliard årlig, og dette er sikkert langt mere, end brugsværdien går op. Han taler om en lille amortisering af lånene som nødvendig. Han advarer mod vekselgæld og anbefaler konto kurant.

Den i halvfemserne projekterede jernbane gennem Sundeved drøftes gentagne gange. Foreningen sætter ind for den sydlige linje over Gråsten-Padborg. (Regeringen ønskede linjen over Bøjskov-Søgård-Tinglev.)

I øvrigt er der en række foredrag af mere underholdende natur — Wolff: Dennes rejse til Orienten. P. Phillipsen: Menneskets opdragelse. Oehlerich: Flere forskellige emner.

I selskabelig henseende opper foreningen sig i denne periode til foruden festerne ved dyrskuerne at afholde flere vinterfester med bal, ligesom den foranstalter forskellige sommerudflugter enten til vogns eller med skib (bl. a. en tur til Langballeå).

På 50-års dagen for foreningens beståen oplæste formanden en del af det i den anledning udgivne skrift. Der sendes en telegrafisk hilsen til æresformanden.

Der var ved et tidligere møde — generalforsamlingen i 1911 — bevilget 500 Mark til en festlighed i anledning af 50-års dagen. Men festen bliver udsat, og i juni 1912 frafaldes festen.

Den mand, der næst efter Wolff især satte sit præg på foreningen

og dens forhandlinger i denne 25-års periode, var ubestridt dyrlæge T h ø i s e n, Skodsbøl.

Thøisen lever og virker endnu ved periodens slutning, men det er dog i disse år, han sætter ind med sin fulde manddomskraft.

Thøisen var født i Skodsbøl som søn af smedemester Hans P. Thøisen. Han voksede op som en godt begavet dreng, der, som de fleste drenge, der har let ved at klare, hvad der forlanges i skolen, også fik tid til en mængde spilopper. Efter konfirmationen kom han i lære i faderens smedie. Som ung svend arbejdede han i Adsbøl smedie i 1864. Da tilbagetoget fra Dannevirke til Dybbøl var forbi og tyskerne var kommet til Adsbøl, lå der en dansk kanon i landevejsgrøften, som den danske hær havde måttet efterlade. Endnu som gammel mand yndede Thøisen at fortælle om, hvorledes han i aftenstunden listede sig ud til kanonen og med en stump af en fil fornaglede denne, så den var ubrugelig for tyskerne. — Efter krigen tog Thøisen til København som smedesvend. Han kom dér i huset hos den fra Broager af tyskerne fordrevne pastor Schleppegrell. Dette førte til, at præsten fik den unge svend til at tage et kursus i beslaglære på Landbohøjskolen. Først kommet ind og fået smag på at lære noget, så var næste skridt — at blive dér for at studere til dyrlæge — snublende nær. Han tog dyrlægeeksamen med 1. karakter trods den manglende foruddannelse. Han kom derefter hjem til Skodsbøl og nedsatte sig som dyrlæge. Først måtte han dog underkaste sig en prøve ved Veterinæranstalten i Altona. Også denne bestod han og opnåede autorisation

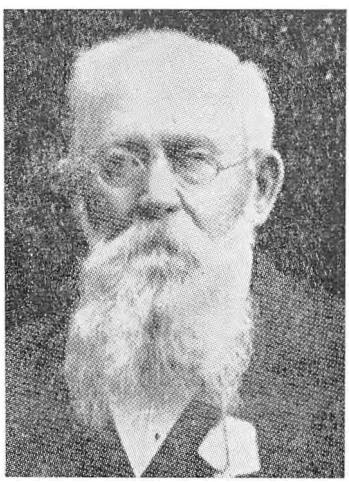

Dyrlæge Thøisen

Da han opholdt sig i København, havde han indgivet optionserklæring for Danmark, et skridt, som han kom til at angre hele sit lange liv. Som dansk undersåt var han afskåret fra at foretage sig noget som helst i det offentlige liv. Så meget mere hang han ved Landboforeningen, der under Wolff's kloge ledelse holdt sig uden for de politiske rivninger.

Thøisen oparbejdede efterhånden en stor praksis; hans distrikt strakte sig lige fra Holbøl til Sønderborg — foruden selvfølgelig Broagerland. Denne praksis udøvede han „sjakkende" omkring i sin kariol. Dengang var folk ikke så forvænte med, at dyrlægen kom på minuttet. Han var ikke altid lige let at gøre tilpas. Mange unge mennesker har rystet for ham, når han kom i staldene. Som den første virkelig studerede dyrlæge på egnen, var der nogle vanskeligheder at overvinde for ham. De såkaldte „kursmede" og kvaksalvere skulle slås af marken, og dette lykkedes næsten til fuldkommenhed.

Trods det slidsomme i det daglige arbejde formåede Thøisen dog at følge med tiden. Hvad dette vil sige, forstår man først, når man hører, at man i hans studietid ikke kendte mere til desinfektion og desinfektionsmidler, end at den da fremkomne karbololie „var god til at hindre materiedannelse".

Thøisen var ingen benådet taler. Ungdommen havde svært ved at holde tålmodigheden under — som sekretær Jensen skrev efter hans første foredrag — „hans meget omstændelige udviklinger". Mere modne mænd så mandens gode sider og vurderede dem efter fortjeneste.

Der er blevet sagt om Thøisen, at han red kæpheste — og med nogen ret. Var der en sag, der fangede hans interesse, da opgav han ikke. Man må beundre den udholdenhed, hvormed han kæmpede år efter år for at få oprettet tyreholdsforeninger. Stor var hans skuffelse, da hestebønnerne ikke artede sig vel og dyrkningen gik tilbage.

Et må man lade Thøisen: han skyede intet arbejde for at sætte det igennem, som han anså for det rigtige.

Han havde selv en lille landbedrift, som han drev med megen interesse, og han følte sig hjemme blandt landmændene.

Den betydning, Thøisen's arbejde har haft for Den sundevedske Landboforening og derigennem for den sundevedske landbostand, vil nok kunne bedømmes efter det utal af gange, han nævnes i prtokollerne.

Forresten havde Thøisen en glimrende evne til — grundet hans megen færden egnen over — forud at sondere stillingen, når der skulle foretages valg eller tages vidtrækkende beslutninger. Altid var han klar af situationen. Et valg blev aldrig en tilfældighed.

☆

DE FOR LANDBRUGET ret gode kår i årene før krigen sætter også sine spor i det sundevedske landbrug. Vel var prioritetsgælden stærkt stigende, men der var penge mellem hænderne, og ejendomspriserne var i stadig stigning. Omsætningen inden for de enkelte brug gik op med rivende fart, ikke altid til gavn for den enkelte. Svineproduktionen fordrede mange penge, der ret tit fremskaffedes ved købmandskredit og lignende. Kornet blev som regel solgt snart efter høst for dermed at dække den gæld, man året før havde stiftet.

Som regel kunne denne driftsmåde nok forsvares, idet der kunne indkøbes majs, foderbyg og kartoffelfoder til priser, som omsætningen kunne bære. En fare lå dog snublende nær, nemlig at udnytte kreditten for stærkt, uden ved regnskab fuldt at have rede på den store omsætning. Denne fare øgedes derved, at priserne på svin, dengang som altid, var ret stærkt svingende og vel nærmest således, at når kornprisen steg, da sank svineprisen. I det store og hele er det vel tvivlsomt, om det store svinehold dengang bragte egnen velstand. Så meget er i hvert fald sikkert, at der egnen over var en ret stor flok landmænd — og disse ikke af de dårligste — der havnede i købmandens lomme økonomisk. Afsætningen af de producerede varer var let og uden risiko. Svinene leveredes levende og sendtes til Hamborg eller til industricentrene i Sachsen. Det var store, fede svin — ikke under 240 pund levende vægt.

I øvrigt havde Sundeved en god aftager af 1. kl.s slagtevarer i Flensborg. Der opnåedes en overpris for sådanne varer, idet fragten med dampskib var forbløffende lille. Et svin eller en fedekalv befordredes fra stationerne på Broagerland til Flensborg for 1 Mark. Også ringere varer, de såkaldte „Rheinländer køer", kunne sælges til gode priser.

Mejeribruget var oppe på en stor højde. Nordslesvig havde lært mejeribrug efter dansk mønster. Det nordslesvigske smør stod i meget høj kurs i Tyskland, hvad præmielisterne fra de år ved de store tyske vandreskuer tjener som gode beviser for.

Den nationale jordkamp, der i årene før krigen var på sit højeste, var også medvirkende til at sætte ejendomspriserne op. Det er netop i de sidste åringer før krigen, at den såkaldte „Höfebank" bliver stiftet. Den arbejdede på den måde, at den indsatte penge i ejendommen på billige vilkår, men således, at ejeren ikke kunne afhænde ejendommen frit, men tværtimod måtte indhente bankens samtykke ved afhændelsen, med andre ord, banken rådede over, hvem der kunne

købe gården. Denne gæld til „Höfebank"en kunne afbetales ned til 1 Mark, men forpligtelsen eller indskrænkningen bestod. Disse gårde kaldtes „Höfegårde".

Denne bevægelse, som var meget fristende for gældbetyngede landmænd, fik dog kun ringe eller ingen betydning for Sundeved.

På andre områder va rtvangspolitikken nødtvungen blevet nødt til at slappes noget. Selv de tysksindede landmænd måtte indrømme, at de dansktalende landboforeninger, på trods af manglende tilskud fra det offentlige, udrettede mere end de såkaldte „Kreisvereine", der kunne glæde sig ved myndighedernes bevågenhed.

Fælleslandboforeningen var igen begyndt en større virksomhed. De foreninger, der var erklæret for politiske, var opløst og nye dannet af de gamle medlemmer, men under et andet navn. Foreningens blad „Landbrugs- og Mejeritidende" vinder frem til at blive en indtægtskilde i stedet for at være en klods om benet.

I 1912 dannes af fællesforeningen et kvægavlsudvalg, som skulle være behjælpelig med indkøb af avlsdyr og med dannelse af tyreholdsforeninger og stambogsføring. Samme år uddannes der dræningsmestre, som stilles til rådighed for de enkelte foreninger. Planteavlskonsulenten tages stærkt i brug, navnlig er det forsøgene ude i de enkelte foreninger, der slår stærkt igennem. Der holdes markudflugter til forsøgsstederne.

I foråret 1913 afgår C. P. Wolff ved døden. Hans minde hædres.

Den sundevedske Landboforening udvider sit virkefelt til at afholde regelmæssige kurser, især for unge. Disse kurser varer som regel 3 dage, og der holdes foredrag af forskellige foredragsholdere.

Kontrolforeningerne vinder frem. I 1913 dannes der to på Broagerland.

Også regnskabsforeninger begynder samme år deres arbejde, idet der på Sundeved dannes én med 22 medlemmer.

Der er planlagt et landmandsmøde i Sønderborg i 1915.

Ved det lokale dyrskue i 1914 i Nybøl udstilles en stor mængde dyr både af malkeracen og af korthorn. Der er til dette skue første gang udarbejdet katalog med såvidt muligt oplysninger såvel om afstamning som ydelse.

I 1914 foranstalter foreningen første gang en husmandsrejse.

☆

Krigstiden

DET VEDTAGES i et bestyrelsesmøde kun foreløbig at opretholde garantipligtforsikringen og i øvrigt lade foreningen hvile.

Da krigen brød ud, blev flertallet af foreningens medlemmer indkaldt til krigstjeneste. Hjemme på gårdene hjalp man sig bedst muligt med at bjerge den usædvanlig store høst, der stod på markerne. Kornet var, i lighed med de foregående år, før høsten solgt til fastsatte priser. I mange tilfælde var der sikret foderkorn, ligeledes til priser svarende til salgspriserne. Købmændene nægtede nu at levere, hvorimod levering af det hjemmeavlede blev forlangt. Dette forhold stred imod den almindelige retsbevidsthed, og resultatet var en syndflod af sagsanlæg egnen over. Domstolene frakendte i alle tilfælde landmanden ret, og følgen var, at uhyre mange landmænd straks efter høst omtrent var blottet for foderkorn. En afskaffelse af svinene var en følge heraf. Rigtignok forbød regeringen slagtning af svin under en vis vægt, for blot et år senere at gå til den modsatte yderlighed: at beslaglægge alle kornbeholdninger helt ned til 100 kg. Man havde allerede på det tidspunkt opdaget, at Tyskland ikke havde råd til at lade svinene fortære de produkter, der kunne anvendes direkte til menneskeføde. Resultatet af disse forholdsregler var, at de store svinebesætninger realiseredes i krigens første år til meget små priser.

Malkebesætningerne, for det meste bestående af efterårskælvere, blev allerede den første vinter sultfodrede og afmagredes værre end i nogen af krigens efterfølgende år. Kornrationerne både til folk og fæ blev nedsat til det umulige. Mælkeproduktionen gik ned med rivende fart.

Den magre staldgødning, der fabrikeredes om vinteren, tilfredsstillede ikke den med kunstgødning forvænte jord. Salpeter og i det hele taget kunstgødning var ikke til at købe.

I hærforvaltningen ødsledes der — til at begynde med — med levnedsmidler. Aflevering af kvæg til slagtning til militæret satte snart stærkt ind.

For alle leveringer af såvel dyr som korn var der fastsat højestepriser, der absolut ikke svarede til de ret snart store udgifter. Der oprettedes såkaldte centraler både for aflevering og for indkøb.

Forbruget af alle varer, såvel af mælk og smør som af sukker og kød, reguleredes ved et kortsystem. De fastsatte kvanta var meget små og priserne i smughandelen store. Fristelsen lå derfor nær at benytte denne vej for vindings skyld. Efterhånden som krigsårene gik, blev da også smughandelen drevet i stor målestok. Det skal dog siges, at ikke alle landmænd benyttede sig af befolkningens nød for penges skyld. Vel var der nok ingen, der ikke snød forvaltningen, men meget

store varemængder afhændedes til by- og arbejderbefolkningen til små priser. Utallige byboere valfartede ud på landet for at bjerge fødemidler hjem. Flensborgerne hjemsøgte Sundeved i tusindvis.

Fra myndighedernes side blev der med mellemrum foretaget razziaer for at skaffe beholdningerne frem. Nemt var det dog ikke. Alle, der skulle kontrollere, var sultne som alle andre, og man kunne derfor høre udtalelser, der gik ud på, at når folk kunne afse noget til kontrollørerne, så kunne disse også lukke øjnene.

Mælkeleveringen til mejerierne gik ned til fra en sjettedel til en ottendedel af førkrigstidens. Myndighederne anbefalede — især efter det mislykkede kartoffelår i 1915 — at avle kålroer til menneskeføde, og dette fulgtes i meget stor målestok, idet en roeafgrøde kunne udbringes i det mangedobbelte i forhold til en kornhøst. Også hvidkål, gulerødder og andre direkte til menneskeføde tjenlige planter dyrkedes.

Kvægbestanden dalede med rivende hast. Allerede i 1915 kom der forbud mod slagtning af spædekalve. Dette til trods var de 313.000 stykker kvæg, som tællingen viste for de fire nordslesvigske kredse i 1914, dalet til i 1916 kun at være 285.000, og i 1919 var tallet 221.000.

Da krigen endelig efter 4 trange år var slut, da var der kun et meget forsømt landbrug tilbage i Nordslesvig. Besætningerne bestod af fåtallige forhutlede individer. Jorderne var udpint og forsømte, bygningerne forfaldne og redskaberne i ussel forfatning.

Efterhånden som det blev befolkningen klart, at Nordslesvig ville blive genforenet med Danmark, begyndte der en bestræbelse for, ved den lave Mark-kurs, at slippe Mark-gælden ved omsætning til kronegæld. Ingen anede dengang — især efter at Marken en overgang havde rettet sig noget — at Marken til slut ville blive aldeles værdiløs. Kronegælden toges på veksler til endog meget høje rentesatser. Genforeningen trak i langdrag, og renterne måtte tilskrives lånekapitalen i årevis. Mange var ved overgangen snart oppe på samme kronebeløb, som de før havde haft Mark-gæld. Dertil kom, at disse år fortsattes med aflevering efter Mark til højestepris, hvorimod udgifterne efterhånden var blevet til kroner. Ja, det gik så vidt, at f. eks. Broager mejeri i flere måneder ikke kunne dække sine driftsudgifter, selv om hele bruttoindtægten anvendtes dertil.

Kun ganske enkelte landmænd — dem, der var tilstrækkelig ligegyldige og lod 7 og 5 være lige — høstede virkelig gavn af Markgældafløsningen.

Den sundevedske Landboforening optager igen nogen virksomhed

i 1916. Der holdes et møde, hvor formanden kan meddele, at der kan fås kaniner til avl fra landbrugskammeret. Der bestilles 390 stykker. Ved et møde i 1917 oplyses det, at der ankom 19 stykker efter bestillingen, og de samme var stakkels mislykkede skabninger.

Ved dette første møde under krigen drøftedes gødnings- og foderspørgsmålet.

Salpeter bruges til sprængstof, så deraf er intet i handelen, kali kan fås til store priser, fosforsyre meget vanskeligt, manglende arbejdskraft til formalingsmøllerne og mangelfulde transportmidler gør fremskaffelsen omtrent umulig. Man er enige om, at jorderne ikke kan fravristes noget af reserven — kan kvælstof ikke fremskaffes, må driften lægges om.

Hvad fodringen angår, da er man klar over, at der kan fodres med mindre æggehvide end man hidtil har antaget. Det tilrådes stærkt at bjerge så meget hø som muligt. Ligeledes tilrådes det selv at avle noget kløverfrø.

Det til rådighed stående „kraftfoder", som tilbydes gennem centralerne, er stærkt blandet med tørvejord, ja, den såkaldte tørvemelasse, som skal indeholde 20 % tørvejord og 80 % melasse, viste sig ved en undersøgelse nærmest at have det omvendte indhold.

„Krafthalm" indeholdes i alle de falbudte fodermidler. Der arbejdes med metoder til frigørelse af halmens næringsværdier. Der oprettes senere i Nordborg en fabrik med dette for øje.

1917. Kalk-kvælstoffet kommer frem. Hvedemarkerne er mange steder mislykket.

Kartoffel- og kålroedyrkningen kan tilrådes i så stort omfang, som det kan overkommes. Det har vist sig, at hungersnøden stiger og falder med disse afgrøders tilstedeværelse.

1918 — den 2. februar holdes generalforsamling — den første under krigen.

N. Ludvigsen, Stenderup, nægter at modtage genvalg. Han har været næstformand i 16 år og har i den tid vundet sig mange venner inden for foreningen. Han udnævnes til æresmedlem efter formandens forslag. Til næstformand vælges Kr. Iversen, Avnbøl.

Thøisen anbefaler, under de herskende kvælstofknappe tider, at så bælgfrugter og at bjerge så meget hø som muligt. Han fremkommer med en detaljeret beskrivelse af høryttere.

Den på Sundeved så vanrøgtede del af landbruget — hesteavlen — sættes i højsædet. Der kan nu fås store priser for heste.

Jørgen Fromm, Fjelstrup, holder foredrag.

1918 — den 13. juli. Konsulent Hansen holder foredrag: „Hvilke fordringer stiller den nuværende tid til landmanden?"

Landmanden realiserer for tiden i enhver retning. Svinene forsvinder til usle priser, kvæget er omtrent gået samme vej. Den opsparede frugtbarhed er opbrugt og grundforbedringerne i forfald. De nugældende kulturplanter som roer og kål bortfører store mængder af næringsstoffer, som ikke kan erstattes. Redskaber og maskiner forfalder og kan ikke fornys. Den hidtilværende driftsmåde med malkekøer har absolut ikke kunnet betale sig. Driften er blevet svimlende dyr. Folkeernæringen har tvunget landmændene til at dyrke planter, der kan bruges direkte til menneskeføde.

Foruden kål og roer betaler det sig at dyrke olieplanter. Hesteavl er lønnende.

Det anbefales dog for tilbagetogets skyld ikke at gå for langt med afskaffelse af malkekøerne — de bedste avlsdyr må forblive i behold. Den vegetariske levemåde vil dog holde sig i en årrække.

Den gældende rovdrift må senere igen betales.

Let bliver det ikke at få begyndt opbygningen. Udsigt til billig arbejdskraft og billigt materiale er ikke at øjne.

Straks efter, at tordenen fra det sidste kanonskud er døet hen — den 7. december 1918 — afholdes der igen møde, det er besøgt af 250 medlemmer.

Formanden meddeler, at der allerede er planlagt nogle forsøg på passende steder. Kvælstofforsyningen vil sikkert blive meget mangelfuld endnu i det kommende forår.

Det lægges medlemmerne på sinde at hjælpe vanskeligt stillede med ernæringen nu i vintertiden.

De store beholdninger af kål og roer, som er dyrket på kontrakt, er vanskelige at få afhændet, og producenten er praktisk taget prisgivet modtagerstationen.

Konsulent Hansen taler om overgangen fra krigs- til fredsdrift.

Efterspørgslen efter landbrugsprodukter vil blive stærkt dalende, grundet de store tab krigen har afstedkommet, samt også af den store dødelighed som følge af underernæring. Dertil kommer det kolossale fødselsunderskud i krigsårene. Men endnu er der hunger, endnu gælder det om at mætte befolkningen.

De store priser, der nu betales, vil ret snart bringe produktionen op. Amerika med det store fødselsoverskud vil ikke længe betyde noget som konkurrent, hvorimod Ungarn og især Rusland, hvor krigsfangerne sikkert vil blive foregangsmænd, snart vil have kolossale

beholdninger tilovers til eksport. Kød og smør vil blive efterspurgte varer. Bælgplantedyrkning er stærkt at anbefale. Kartofler som handelsvare vil holde længe efter, at kål og roer har forladt markedet.

1919. Foreningen vedtager en resolution:

„Den sundevedske Landboforening udtaler som sin overbevisning, at afleveringen af kreaturer til slagtning nu er sket i et så stort omfang, at en yderligere levering af malkekøer og kælvekvier vil betyde en alvorlig fare for kvægbrugets opretholdelse og rentabilitet i fremtiden".

Der påtænkes afholdt forskellige kurser til belysning af forskellige forhold vedrørende den nær forestående tilslutning til Danmark. Således vil der sandsynligvis blive afholdt kursus for hele Nordslesvig i frøavl.

Der vil uden tvivl i den nærmeste tid blive indført varer fra Danmark; dette vil for sædekorn, havre og læggekartofler ske under kontrol af Landboforeningens tillidsmænd. Foreløbig kan der dog ikke opnås indførselstilladelse.

Ved genforeningen vil der ske store forandringer — også inden for de danske landboforeninger. Indtil nu har vi kun haft lov at betale — i Danmark yder staten lige så meget til præmier o. l. som foreningen.

Der advares imod de falbudte gødningsstoffer. Den såkaldte „Pudrette" har ved en undersøgelse vist 0,28 % kvælstof, 1,11 % fosforsyre og 0,37 % kali. Dette indhold vil ikke kunne betale udstrøningen.

Konsulent Hansen taler om: „Varige græsmarker". Krigen har lært os at betragte græsmarken som det vigtigste led i kvægets ernæring. Plage og ungkreaturer har mange steder næsten ikke været på stald. Yderligere er alle køer nu forårskælvere, så også for disse gælder det om at have gode græsmarker. Fedning på græs vil være stærkt lønnende.

Varige græsmarker må dog udlægges med god gødningskraft. Der må sås tykt af græs og ingen eller meget lidt kløver, Derimod kan hvidkløver, lidt alsikke og kællingtand anbefales.

Foreningen tilsluttes — i lighed med de øvrige dansktalende foreninger — Foreningen af jydske Landboforeninger.

Konsulent Hansen har fået stilling i Sønderjyllands Kreditforening. Der udtales beundring for det arbejde, han har udført for det nordslesvigske landbrug.

☆

ENDNU I 1920 har foreningen ingen kroner til at bestride udgifterne med. Bestyrelsen bemyndiges til at optage et krone-lån.

Konsulent Hansen holder foredrag om de nye under krigen fremkomne kvælstofgødninger. Han omtaler ikke alene fabrikationsmåden, men gør fuld rede for, hvilke kemiske forbindelser, der under fabrikationen gennemgås, til de forskellige resultater er nået.

Chr. Nielsen
Konsulent 1920

1920. Konsulent Nielsen bliver planteavlskonsulent. Der planlægges markudflugter.

Mejerikonsulent Jensen holder foredrag om dansk mejerivæsen.

Dyrlæge Suurballe taler om dansk lovgivning til bekæmpelse af tuberkulosen blandt husdyrene.

Foreningen bliver medlem af „Landhusholdningsselskabet". — I referatet over dyrskuet i Kolding tilrådes indkøb af kvæg fra de gode stammer på Fyn.

De for Nordslesvig nærmest ukendte små tærskeværker betegnes som alt for spinkelt bygget.

Efter genforeningen indtræder der en iøjnefaldende forandring i mødernes karakter. Indtil nu har møderne været udprægede diskussionsmøder, og dette er fra mange sider blevet betegnet som Den sundevedske Landboforenings største styrke. Vel er der før i tiden gang på gang udtalt beklagelse over, at det næsten var en umulighed af få fremmede foredragsholdere. Nu kan man nok sige uden overdrivelse, at denne mangel er afhjulpet. Der er nu i en årrække næsten altid to talere ved hvert møde. Som forholdene ligger på det tidspunkt, er emnet, der vælges, omtrent ligegyldigt, da alle emner er aktuelle. Hvad enten der tales om kvægavl eller markbrug, da var begge i så stærkt forfald, at enhver vejledning var kærkommen. På mejerivæsenets område mangler de fornødne maskiner og i det hele tilpasning efter dansk mønster. Svineavlen kan omtrent begynde på bar bund, ligeledes med det engelske marked for øje. Mangelen på slagterier gør sig snart gældende. Omprioritering og kreditforholdene fanger alles interesse. På dette område kommer landsdelen ind i gan-

ske nye former. Hidtil var næsten hele realkreditten ydet af de hjemlige pengeinstitutter. Disse står nu næsten fuldstændig blottet for midler.

Noget for den dansktalende nordslesvigske bonde ganske ukendt er den danske lovgivnings tilskud på så mange områder. Ikke alene selve foreningslivet, men især tilskuddene til hårdt tiltrængt grundforbedring, hvad enten det gælder fragtlettelser for kalktilførsel eller til afvandingsarbejder, modtages med glæde. Det sidste også af den grund, at nogen arbejdsløshed dermed kan afhjælpes. Enhver oplysning om dansk lovgivning vækker interessen.

Ved generalforsamlingen i 1921 udtaler formanden, at foreningens 58. år har stået i genforeningens tegn. Foreningen som sådan må siges at være kommet godt over udlændighedsårene. Den er sluppet fri for at komme i åben konflikt med de bestående forhold.

Foreningens formue, ca. 12.000 Mark, indbefattet Wolf's jubilæumslegat, anbringes i en tysk sparekasse. Et andragende, der senere indgår til valutakommissionen om valutaregulering for legatpengene, bliver afslået.

1921 dannes et planteavlsudvalg og et kvægavlsudvalg. Planteavlsudvalget arbejder gennem årene, støttet af planteavlskonsulenten, med forsøg i marken over gødningens virkninger under de forskellige former og med fremavl af såsæd, som efterhånden vokser til en betydelig virksomhed, utrættelig ledet af udvalgets formand, Andr. Hansen, Sandbjerg.

Kortlægning af kalktrang vedtages, og der nedsættes et g r u n d f o r b e d r i n g s u d v a l g. Gennem åringer undersøges hele Sundeveds jorder for kalktrang, og denne kortlægges. Hovedarbejdet på dette felt må tilskrives Landboforeningens konsulent.

Kalktrangsbestemmelserne blev modtaget af foreningens medlemmer med den interesse, der sikkert også var sagen værdig. Konsulent Nielsens arbejde på dette felt har da også for så vidt båret frugt, som det lykkedes at få dannet et mergelselskab. I Skodsbøl fandtes brugbar mergel, og derfra blev, omend ikke alle, så dog en stor del af Sundeveds og især Broagerlands kalktrængende jorder merglet i 1935.

Mange af de jorder, der nu er blevet merglet, led sikkert i stor udstrækning af stærkt fremskreden kalktrang. Resultaterne på sådanne jorder vil ikke udeblive. Under hensyn til de gode betalingsbetingelser kan bekostningen heller ikke afstedkomme ulykker.

Kvægudvalget får konsulent Thomsen til assistance. Også på dette

felt er der sket mægtige fremskridt. Allerede før krigen var grunden lagt, idet de første kontrolforeninger blev dannet. Ret snart bliver der dannet kontrolforeninger over hele Sundeved. Noget mere trægt går det med oprettelse af kvægavlsforeninger og opdrætterforeninger. Der dannes en fællesledelse, delt efter racer. En for rødt dansk malkekvæg og en for korthorn. Der indkøbes mange avlsdyr, især fra Fyn. Rigtignok fører den så store efterspørgsel med sig, at der ikke altid kan blive råd til det allerbedste, men i det store og hele må det siges, at den sundevedske kvægbestand nu ved denne periodes slutning har nået en standard, som ikke kunne forudses ved krigens slutning.

1921. Foreningen søger om at få en forsøgsstation på Sundeved. Der kommer senere afslag på ansøgningen med den motivering, at marsken ingen forsøgsstation har, og der påtænkes oprettet en sådan. Foreningen indfører avlssvin fra de danske avlscentre.

1922. Foreningen flytter til forsamlingsgården i Vester Sottrup. Den har dengang haft til huse i Nybøl kro siden 1868.

Ved generalforsamlingen påpeger formanden Hans Andresen det uheldige i, at der i det forløbne år (1921) for en stor del kun havde været indtægter i værdiløse Mark. Alle udgifter i årets første del måtte afholdes i kroner, som vi kun kunne fremskaffe ved lån i det gamle land. Priserne svinger nu så stærkt som ingensinde. Smørret er faldet fra lige ved 6 kr. kiloet til under 3. Unge heste er billigere nu end før krigen. Fedekvæg står i ringe priser. Til denne nedgang er der kommet mund- og klovsyge, som ikke alene betyder et stort tab, men som også er en kærkommen årsag for udlandet til at spærre for indførsel. Vi må spare på kronerne, vel huskende, at det ikke er værdiløse lapper, som de tyske Mark.

Andr. Thomsen fratræder som sekretær, hvilken post han har siddet inde med siden 1908. Foreningen udtaler en tak for det udførte arbejde. Hans efterfølger bliver gårdejer Jens Phillipsen, Ullerup.

En landboskole i Gråsten drøftes, og der opfordres til aktietegning.

Skolelærere sendes til kursus i regnskabsføring for senere at undervise i dette fag.

Thøisen, Skodsbøl, der nu er en mand på 76, kan endnu med vanlig energi sætte ind for, hvad han mener, der er til gavn.

Allerede i nogle år har han arbejdet for indførelse af stativer til bjergning af hø og bælgplanter. Nu er der et andet felt, der fanger hans interesse. Som kødsynsmand gennem en lang årrække ved han,

hvilken skade oksebremsens larve forvolder i landbruget. Han gør sin indflydelse gældende for at få den udryddet.

1923. Der etableres et samarbejde med De alsiske Landboforeninger til afholdelse af dyrskuer i fællesskab.

Dette forhold udvikler sig med årene således, at det næsten bliver en nødvendighed. Forholdet med avlsdyr, der er købt på vilkår, betinger, at disse fremstilles på et amtsdyrskue.

1924. Regnskabsforening dannes. Dyrskue i Sønderborg.

Der dannes en husholdningsforening. I tilknytning hertil bliver det mere almindeligt, at også kvinderne deltager i møderne, og der holdes med mellemrum foredrag med dette for øje.

De nyere fodringstabeller kommer frem (konsulent Hansen).

Mødet den 14. november 1924 åbnes og ledes af næstformanden, Kr. Iversen, Avnbøl. Han meddeler ved mødets åbning, at formanden er afgået ved døden. Han udtaler:

„I dag for otte dage siden og just ved denne time drog et ligfølge fra Røjhus på Skeldemark til Broager kirke, så stort i tal, som vel næppe nogensinde før. Det vidnede om, at her fulgtes en mand til det sidste hvilested, der gennem sin virksomhed og færden blandt sine medmennesker havde vundet sig mange venner i alle samfundslag.

Ja, Hans Andresen var en god mand. Han var en kærlig og forstående familiefader i sit hjem, en god husbond for sine folk, en god borger for sin hjemlige kommune, ja, på hele Broagerland. Hans gode evner toges da også i brug ud over de hjemlige kredse, jeg tænker her på hans frugtbringende virksomhed i vor gamle Landboforening.

I en forholdsvis ung alder overtog han ledelsen efter en energisk, mangeårig formand, der havde oparbejdet foreningen, så den stod som et lysende eksempel for mange andre. I 16 år har han ikke alene forstået at holde foreningen på det højeste stade, men ført den blomstrende fremad til stor gavn for den sundevedske befolkning. I Hans Andresen havde landet en varmhjertet og virksom søn, og mange af os har i ham haft en trofast ven, i ham kunne alvor og gammen så godt sammen. Ja, nu er formandspladsen tom, og vi vil i dag og i fremtiden have vor mangeårige formand i taknemmeligt minde.

Ære være hans minde".

Med Hans Andresen forsvandt en mand, der var i besiddelse af den sjældne evne, ikke at blive forfængelig trods det, at han efterhånden sad inde med mange tillidshverv. I denne forbindelse skal kun nævnes, at han ved sin død var formand for Sønderjydsk Fællesledelse for Av-

len af rødt dansk Malkevæg. Han var medlem af bestyrelsen for „Foreningen af jydske Landboforeninger".

1925. Generalforsamlingen har valg af en ny formand på dagsordenen. Kr. Iversen, Avnbøl, foreslår gårdejer Chr. Sibbesen, Gammelgab, som formand. Chr. Sibbesen nægter at lade sig vælge. Chr. Petersen, Palæet, støttet af Jørg, Zachariassen, Mølmark, foreslår foreningens hidtilværende næstformand, Kr. Iversen, Avnbøl. Han vælges enstemmigt ved akklamation og modtager valget.

Chr. Sibbesen vælges til næstformand.

Den nye formand er på det tidspunkt godt kendt i foreningen, hvilken han har ledet under Hans Andresens sygdom. Han er heller ikke ny i Nordslesvig, idet han sidder inde med flere betroede tillidshverv inden for landboerhvervet.

Protokollen af 17. oktober 1925 gengiver formandens udtalelse som følger: „Den første oktober jordfæstedes på Broager kirkegård en af Den sundevedske Landboforenings mest virksomme og trofaste medlemmer, dyrlæge Thøisen, Skodsbøl.

Dyrlæge Thøisen har været medlem af vor forening i 55 år og deraf æresmedlem i 30 år. I nævnte tidsrum har Thøisen med sine gode evner og aldrig svigtende lyst og mod og på ungdommelig måde søgt at fremdrage de emner til behandling, som han med sin fremsynethed nu fandt ville gavne foreningens medlemmer at få kendskab til. I en lang årrække var han eneste praktiserende dyrlæge inden for Den sundevedske Landboforenings område. Med sin fagkundskab og grundighed var han en skattet og tilmed en billig hjælper i vort husdyrbrug.

Foreningen har al grund til at være taknemmelig for i den lange årrække at have ejet et så virksomt medlem, og vi vil stedse holde hans minde højt i ære". Nis Lauridsen, Truenbro, får sølvmedalje for mønsterværdigt brug fra „Foreningen af jydske Landboforeninger".

P. A. Callø holder foredrag om penge og penges værdi. En historisk udvikling af pengenes

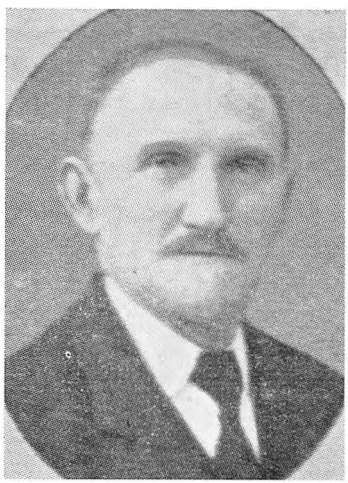

Kr. Iversen
Formand 1924–1932

og især seddelpengenes svingende værdi. Foredraget slutter med at udtale håbet om en sænket guldpris, for derved at opnå højere varepriser.

1926. I beretningen på generalforsamlingen udtaler formanden: De fortvivlede handelsforhold vanskeliggør afsætningen. Amerika lukkes for smørret. Tyskland hindrer indførsel ved mægtige toldmure. I England er en mægtig bevægelse i gang for køb af rigsvarer.

Kronekursens stigning bliver mærkbar. „Vi får mindre kroner hjem end vi giver ud".

Der udtales utilfredshed med regeringens handelspolitik.

Der er igen mund- og klovsyge på egnen.

Regnskabskonsulent P e t e r s e n aflægger beretning over landbrugsregnskaberne.

Planteavlsudvalget uddeler 8 præmier for roemarkkonkurrencen. Denne præmiering af unges arbejde i roemarken fortsættes med enkelte afbrydelser gennem en årrække.

1927. De økonomiske tilstande er ikke forbedret, vel snarere omvendt. De engelske dominions søger at fortrænge os fra det engelske marked. Vi har kun udsigt til at holde markedet ved stadig at forbedre vore produkter.

Regnskabskonsulent A s t r u p oplyser, at forrentningsprocenten er ca. 1 her på Sundeved, og at dette stemmer godt overens med driftsbureauets opgørelser. Det største nettoudbytte står i alle tilfælde i forbindelse med et stort bruttoudbytte.

Som formand for fællesforeningen fratræder R e f s h a u g e. I hans sted vælges Jens Højer, Billeslund.

Dommer G r e d s t e d, Gråsten, holder foredrag om landbrugets akkordlovgivning.

1928. Formanden betoner igen, at priserne er utilstrækkelige. Billiggørelse af produktionen er eneste udvej. En indskrænkning er kun at vige pladsen for vore konkurrenter.

Planteavlskonsulenten ansættes ikke mere af fællesforeningen. Må fra nu af antages af de lokale foreninger.

1929. Kornpriserne falder. Flæskeprisen betegnes som tilfredsstillende.

Foreningens kasserer, Jørg. Mathiesen, er afgået ved døden. Som hans efterfølger vælges foreningens sekretær, Jens Phillipsen. Regnskabskonsulent Astrup overtager sekretærposten.

Jørgen Mathiesen havde ved sin død siddet i bestyrelsen i 27 år,

gennem alle årene har han været kasserer og ført regnskabet med megen akkuratesse.

1930. Efter flere gange at have nedsat kontingentet til foreningen, forhøjes det nu med 1 kr. for alle satser. Et uomtvisteligt bevis for, at der er økonomisk ligevægt i landboerhvervet. Foreningen er dog gennem fællesforeningen trådt med i en bevægelse for rentesænkning.

Kvægavlsudvalget beretter, at der yderligere er oprettet 3 kontrolforeninger, og at de kontrollerede køer på Sundeved nu er oppe på 152 kg smør i gennemsnit.

1931. Der afholdes landbrugsfaglige aftenskoler rundt om på Sundeved.

Kornpriserne ligger nu så lavt, at de store kunstgødningspriser ikke kan betales, der råbes derfor vagt i gevær imod det store forbrug.

1932. I beretningen betoner formanden, at eksportindtægten er dalet med 200 millioner, hvorimod importudgiften kun er gået ned med 56 millioner. „Vi har dog vort produktionsapparat i orden og kan intet ændre ved de bestående verdensforhold".

Omved 50 % af Sundeveds køer er nu under kontrol; men der er stadig kun en kvægavlsforening og nu to opdrætterforeninger.

Ved generalforsamlingens slutning drøftes foreningens økonomi. Det overlades bestyrelsen at lægge det mest sparsommelige budget. Man drøfter muligheden af at standse udmeldelserne og søge tilgangen af nye medlemmer fremmet.

Som det fremgår af foranstående generalforsamlingsprotokol, er medlemsantallet i foreningen dalende. Den deraf følgende knaphed i kassen pålægger foreningen sparsommeligheds-hensyn. Der fremkommer forslag til en regulering af konsulent Nielsens lønforhold eller eventuelt hans fratræden.

Der afholdes et bestyrelsesmøde, hvor man drøfter foreningens økonomi og vedtager, inden yderligere foretages, at drøfte sagen med de alsiske foreninger. Der indbydes til en ekstra generalforsamling den 12. oktober med følgende punkt på dagsordenen:

„Det fremtidige samarbejde med Sønderborg Amts Landboforening, særlig konsulent Nielsens virksomhed og løn".

Der er mødt 63 medlemmer.

Formanden oplyser, at forhandlingen med De alsiske Landboforeninger var resulteret i dette møde, idet bestyrelsen ikke mente sig bemyndiget til at træffe afgørelsen i det foreliggende spørgsmål.

Jens Phillipsen klarlægger den økonomiske grund til dette mødes afholdelse. Der ydes 2 kr. pr. medlem til sammenslutningen med de

alsiske foreninger, desuden må der årlig dækkes et underskud i fælleskassen. Denne kasse er nu tom, og dermed er vanskelighederne indtrådt.

Ved en påfølgende drøftelse, hvor der fra flere sider bliver anket over foreningens arbejdsmåde samt dens stilling i „vigtige spørgsmåål", fremkommer pludselig, uden at protokollen siger noget som helst om en virkelig begrundelse, forslag om bestyrelsens fratræden. Man anbefaler at opsige overenskomsten med alsingerne for, „at den nye bestyrelse kan stå frit".

I øvrigt fremkommer mange udtalelser for at beholde konsulenten, og der fremhæves det uheldige i, at såvel planteavlsudvalget som frøforsyningen vanskeligt vil kunne arbejde uden konsulent.

Nicolaj Christensen, Dybbøl, stiller forslag om en ny generalforsamling med valg af en ny bestyrelse på dagsordenen.

Formanden gør opmærksom på det lovstridige i forslaget.

Dette vedtages dog med 43 stemmer.

Efter Nis Gorrissen's forslag sendes der en skrivelse til de alsiske foreninger, som meddeler den udtalte stemning for at bibeholde konsulenten og beder om udsættelse af spørgsmålet, indtil der har fundet endnu en generalforsamling sted.

Den 29. oktober afholdes en ny ekstra generalforsamling med følgende dagsorden:

1. Regnskabsaflæggelse og godkendelse.
2. Forslag om at udvide bestyrelsens antal til 5.
3. Valg af bestyrelsesmedlemmer.

Protokollen siger: 1. Regnskabet godkendtes. 2. Andr. Hansen, Sandbjerg, motiverer en udvidelse af bestyrelsen til 5. En afstemning vedtager forslaget. 3. Andr. Hansen foreslår forstander H. Hansen, Gråsten Landbrugsskole, til formand. Han vælges enstemmigt ved akklamation.

Til bestyrelsesmedlemmer vælges: Chr. Sibbesen, Gammelgab, Hans Nissen, Skodsbøl, Kr. Bonefeld, Vester Sottrup, og Chr. Lei, Avnbølgård.

Chr. Sibbesen takkede Kr. Iversen, der gennem en lang årrække havde været et virksomt medlem af foreningen, fra 1918 næstformand og siden 1925 formand. Med dygtighed havde han forstået at lede foreningen. Nis Gorrissen, Nybøl, takkede ligeledes, og forsamlingen gav sin tilslutning.

I foreningens 80-årige beståen er det, så vidt vides, første gang, der

er afholdt ekstra generalforsamlinger. Begivenhederne må begrundes med de elendige økonomiske forhold inden for landbruget.

Der gør sig inden for landboerhvervet forskellige anskuelser gældende, nærmest omhandlende, på hvilken måde landbrugets krav om forbedring skal gennemføres. Den såkaldte L. S. (Landbrugernes Sammenslutning) søger at få meningsfæller ind på de forskellige formandsposter, for derved at give deres krav større vægt.

Det synes sandsynligt, at der til formanden er stillet krav om at optage sammenslutningens programpunkter i Landboforeningen, og da dette ikke gennemføres, kommer kravet om en ny bestyrelse.

Hvorom alting er, en revolution er gennemført. Hverken den, der skriver dette, eller i det hele taget nutiden skal der indrømmes ret til at dømme om berettigelsen eller uberettigelsen.

Den eller de, der kommer til at skrive næste jubilæumsskrift, vil sikkert bedre kunne dømme uhildet, end det er muligt i dag.

Hans Hansen, formand 1932

Foreningen synes nu at gå ind i en rolig og støt udvikling. Medlemstallet stiger, og besøget ved møderne tager til.

1933. Der er aktuelle emner nok at tage fat på. Der drøftes da også den engelske kontingentering af svineleveringen. De nordslesvigske landboforeninger gør gennem rigsdagsmændene indsigelse imod den store nedskæring af svineleveringen i Nordslesvig med den begrundelse, at svinebestanden i vor landsdel kun er steget med 10—15 % siden 1914.

Der foranstaltes præmiepløjning samt køreprøve.

Der sker bedømmelse af økonomisk fodring på grundlag af kontrolregnskaberne. Også staldbedømmelse indføres.

1934. Beretningen siger: Smørprisen er så lille som aldrig før. Svineprisen er steget ved kontingenteringen, men i det hele må de økonomiske tilstande betegnes som miserable.

Nærmest som noget nyt indtræder der en forandring ved møderne. Det, der har været gældende næsten siden genforeningen, at møderne i overvejende grad har været foredragsmøder, frafaldes. I stedet for formår bestyrelsen praktiske landmænd, også blandt medlemmerne,

til at indlede emner. Blandt disse nævnes: Chr. Lei, Avnbølgård, Niels Skrumsager, Jørgen Lyck og flere.

1935. Roehøsten var i det forløbne år så dårlig som næppe før kendt. Dette til trods er rentabiliteten i besætningerne steget. Nogen lettelse i de økonomiske tryk kan dog ikke siges at være indtrådt. Der rådes til sammenhold blandt landmændene, større eller mindre, unge og gamle.

I marts 1935 var der indkaldt til en ekstra generalforsamling med som første punkt på dagsordenen: „Afstemning om sted for Landboforeningens møders fremtidige afholdelse".

Andr. Hansen, Sandbjerg, foreslår flytning til Gråsten Landbrugsskole.

Den strid, der er opstået om forsamlingsgården, må dog anses for foreningen ganske uvedkommende, og resultatet af afstemningen viser tydeligt foreningens standpunkt: der afgaves 164 stemmer, 120 stemte imod en flytning, 41 for. Desuden afgaves 2 blanke og 1 ugyldig stemme.

Det fremgår igen klart, at et partipolitisk mellemværende er årsagen til denne aktion.

Der afholdes en fodermesterdag på Gråsten Landbrugsskole.

1936. Formanden konstaterer i beretningen fremgang på en del punkter: Kampen mod tuberkulosen er i god fremgang, merglingsarbejderne på Sundeved er næsten fuldført. Udbyttet pr. ko er her det samme som i det øvrige Jylland. Smørprisen er steget, men er endnu 16 øre under gennemsnittet for 1909—14.

Chr. Hansen, Nørrehus, og Chr. Hollensen, Catrinesminde, har været foreningens revisorer i 25 år.

Foreningen udtaler sin anerkendelse.

Husdyrbrugsudvalgets formand, Jørgen Zachariassen, er særlig virksom hvad angår hestenes pleje, derunder mønstring, køring osv.

Det noteres med tilfredshed, at denne beretning ikke slutter, uden at et foredrag for og om lucerne holdes. Det er konsulent Arne Larsen-Ledet, der, efter at emnet har været næsten tiet ihjel i mange år, igen fører dette spørgsmål på tale.

Foreningen som selskabelig forening har i denne periode betydet noget mere end i de foregående.

Rigtigt nok er de obligatoriske landboforeningsballer fra dyrskuerne i Nybøl forsvundet (noget, den ældre generation, ihukommende ungdomstiden, mener at beklage), men især i stedet for er det selska-

belige mere parret sammen med det lærerige. Mange af de udflugter, foreningen i de senere årå har foretaget, vidner herom.

Såvel ved foreningens 25- som ved dens 50-årsfest var der festlighed berammet. Intetsteds i protokollerne berettes noget om 25-års festen, så den er sandsynligvis ikke blevet til noget. 50-års festen blev definitivt afblæst. Nu ved 75-års dagen er der igen påtænkt en festlighed. Lad os håbe, at den kommer til udfoldelse, ikke som afslutning af en heldig forløbet periode, men som indledning til en ny æra. Heldigvis synes det ikke, at 75 betyder støvets år for foreningen. Frisk og livskraftig synes den endnu fuldtud at være. Vel kan det siges, at der har været storme enkelte gange, men i det store og hele må det siges, at Den sundevedske Landboforening har været båret på hænderne; landmændene har altid været og er stolte af d e r e s forening.

Måtte forholdene ordne sig således for landbostanden, at en forening som denne kan danne ramme om en sund, en enig, en uafhængig og selvstændig landbostand til gavn for hele samfundet.

☆

1937—62

Landbrugets almindelige udvikling

VED EN LANDBOFORENINGS 100-års jubilæum må det være på sin plads ikke alene at berette om foreningens virke, men i lige så fuldt mål at tegne en historisk linje over landbrugets udvikling og vilkår i dette lange tidsrum.

Den sundevedske Landboforening har ved sit 25-års, sit 50-års og sit 75-års jubilæum udgivet skrifter, der kaster lys over foreningens virke og erhvervets udvikling. Disse skrifter optrykkes delvis i dette festskrift, der skrives til hundredårs jubilæet, og det må da blive opgaven her at supplere, hvad der allerede er nedskrevet, og føre linjen op til nutiden.

Den sundevedske Landboforening fødtes som selvstændig forening i skyggen af 1864. Dens område blev krigshærget. Bondegårde blev brændt og jorden gennemgravet af løbegrave ind mod Dybbøls skanser. Til disse materielle ødelæggelser kom det, der var endnu værre, nemlig det psykiske tryk, der tilsyneladende tog modet fra landmændene. I disse tunge år overvejede man for alvor at opløse Den sundevedske Landboforening.

Det skete lykkeligvis ikke. Modet og foretagsomheden vendte tilbage, og man kom efter en lille nedgang i 1860'erne ind i en prisstig-

ningsperiode, der yderligere stimuleredes af den tyske sejr over Frankrig i krigen 1870—71.

Den tyske industri tog i disse år et mægtigt opsving, og i denne udviklings kølvand fulgte øget efterspørgsel efter landbrugsvarer med prisstigning og gode tider for landbruget.

Dette vedvarer til henimod 1880. Da sker der i landbrugsmæssig henseende en verdensrevolution. Det unge Amerikas kornkamre åbner sig for Europa. Da ændres afstandsbegrebet, hvilket medfører en hel omvæltning. De amerikanske jernbaner kan føre kornet ud til kysterne, og her kan den moderniserede skibsfart laste og overføre det gyldne korn til Europa til små priser.

Følgen blev faldende kornpriser, der resulterede i en landbrugskrise.

Det var i disse år, landbruget i Danmark foretog en meget hurtig omstilling af sin driftsform. Det modtog det billige korn og omsatte det til flæsk, smør og æg, som der var et liberalt marked for i England. Esbjergs store eksporthavn står som et monument for den tid.

Men Den sundevedske Landboforenings område var adskilt fra det danske statssamfund og fik ikke del i eksporten til England.

Mens Danmark af nærliggende grunde fortsatte med en liberal politik, ændrede Preussen — der også indtil Bismarcks tid havde været frihandelsindstillet — sin politik i stærk protektionistisk retning. Der indførtes en stadig voksende korntold. Det kan således anføres, at tolden for hvede i 1879 var 1,— Mark pr. 100 kg, men at den steg, således at den i 1902 udgjorde ikke mindre end 5,— Mark pr. 100 kg.

Med den store korntold havde vi ingen mulighed for at sælge forædlede landbrugsvarer til England til konkurrencedygtige priser. Men alligevel fulgte man i nogen grad inden for Den sundevedske Landboforenings område det danske landbrugs eksempel og slog ind på forædlingsproduktionen. Det må nemlig erindres, at inden for det tyske statsområde steg ikke blot kornprisen, men også priserne på de animalske levnedsmidler.

Mejeridriften kom med centrifugens indførelse ind i en blomstringsperiode på Sundeved, og flæskeproduktionen udvidedes overordentligt. De tyske industricentrer var gode aftagere af disse varer, men det skal her understreges, at dette marked ikke stillede de samme kvalitative krav som det engelske marked. For flæskets vedkommende var endemålet således ikke bacon, men fedt flæsk til fersk brug og til opskæring til pølsefabrikation.

Men kvægholdet var ikke udelukkende grundlag for mælkeproduk-

tionen. Selv om studehold aldrig har været omfattende på Sundeved på grund af manglen på store, naturlige græsarealer, så har kødproduktionen dog langtfra været uden betydning. — Overgangen til korthornskvæg er jo et bevis for, at kødproduktionen har interesseret. Flensborgs kødforsyning skete i udstrakt grad fra de sundevedske egne, der gennemtrawledes af Flensborg-slagtere. De opkøbte dyr leveredes til nærmeste dampskibsbro.

Lidt hen i halvfemserne var forholdene efter den forstyrrelse, de lave kornpriser havde forvoldt, igen faldet i lave. Nu forestod der en opgangstid til 1914.

Ja, ordet opgangstid skal måske sættes i gåseøjne, for i virkeligheden var dette tidsrum indledningen til det store ragnarok, som den første verdenskrig var.

Når dette tidsrum tilsyneladende blev en god tid for landbruget, skyldes det en vedholdende inflation, og dette skal ses i forbindelse med Tysklands militære oprustning som forberedelse til verdenskrigen.

På tærskelen til denne krig kan det være på sin plads at gøre status.

Hvordan var det sundevedske landbrugs stilling på dette tidspunkt?

Overfladisk betragtet særdeles tilfredsstillende. Priserne var jo steget år efter år lige siden først i halvfemserne. Det var ikke alene landbrugets løbende indtægter, der flød rundeligt, også landbrugets aktiver var steget i pris. Det var let at være bonde i dette tidsrum, hvor indtægterne havde let ved at dække udgifterne samtidig med, at gården for hvert år steg i salgsværdi. Der handledes livligt med landejendomme, og ikke sjældent skete det ved „gårdslagteres" mellemkomst.

Folk med mindre ejendomme vovede at sælge for at gå over i et større brug. Mange fristedes af forholdene til at gå tidligt på aftægt.

I en status skal vi gøre aktiverne op, og det skal siges, at det sundevedske landbrug i 1914 havde betydelige aktiver. Der var bygget meget efter århundredskiftet. Dette gjaldt særlig kornlader og svinestalde. Jorden var i fortrinlig kultur, og der avledes gode fold.

Som et meget værdifuldt aktiv skal endnu nævnes den ungdom, som stod klar til at afløse, og et par ord om dem vil i høj grad være på sin plads.

Tiden op til 1914 var præget af den tilspidsede nationalitetskamp. Selv om Köller-politikken havde rendt sig en stave i livet, så var forholdene til stadighed under national højspænding. Når de tyske gendarmer med pikkelhuer og lang sabel på flotte heste red gennem land-

skabet — eller når de viste sig ved møder — da virkede de som en rød klud på en tyr. Hele tilværelsen havde en national undertone.

Dette forhold gjorde ungdommen overordentlig vågen og gav den en følelse af forpligtelse til god uddannelse på alle livets områder, idet man var klar over, at der forestod en tid med store krav til den sønderjyske ungdom. Og ungdommen honorerede de stillede krav og forventninger. Der er vist ikke mange steder på kloden, hvor man har haft en bedre landboungdom end den, vi havde på Sundeved op til den første verdenskrig.

Her spiller en faktor ind, som mange måske vil finde kun har en periferisk betydning for landbrugets udvikling. Dette er dog en fundamental misforståelse. Denne faktor er den danske folkehøjskole. Denne bevægelse fandt hurtigt vej til Sundeved. Når jeg tænker tilbage på alle de stoute skikkelser, som har haft ledende betydning, så viser det sig, at de fleste ældre af dem har været på den første højskole i Rødding — eller senere på Askov. Fra århundredskiftet og op til verdenskrigen var det meget almindeligt, at den sundevedske landboungdom efter konfirmationen kom på efterskole i Danmark for så videre — efter en årrækkes praktisk virke — at tage på højskole og senere afrunde denne uddannelse med et landbrugsskoleophold. Denne uddannelsesform viste sig pædagogisk meget effektiv. Den åbnede for et ideelt livssyn samtidig med, at den gav skolemæssige og faglige kundskaber. Den skolede den sundevedske landboungdom på en storslået måde.

Og når denne ungdom så kom hjem fra skolerne, fandt den en naturlig vej til ungdomsforeningen. Der var mange ungdomsledere dengang, men et enkelt navn rager særlig højt op. Det var pastor Jørgen Eriksen's. Vil man gå bag om sagen og analysere de kræfter, der også landøkonomisk betød noget, da kommer man ikke udenom hans virke. Han påvirkede menneskematerialet, og det er dog hjørnestenen i udviklingen.

Det kan skære i hjertet, når man tænker videre på denne ungdoms skæbne. Da krigsfaklen tændtes i august 1914, måtte disse unge mænd ud i et helvede, hvorfra mange ikke vendte tilbage. På mindehøjen ved Broager kirke står der blandt mange andre en sten med navnene på fem brødre, der alle fandt døden på de europæiske slagmarker.

Men der er også en passiv side i den statusopgørelse, som man tænker sig foretaget forud for krigen 1914—18.

På denne side står der, at landbrugets gæld voksede foruroligende. Hvor underligt det end lyder, så er det et udslag af de „gode" tider.

Landbrugets rentabilitet var god og skabte en stærk optimisme, der gav sig udtryk i meget stærkt stigende ejendomspriser. Det var nemt at gå på aftægt med en god formue i behold, men det var ikke trygt for den nye generation, der skulle gå ind under den gældsbyrde, som de opskruede ejendomspriser medførte.

Nu løste krigen dette gældsproblem med den tyske Mark-svindel.

Verdenskrigen var fire onde år for Sundeved. Et strøgfuldt mål af menneskelig nød, sorg og ulykke. Men den var også en økonomisk katastrofe.

Et landbrug kan sammenlignes med en svamp, der har evne til at opsuge megen væde i sig. Overfladisk betragtet kan man ikke afgøre, hvor meget den har opsuget. Det sundevedske landbrug var ved krigens udbrud som en svamp, der var mættet, men i løbet af krigen blev den presset til sidste dråbe.

Det kan også siges med andre ord. Det sundevedske landbrug stod ved krigens begyndelse med gødningsmættede marker i høj kultur, med velholdte bygninger og med fyldte stalde.

Ved krigens slutning var markerne udpinte og ukrudtsfyldte, bygningerne forfaldne og staldene tomme.

Dagens arbejde måtte gøres af kvinder, gamle mænd og drenge, og selv om de gjorde det beundringsværdigt, var der grænser for deres præstationer, der måtte udføres under et knugende tryk, fremkaldt af angsten for de våbenføre mænds skæbne. Nogen arbejdshjælp fik man af russiske krigsfanger, der har efterladt et indtryk af godhjertede og venlige mennesker.

Det, der økonomisk skete under krigen, var, alt det, der var bundet i reale værdier, blev frigjort og omsat i pengeværdi. Disse penge ville det slagne Tyskland senere ikke kendes ved. De var tabt. Heri ligger krigens økonomiske katastrofe.

Overgangen fra krigens slutning i 1918 til genforeningen i 1920 blev en i økonomisk henseende meget vanskelig og for de flestes vedkommende meget dyr tid, idet landbruget måtte afhænde sine produkter til små maksimalpriser i Mark, mens lønninger og andre driftsmidler måtte betales i kroner.

Jeg har tidligere nævnt, at der forud for krigen var ved at melde sig et gældsproblem, og at dette fandt sin løsning ved den tyske Marks sammenbrud. Denne gældsafløsning forløb imidlertid vidt forskellig for de forskellige debitorer.

I tiden efter våbenstilstanden var alle på det rene med, at genforeningen med Danmark ville være en kendsgerning om kortere eller

længere — i alle tilfælde dog meget begrænset — tid. En konvertering af Mark-gælden til krone-gæld var derfor en aktion, som på et eller andet tidspunkt skulle foretages. Efter Tysklands sammenbrud tog seddeludstedelsen fart, hvilket videre vil sige, at Mark-kursen faldt.

Det var en udbredt opfattelse, at Mark-kursen senere, når forholdene trak sig i lave, igen ville stige. Derfor gjaldt det om at konvertere, mens Mark-kursen lå i bund.

Det gik ikke lang tid efter våbenstilstanden, før enkelte begyndte at optage krone-lån til udbetaling af Mark-gælden. Man lånte kroner på veksler, idet man skønnede, at statsskiftet dog ikke kunne trække ret længe ud. Men disse ivrige kom galt af sted. For det første trak genforeningen nemlig længe ud og for det andet måtte de høje vekselrenter tilskrives det lånte beløb, og for det tredje faldt Mark-kursen vedvarende for til sidst at nå det lavmål, der var en konstatering af dens værdiløshed. De, der tog tingene mest roligt, høstede den største fordel.

Hermed har vi nu billedet af de økonomiske forhold ved statsskiftet. De reale værdier er indtørret, og mange går ind i den nye tid med en betydelig krone-gæld.

Men vi levede i en genforeningsrus og handlede ikke altid nøgternt i økonomiske spørgsmål.

Også den danske krone var i tiden mellem våbenstilstanden og genforeningen udsat for inflation. Det vil med andre ord sige, at prisniveauet lå højt, og det var meget uheldigt for det forarmede sønderjyske landbrug, der nu skulle sættes i produktionsdygtig stand.

I en kommende lang periode får vi nu at se, hvad krone-kursen betyder for landbruget.

Efter en kortvarig stabilitet i krone-kursen efter genforeningen kommer vi ind i et ret kraftigt fald i 1923 og 1924. Der opstår uro omkring valutaspørgsmålet. For erhvervslivet er de svingende kurser meget generende, og følelsesmæssigt breder der sig en stemning for en „ærlig" krone.

Situationen udvikler sig derhen, at rigsdagen vedtager en meget skæbnesvanger lov, der forpligter Nationalbanken til at hæve kronekursen. Forskellige omstændigheder medførte, at spekulationskapitalen greb ind, og på kort tid gik kursen i pari. Den 1. januar 1927 genoptoges seddelindløseligheden på den gamle guldbasis.

Hvad var det nu, der skete? Der skete det, at landbrugets løbende indtægter formindskedes, medens gældsbyrden steg. Man har det ind-

tryk, at rigsdagen slet ikke havde gjort sig konsekvensen af kronestigningen klar.

En landbrugskrise satte omgående ind. Den ramte det dårligt konsoliderede sønderjyske landbrug overordentlig hårdt. Hurtige støtteforanstaltninger blev nødvendige. Staten stillede midler til rådighed til realkreditlån, hypoteklånefondslån og lånekasselån.

Den nationale jordkamp indledes med Kreditanstalt Vogelgesang, der blev besvaret med oprettelsen af Landeværnet.

Denne landbrugskrise var selvforskyldt. Dette kan ikke siges om den næste, der fulgte kort efter. Den kom udefra og blev en verdensomspændende depression. Landbrugets stilling blev helt fortvivlet, og de fra den første krise begyndende urobevægelser bredte sig. Disse urobevægelser må i historiens lys ses som en dom over den forfejlede krone-politik. Nu skal her ikke tilbageholdes et defensorat for dette politiske fejlgreb. Man så sådan på det, at når vi havde fået den ærlige krone, så ville forholdene lidt efter lidt tilpasse sig den ændrede mønt, og fra lovgivningsmagtens side ville man lægge kræfterne i for at nå denne tilpasning.

Dertil er nu imidlertid at sige, at krone-opskrivningen betød en gældsforøgelse af varig betydning, et forhold, som landbruget ikke var i stand til at bære. Det viste de kommende år. Bortset fra en periode omkring 1928 med relativt gode flæskepriser gik det fortsat tilbage for landbrugets økonomi.

Der måtte fortsat støtteforanstaltninger til, om katastrofen skulle afværges. Der blev stillet midler til rådighed til finansiering af akkord, der blev givet moratorium, og loven om høstpantebreve kom til verden. Men alt dette var kun af henholdende karakter.

Midt i al denne forvirring skete der noget, som fik afgørende indflydelse på vor samfundsudvikling langt frem i tiden. Vor undenrigshandel var besværliggjort af udlandets — navnlig Tysklands — importrestriktioner. Vi blev tvunget til at regulere vor import „til værn for den danske krone", som det hed. I denne situation oprettedes Valutacentralen, der senere blev til Direktoratet for Vareforsyning. Nu havde myndighederne det i sin magt at regulere valutabalancen med vore handelspartnere, og den kunne bestemme importens størrelse.

Loven om Valutacentralen fik industribeskyttende virkning, og med den lægges grunden til et Danmark som industriland. Samfundsøkonomisk set har denne udvikling været heldig. Hvordan skulle landet i dag have klaret sig uden sin industri, men på den anden side skal

det ikke skjules, at denne politik gav landbruget en ringere stilling. Importreguleringen hævede landets omkostningsniveau, og dette er i forhold til landbrugets indtjeningsmuligheder for høje omkostningsniveau, der gennem årtier har været som en klods om benet for landbruget. Valutacentralen øgede „prisklemmen" for landbruget.

Valutacentralen indførtes i 1932, og et år senere samlede rigsdagen sig til et krafttag for at bedre landbrugets forhold. Da blev „Kanslergade-forliget" til.

Det centrale i dette forlig, der blev et stort lovkompleks, var en sænkning af krone-kursen, hvormed man forsøgte at gøre en gammel uret god igen.

Nu må det indskydes, at England i september forlod guldindløseligheden, og med den nære merkantile samhørighed vi havde med England, gjorde vi det samme. Men Sterling-kursen holdt sig omkring pariteten. — Ved Kanslergade-forliget sænkedes krone-kursen, idet Sterling-kursen sattes til 22,40.

Dette betød en gældnedskrivning og en hævelse af eksportpriserne. Det betød også en stigning i importpriserne, men for landbrugets vedkommende var eksporten jo større end importen.

Inden for landets grænser tilpassede prisniveauet sig efterhånden den forringede mønt, men det tog sin tid, og i mellemtiden lukrerede landbruget, hvilket jo også var hensigten.

Kanslergade-forligets pris blev socialreformen, og ved en skæbnens tilfældighed blev dette lov samme dag, som Hitler overtog magten i Tyskland. Dermed indledtes et helt nyt afsnit i verdenshistorien, rustningskapløbet sattes i gang, og efterhånden sporedes oprustningskonjunkturen. Landbrugets forhold var fortsat ikke gode, men tålelige.

Endnu en gang blev vi udsat for ændringer i valutakursen. Det skete i efteråret 1949, da England måtte devaluere sin mønt ved at sænke Sterling-kursen over for Dollar. Vi havde intet valg, men måtte følge Englands eksempel. Denne devaluering kom tilsyneladende ikke til at betyde synderligt for landbrugets vedkommende, da vor Sterling-kurs holdtes uforandret. Og dog kom den til at betyde noget. Den gjorde det nemlig meget vanskeligt for England at importere fra Dollar-området.

Derved slap vi af med Canada som konkurrent på det engelske baconmarked, og i hele efterkrigstiden har vi holdt en dominerende position på dette marked. Flæskeproduktionen har været den driftsgren, der gennem mange år har holdt dansk landbrugs økonomi oppe.

Dette var også tilfældet i de vanskelige år i trediverne. Da var overproduktionen ved at skabe sammenbrud og kaos, men tilfældet kom os til hjælp. For at beskytte det hjemlige landbrug indførte England en importregulering og gav os en tilfredsstillende fast kvota på 62 % af importen. Derved steg prisen betydeligt. En følge af denne ordning var, at vi også måtte regulere vor produktion. Fra denne tid stammer de historiske svinekort.

Når valutaspørgsmålet i denne oversigt over landbrugets almindelige udvikling har optaget så megen plads, er det ikke nogen tilfældighed. Det har nemlig i høj grad berørt landbrugets økonomi. Det har også afstedkommet megen uro i landbrugskredse.

Den anden verdenskrig ramte ikke det sundevedske landbrug så hårdt som den første. Af afgørende betydning var det, at vore unge mænd kunne holdes borte fra slagmarkerne. Under hele besættelsen havde tyskerne ikke synderlige strategiske interesser i Sundeved. Bortset fra maskingeværgrave langs landevejene i krigens sidste dage rodede de i kke i jorden. Vi fik ingen flyvepladser eller større militære anlæg.

Landbruget blev heller ikke nær udpint i den grad som under den første krig. Det var meget småt med kraftfoder, og af gødningsmidlerne kneb det navnlig med fosforsyregødningerne. Inden for landbruget var man enig om, næsten for enhver pris, at „overvintre" kvægbesætningerne, og dette lykkedes.

Under besættelsen forlangte tyskerne vor landbrugseksport mod forventet efterbetaling. Det blev ved krigens slutning til en saldo på 12 milliarder kroner. Vi venter endnu. Nej, det gør vi ikke. Dette tilgodehavende er afskrevet som uerholdeligt.

Under de ufrie eksportforhold under krigen var landbrugseksporten centraliseret i de landbrugsministerielle eksportudvalg, som vedblev at virke til 1950. På dette tidspunkt opløstes de og efterfulgtes af landbrugets egne eksportudvalg.

I en lang række af de første efterkrigsår var der mangel på fødevarer, hvorfor levnedsmiddelrationeringen og prisreguleringen prægede disse år. I Tyskland var der regulær hungersnød, og også i England var man på smalkost. Så længe levnedsmiddelrationeringen holdt sig i England, eksporterede vi vore landbrugsvarer til vor gamle hovedkunde på langtidskontrakter, der havde en flerårig løbetid, dog med et-årige reguleringsmuligheder. Både kvanta og pris lå fast. Denne samhandelsform var danske landmænd fremmed, og til at begynde med var man kritisk indstillet. Ja, det var man vel hele pe-

rioden ud og længtes efter den frie handel. Dansk landbrug har aldrig yndet planøkonomi. Men da dette tidsafsnit var udløbet, erkendte man, at systemet også havde sine fordele, og i eftertiden har man tit ønsket langtidsaftalerne tilbage.

Efter alt at dømme står vi imidlertid nu over for en tid med planøkonomi i renkultur. Der tænkes her på de europæiske markedsdannelser.

Den anden verdenskrig delte verden i to stormagter, nemlig det kommunistiske Østen og det demokratiske Vesten. Skillelinjen kom til at gå midt ned gennem Europa. Det er denne situation, der danner baggrunden for de europæiske markedsdannelser. Fra vestlig side var man interesseret i at styrke Vesteuropa mest muligt som værn mod kommunismen.

Efter forskellige mellemled synes det europæiske fællesmarked nu at skulle samle størstedelen af de europæiske stater under Romtraktaten.

Fællesmarkedet er en toldunion, der har frihandel inden for unionen som endeligt mål. Over for den øvrige verden omgiver man sig med en fælles toldmur. Når denne toldmur er rejst, er det forbi med national toldpolitik.

Rom-traktaten blev underskrevet i december 1957 af seks europæiske lande, nemlig Italien, Frankrig, Belgien, Luxembourg, Holland og Vesttyskland.

Efter pres fra Amerika anmodede England om optagelse i 1961. Fra dansk side fulgte en lignende anmodning.

Som stillingen er, mens dette skrives, vil vi blive et fuldgyldigt medlem af fællesmarkedet.

Rom-traktaten siger, at der skal udarbejdes en fælles landbrugspolitik, men endnu fire år efter undertegnelsen er dette ikke sket. Det giver dansk landbrug en utryg fornemmelse ved dets indtræden i fællesmarkedet.

☆

HVIS VI TAGER et tilbageblik over vort landbrugs historie, da vil vi i den nyere tid se, at vi er gået fra fællesskab til fællesskab. For et par hundrede år siden havde vi landsbyens fællesskab. Da dette ophævedes, blev bonden individualist for senere at gå ind i nyt fællesskab. I det århundrede, Den sundevedske Landboforening nu har gennemlevet, har udviklingen stået i fællesskabets tegn.

Det begyndte med fællesmejerier, der senere blev til andelsmejerier.

Ja, på alle økonomiske områder sluttede man sig sammen i organisationer. Låntagere sluttede sig sammen i kreditforeninger. Forbrugere af elektrisk strøm samlede sig om fælles kraftværker, og det ville fylde spalter, hvis alt skulle nævnes.

Meget af dette fælles-virke blev andels-virke, og det sidste hundrede år har været andelsbondens tidsalder.

Hvorledes er det nu gået med mennesket bag bonden i det svundne sekel? Har den sundevedske bondetype holdt sig upåvirket af tidens udvikling?

Hvis vi læser Den sundevedske Landboforenings protokol mellem linjerne, siger den os et og andet.

I Claus P. Wolff's lange regeringstid var tonen ved landbomøderne ikke så lidt aristokratisk. Da var der forskel på bønder. Da vurderedes de efter hartkorn. I protokollen får de store hartkornsbesiddere et hr. foran deres navn, og de tiltales med „De" i stedet for det mellem bønderne mere naturlige „Du".

Wolff's ånd holdt sig ikke i Landboforeningen. Man kom ned på det jævne og kom til at vurdere mennesket efter andet og mere end hartkorn. De nationale forhold, højskolebevægelsen og ungdomsarbejdet gjorde vel sit dertil. Andelsbevægelsen bidrog også til nivellering.

Den sundevedske bonde forblev en jævn bonde uden honnette ambitioner. Og dertil kommer, at han gennem lange tider har været en overordentlig dygtig jorddyrker.

Heri er Den sundevedske Landboforening ikke uden andel.

Livet på de sundevedske bondegårde har i det sekel, Den sundevedske Landboforening har virket, i overordentlig høj grad været underlagt forvandlingens lov. For hundrede år siden var bondegården et lille, selvforsynende rige. Man måtte selv klare fremstillingen i alle led af den mad, man spiste, og det tøj, man klædte sig i. Derfor var folkeholdet stort. Og dette folkehold var stærkt bundet til gården, idet samfærdselsmidlerne dengang var meget beskedne. Man brugte faktisk kun sine egne ben — og så hestene, som benyttedes for vogn eller under rytter. Under disse forhold udvikledes et hjemmeliv af en egen art.

Som udviklingen skred frem, svandt bondegårdens selvforsyning ind. Nu hverken bager, brygger, spinder, karter eller slagter man længere hjemme. Alt er overladt til specielle industrier, der arbejder langt mere effektivt.

Nu er Danmark trådt ind i billedet som industriland. Industrien har suget arbejdskraften til sig, og landbruget kan ikke lønmæssigt set

konkurrere med industrien. Dette er situationen efter den anden verdenskrig. Landbruget blev tvunget til at mekanisere. Den mekaniserede drift kræver minimal håndkraft. Derfor er bondegårdene nu affolkede.

Nu sidder bonden ikke længere for bordenden med den store tyendeflok. Han kan heller ikke længere glæde sig ved synet af karlene, der rykkede i marken med de smukke hestespand. Nu må han selv i marken — ikke med heste, men på et koldt traktorsæde.

Og om aftenen sidder han sammen med sin trætte kone foran fjernsynsskærmen.

Asmus Clausen

☆

DAGBOGEN GENNEM DE SIDSTE 25 ÅR!

DAGBOGEN ER FORENINGENS PROTOKOL, hvori såvel bestyrelsens som foreningens møder refereres.

Protokollens værdi som kildeskrift afhænger fuldstændig af de personer, der fører den, og der kan i denne forbindelse være anledning til en honnør for de mænd, som gennem hundrede år har ført Den sundevedske Landboforenings protokoller. Disse mænd har her sat sig selv og den sundevedske bondestand et hædersminde. I betragtning af den historiske værdi, disse protokoller har, burde man måske her ved hundred-års festen overveje at indlægge de ældste eksemplarer på Landsarkivet i Aabenraa, så de ubeskadiget kan overgå til efterslægten.

☆

PROTOKOLLEN FOR DE SIDSTE 25 års virke indledes med et referat af den strålende fest, der holdtes i anledning af 75-års jubilæet.

Dagen indlededes med kransenedlægning på de grave, der gemmer støvet af mænd, som ved uegennyttigt arbejde har gjort sig fortjent af foreningen.

Om aftenen samledes 450 medlemmer med damer og særlig indbudte gæster til festspisning i forsamlingsgården i Vester Sottrup. Der herskede her den bedste stemning, og der holdtes en lang række taler — både officielle og uofficielle.

Særlig lykke gjorde nogle „tidsbilleder", som vistes på scenen. Det første billede gengav mødet i Broager 1862, hvor Den sundevedske Landboforening fødtes. Så fulgte et møde i 1903 og derefter et i 1907, hvor konsulent Hansen talte om lucernedyrkning. Endelig var der et

møde fra 1916, der skildrede nødtilstanden. Sluttelig vistes som fremtidsbillede et møde den 11. januar 1962. Her talte foredragsholderen om sprøjtning af markerne fra flyvemaskine. Forsamlingen fandt dette billede meget morsomt, men troede ikke, det nogensinde kunne blive en realitet! Ak, ja. Udviklingen har trukket syvmilestøvlerne på.

Forfatterne til disse „billeder" var landbrugslærerne Nissen og Buchreitz, Gråsten Landbrugsskole. Her fik Buchreitz samtidig lejlighed til at vise sit ikke ubetydelige skuespillertalent.

☆

1937 DET FØRSTE ÅR i denne 25-årige periode har været et godt arbejdsår. Møderne er afviklet under stor tilslutning. Af talere længere udefra kan nævnes professor Hansen-Larsen, der talte om indavl inden for RDM.

Man gjorde et vellykket forsøg med et diskussionsmøde, hvor Jørgen Lyck, Vester Sottrup, og Bundgaard Nielsen, Gammelgab, indledte om „Vort forbrug af fosforsyre- og kaligødning". Man stod her ret famlende og enedes om, at kun lokale markforsøg kunne afgøre behovet for gødskning med de pågældende plantenæringsstoffer. Fosforsyre- og kalitallet som vejledende faktorer var endnu et uafklaret spørgsmål.

Året sluttede med et møde op mod jul, hvor forstander Lund, Rødding, holdt to foredrag. Dette møde var ikke strengt fagligt. Det var et bøndernes møde med den danske folkehøjskole, og det blev på sin vis af lige så stor betydning som de faglige møder. Man understregede hermed, at Den sundevedske Landboforening har opgaver at røgte udover det rent materielle.

Af andre arrangementer i årets løb kan nævnes en hestepasningskonkurrence og en sommerudflugt til Vejle-egnen.

☆

1938 MAN HAVDE GENNEM en længere årrække stået over for det problem, at hvededyrkningen, som de sundevedske bønder altid har omfattet med en særlig forkærlighed, havde svigtet i en uforståelig grad. Derfor bad man forstander Ernst Gram, Statens plantepatologiske Forsøg, komme til et møde for at tale om: „Hvorledes kan vi opnå et sikrere foldudbytte i vor hvededyrkning?" Forstander Gram gennemgik alle de skadedyrs- og sygdomsangreb, som plantepatologerne havde kendskab til, men dette tilfredsstillede ikke forsamlingen, og konsulent Nielsen stillede da dette konkrete spørgsmål: „Også i det til-

fælde, hvor der ikke kan konstateres noget som helst skadedyrs- eller sygdomsangreb, svigter hvedens foldudbytte. Hvad er årsagen?

På dette spørgsmål kunne forstander Gram ikke svare. Hvorfor hveden svigtede i trediverne står fortsat som en gåde. En glædelig kendsgerning er det dog, at den nu igen indfrier vore forventninger, og at vi har haft adskillige år med overordentligt store hvedefold.

Og her falder pennen den fortrinlige protokolfører af hænde.

Kr. Bonefeld afgår ved døden, og protokollen viser en række blanke blade.

☆

1940 I 1940 overtager Jørgen Lyck hvervet som protokolfører. Nu er det krigstidens problemer, der kommer til debat. Karsten Iversen, Askov, taler om: „Planteavlens tilrrettelægning for 1941". Taleren anbefalede dyrkning af oliehør såvel som spindhør for at sikre landets forsyning med olie og spindstoffer. Videre tilrådede han at dyrke fodersukkerroer i stedet for kålroer. Det gjaldt om at bevare kvægbesætningen. Om en bås skulle blive for lang var ikke det afgørende, det afgørende var, at den ikke blev tom.

Karsten Iversen understregede endvidere stærkt, at det i den nuværende situation gjaldt om at opbevare og anvende staldgødningen og ajlen med den allerstørste omhu og omtanke.

☆

1941 PÅ GRUND AF TVANGSAFLEVERINGEN af korn og den forhøjede kornpris var spørgsmålet om grovfoder til svin blevet aktuelt, og dette spørgsmål blev behandlet i et foredrag af konsulent Nissen.

Forstander Bagge, Aarslev Forsøgsstation, talte om dyrkning af handelsplanter. Han omtalte dyrkningen af hør, hamp, gul sennep, valmue og soyabønner. En særlig lydhørhed vistes der taleren, da han kom ind på tobaksdyrkning. Her var et emne, der havde interesse. Det var dog kun tobaksdyrkning til eget forbrug, der interesserede. Manglen på tobak var et meget alvorligt problem under krigen.

☆

1942 VED DETTE OKTOBER-MØDE talte forstander Kr. Møller, Hammerum Landbrugsskole, der understregede, at under krigens levnedsmiddelknaphed var det betænkeligt at „forædle" planteprodukter til husdyrsprodukter, da det betød spild, men det var også betænkeligt ikke at overvintre besætningerne til andre tider.

Kreditforeningsdirektør Hans Hansen, Aabenraa, talte om ungdom-

men af 1942. Dens mål og muligheder. Han advarede særlig mod den farlige indstilling, der gik ud på at få så stor en ejendom som muligt. Dette førte tit til sammenbrud.

Et tidens tegn var også den stigende interesse for hesteavl, idet der ikke var brændselsolie til mekanisk transport. Konsulent Holger Hansen, Odense, holdt et foredrag om den svære hesteavl. Han så en opgave i at lægge en dæmper på den voldsomme interesse for hesteavl, idet han om fremtidsudsigterne sagde, at med krigens afslutning ville der komme et mægtigt prisfald, fordi hestene i byerne ville forsvinde og eksporten gå tilbage samtidig med, at mekaniseringen i landbruget ville gå frem med stormskridt. Han så rigtigt.

Ved et andet møde i 1942 talte forsøgsleder Wenzel-Eskedal. Han kom i sit foredrag ind på foderkassein'ets betydning i den nuværende situation og oplyste, at der fremstilles foderkassein på 60 mejerier i landet. De tre af disse mejerier lå i Sønderborg amt. Selv om prisen var høj, nemlig 2,60 kr. pr. kg, fandt taleren det tilrådeligt at bruge det, hvor der ikke var mulighed for proteindækning ad anden vej.

☆

1943 I DETTE ÅR TRÆDER en ny protokolfører til, nemlig gdr. Andr. Andresen, Røjhus. Man må igen beundre den evne, man har til at finde de mænd, der har evnen til at forme møder og forhandlinger i et sirligt og værdifuldt protokollat.

Heller ikke i krigens tid har man tabt fremtiden af syne. Bekæmpelse af den smitsomme kalvekastning var sat på dagsordenen med et foredrag af dr. Axel Thomsen, København.

Ved samme møde talte forsøgsleder Knud Hansen om „Tekniske hjælpemidler i landbruget". Dette møde er for så vidt interessant derved, at det dokumenterede, at landbrugets mekanisering på dette tidspunkt endnu ikke var begyndt for alvor. Der blev talt om elektrohegn, malkemaskiner og lignende ting, som vi kun regner for sekundære i landbrugets mekaniseringsproces.

☆

1944 VI NÆRMER OS NU krigens afslutning. Det ses af, at forstander Heick, Jyndevad Forsøgsstation, har talt om planteavlsproduktionen i efterkrigstiden. Foredraget er desværre ikke refereret i protokollen.

☆

1945 HERMED ER VI KOMMET til året for befrielsen, der indtraf den

5. maj. Knap tre måneder før talte kreditforeningsdirektør Callø om „Landbruget og de økonomiske efterkrigstidsproblemer".

Callø spåede, at liberalismen ville få trangne kår. Udviklingen gik meget mere i retning af planøkonomi. Der ville i efterkrigstiden blive stillet meget skrappe krav om lønforhøjelse. For den danske samfundsøkonomi er det vigtigt, at vi har landbrugseksporten at falde tilbage på. Derfor bør so-antallet forøges, og der bør fastsættes maksimalpris på „frihandelskorn". Landbruget har krav på bedre forståelse, idet det har gjort samfundet store tjenester.

Endvidere har der dette år været et foredrag af folketingsmand Jørgen Gram, Gabøl, om vore eksportforhold.

☆

1946 FORSTANDER DONS CHRISTENSEN, Ladelund Landbrugsskole, beskæftigede sig i et foredrag med store linjer om landbrugsproduktionen under de nuværende forhold. Dons Christensen udtalte:

— De sidste års tilstand har rystet verden i dens grundvold. Vi må passe på, at demokratiet ikke udvikler sig til demokratisk diktatur. Krigsangsten er i høj grad medbestemmende i de forskellige handelsspørgsmål. Når det danske landbrug er kommet igennem krigsårene med sit produktionsapparat i behold, skyldes det, at produktionsretningen er bibeholdt samtidig med, at høstudbyttet takket være gunstige klimatiske forhold har været af en sådan størrelse, at det har været i stand til at hindre en større besætningsreduktion end ventet. Alligevel er husdyrbrugsproduktionen dog faldet med 30 % under krigen.

Priserne for landbrugets produkter har ligget fast, hvorimod driftsomkostningerne, herunder særlig lønningerne, er steget ganske betydeligt.

Når der alligevel kan opvises ret gode forrentningsprocenter under krigen skyldes det, foruden det gode høstudbytte, den omstændighed, at vedligeholdelsen af bygninger og inventar ikke lod sig praktisere.

Hvad fremtiden vil bringe, véd vi ikke, men vi véd, at den nu overstående krig ikke på samme måde vil forme landbrugets udvikling, som den første verdenskrig gjorde det. Selv de mest ivrige frihandelsfolk må anerkende betydningen af, at vi under krigen havde f. eks. sukker- og kartoffelmelsfabrikker, og der findes næppe nogen som kan tænkes at ville gå ind for nedlæggelsen af disse.

☆

I DETTE ÅR TRÆDER der igen en ny protokolfører til, nemlig gdr. og landbrugskandidat Johan Philipsen, Avnbøllund. Igen fandt man en mand, der fører en særdeles fin pen, men der sker noget, som den, der har fået til opgave at skrive lidt om Landboforeningens historie, i høj grad beklager. På foranledning af formanden, forstander Hansen, opgiver man at referere landbomøderne til protokollen. Formanden fandt ikke, det havde en værdi, der svarede til ulejligheden. Protokolføreren har åbenbart følt sig lidt brøstholden ved denne beslutning, for han refererer nu generalforsamlingens og bestyrelsens møder meget mere udførligt end det før er sket. **1948**

☆

EFTER AT HAVE BEKLÆDT formandsposten i Den sundevedske Landboforening i 20 år, ønskede forstander Hansen at trække sig tilbage, og dette skete ved generalforsamlingen i 1952. I den anledning tog Jens Hansen, Nejs Møllegård, ordet for at bringe den afgåede formand en tak for hans virke i den gamle Landboforening. Han understregede sin tak med at overrække forstander Hansen en gave fra foreningen samtidig med, at han foreslog ham udnævnt til æresmedlem i foreningen. Dette skete enstemmigt. **1952**

Som ny formand valgtes enstemmigt gdr. Hans Clausen, Blansskov.

Hans Clausen havde gennem godt en halv snes år været planteavls-

Hans Clausen
Formand fra 1952

udvalgets energiske formand, og endvidere havde han skabt sig en position ved det ry, han havde som en meget dygtig planteavler hjem-

me på sin gård. Det var dette, der gav ham adkomst til det ærefulde hverv, som formandsposten i en landboforening er.

☆

1952 - 62 I DETTE TIDSRUM kan der ikke på grundlag af protokollen gives referater af landbomøderne. Et par enkelte ting skal derfor medtages efter hukommelsen.

Der var en overgang interesse for dyrkning af franske hvedeformer. Det gjaldt ikke mindst på „Sydhavsøerne", men også på Sundeved fik de lidt indpas. På grund af vanskeligheder med at udtale det franske navn, kaldte man den til Sundeved indførte hvede for „Nordekspres".

Ved et møde, hvor konsulent Jørgen Christensen, Skanderborg, talte om korndyrkning, fik han lejlighed til at forme en replik, der blev kendt over hele landet, og derfor skal den gengives her.

Jørgen Christensen yndede ikke den franske hvede.

Efter foredraget spurgte Jørgen Jørgensen, Dybbøl, om foredragsholderen troede, „Nordekspressen" efter den ret hårde vinter holdt endnu, hvortil Jørgen Christensen omgående replicerede:

— Om „Nordekspressen" holder endnu, eller den er gået! Mine herrer! Jeg er komplet ligeglad, for jeg skal ikke med.

Forsamlingen kvitterede for denne friske replik med et drønende bifald.

☆

OMKRING MIDTEN af halvtredserne opstod der stærk uro om skatteligningen. I amtsligningsinspektoratet havde man en sekretær, hvis metoder man ikke kunne acceptere. Til et møde i Landboforeningen, hvor folketingsmand Olav Øllgaard, Gredstedbro, talte, havde man inviteret amtsligningsinspektøren, som imidlertid sendte den pågældende embedsmand. Forsamlingen kom sådan i kog, at der næsten var fare for tumulter.

Under diskussionen fremsatte gdr. Carl Chr. Lei, Avnbølgård, så alvorlige beskyldninger mod den nævnte embedsmand, at det offentlige så sig foranlediget til at rejse en injurieproces mod Lei.

Ved retten blev Lei frikendt for straf. I domspræmisserne hedder det: Det skønnes godtgjort, at tiltalte med nogen føje har følt sig berettiget til på skatteydernes vegne at fremsætte de i anklageskriftet citerede kritiske udtalelser. Nogen tid senere blev sekretæren forflyttet til et kontor i København.

I DE SIDSTE FIRE ÅR har protokollen været ført af Viggo Alexandersen.

Gennem mere end de sidste 25 år har der været samarbejde mellem Den sundevedske Landboforening og de to alsiske landboforeninger. Om dette samarbejde, der er resulteret i fællesskab om konsulentvirksomheden, dyrskuet i Sønderborg og større landbomøder i Sønderborg, melder protokollen så godt som intet.

Derimod giver den et indtryk af, at ungdomsudvalget under Hans Staugaard's og Arne Jensen's ledelse har arbejdet med stor interesse.

Den fortæller også om særdeles vellykkede sommerudflugter med stor tilslutning.

Asmus Clausen

☆

Husdyrbruget

Baggrunden.

DET VAR UNDER vanskelige kår, at genforeningen med omlægning til danske produktions- og afsætningsforhold fandt sted: valuta-kaos, forsømte bygninger, halvtomme stalde og udpint jord, skønt kvinder, børn og gamle øvede en beundringsværdig indsats for at holde bedrifterne på fode, medens mændene trænedes i ødelæggelser på slagmarkerne — ikke nogen god uddannelse til en senere landmandsgerning i opbygningens tegn.

Under disse vilkår skulle første generation efter 1920 gå i gang med omlægningen. Det var en mægtig opgave alene at rette produktionen op, men samtidig måtte man gå over fra at leve i et højprisland for landbrugsprodukter til et lavprisland, fra at producere under toldbeskyttelse og til et hjemmemarked med det mindre krav til kvalitet, til at producere i et frihandelsland, der eksporterede hovedparten af de forædlede landbrugsprodukter til lande, hvor kvaliteten spillede en meget stor rolle.

Det var en kæmpeopgave, der var henlagt til denne generation; den var dårlig forberedt dertil, og det er derfor forståeligt, at det gik galt i nogle tilfælde. Nogle havde svært ved at glemme den tidligere lette drift. Man fik ikke den hårde opdragelse, som krisen i 90'erne gav Danmarks bønder, blev snarere lidt forkælet i det nordlige, dygtige hjørne af det tyske rige. Man var mere markedsindstillet. Kliplev og Kloster Mærken regnedes til de store højtider.

Det var stoute, selvbevidste bønder, der ikke bøjede sig for tvang,

men snarere sugede åndelig næring af den. Man var store i lyder og dyder. De fleste forstod imidlertid, at der skulle noget nyt til. Derfor forlangte man foredrag og konsulenter. Man oprettede kvægavls- og kontrolforeninger, svineavlscentre osv., man kom hurtigt på vej over til den nye tid.

Sundeved og Als var vel den egn, hvis landbrug lignede Danmarks mest og som derfor havde lettere ved omstillingen end f. eks. vestkysten. Mange havde før krigen været på danske landbrugsskoler og dér hentet impulser, der nu kunne udnyttes. Man sendte sønnerne til gode lærepladser og på danske skoler.

Krisen sidst i 20'erne og først i 30'erne var ualmindelig hård, men dem, der slap igennem — og det var dog de fleste — fik en god ballast. Man sled beundringsværdig hårdt og sparede. Det umulige blev muligt ved disse menneskers indsats. En af dem sagde fornylig, da vi talte om øjeblikkets svære tider: „Se ikke for tungt på det, vi vil komme over vanskelighederne som tilforn".

Det er nu anden generation, der står for styret og har stået for det de sidste 25 år, hvorom her skal berettes. Denne generation må siges at have bragt landsdelen fuldt på højde med det gamle land, på flere områder foran. Det sundevedske husdyrbrug står i dag i fremskridtets tegn.

☆

Stillingen 1937 (1920)—1961

HUSDYRBRUGET i nutiden hviler på det banebrydende arbejde, som fremsynede mænd satte i gang og udbyggede i årene efter genforeningen.

Før genforeningen ledede „Züchtervereinigung für die Zucht der schweren roten nordschleswigschen Milchviehes", der var en afdeling af landbrugskammeret i Kiel, det officielle avlsarbejde. Foreningens arbejde bestod væsentligt i en kåring og registrering af medlemmernes køer og tyre. I 1922 indgik foreningen under den røde fællesledelse. Der var da 10 lokale opdrætterforeninger med 221 medlemmer, der havde 237 kårede tyre og 2887 kårede køer. Vi fandt her datidens avlsbesætninger. Fra dansk side fandt man dog, at der blev taget for meget hensyn til den ydre bedømmelse af dyrene og for lidt til de indre egenskaber. I 1911 nedsatte Fælleslandboforeningen derfor det såkaldte „Samarbejdet i Kvægavl". Dette udvalg, der var fælles for rødt og korthorn, havde Mads Gram, Københoved, som formand, og Jørgen Skov, Himmark, som medlem, udførte et

meget stort og fortjenstfuldt arbejde indtil krigen. Man var behjælpelig med oprettelsen af kontrol-, kvægavls- og opdrætterforeninger; der blev påbegyndt familiestambogsføring og afkomsbedømmelse efter ældre tyre, udarbejdet dyrskueregler efter dansk mønster, valgt fællesdommere osv. Kronen og afslutningen på udvalgets arbejde var det store ungskue for rødt kvæg i Sønderborg den 1. juli 1914.

☆

Kvægavls- og kontrolforeninger

KVÆGAVLSARBEJDET gik næsten helt i stå under krigen. Kontrolforeningerne, hvoraf den første var oprettet i Ullerup 1899 på initiativ af Johan Andresen, Ullerup, standsede med undtagelse af et par stykker; mange gode dyr blev tvangsafleveret og ført til slagtebænken, fodringen var knap og ensidig, og af tyre brugte man ofte dem, der var nærmest ved hånden, uanset race, hvilket de mange blandinger efter krigen er et bevis på, og interessen havde andet steds ærinde i disse år.

Det hele skulle bygges op efter genforeningen efter dansk mønster. Husdyrbrugsarbejdet i Danmark er organiseret på den måde, at det egentlige avlsarbejde, som det sker gennem kvægavls- og kontrolforeninger, stambogsføring m. v., gennemføres af fællesledelserne, medens landboforeningerne afholder dyrskuerne, fodermesterkonkurrencer m. m. Konsulenterne er sædvanligvis fælles.

Der gik nogen tid efter krigen, før man tog fat på kvægavlsarbejdet. Overgangen til dansk styre optog sindene så stærkt, at alt andet måtte vente. Men den 20. december 1920 stiftedes i Tinglev „Sønderjydsk Fællesledelse for avlen af rødt dansk Malkekvæg". Det blev i første omgang en racefællesledelse, der fik Hans Andresen, Røjhus, som formand. Det var på tilskyndelse af statskonsulent P. A. Mørkeberg, at fællesledelsen blev oprettet. Hans Andresen var formand til sin død i november 1924. Han var også formand for Landboforeningen og fik i begge foreninger det smukkeste eftermæle.

Fra 1924 til 1947 havde fællesledelsen alsingere som formænd — Jørgen Skov, Himmark (1924—1932), og Chr. Clausen, Stødager (1932—1947). Alssund danner dog absolut ikke nogen skillelinje i avlsarbejdet. I 1947 kom formandsposten tilbage til Sundeved, idet Jakob Møller, Vester Sottrup, Sundeveds ledende kvægavlsmand gennem mange år, blev formand og var det til 1961.

☆

Jakob Møller, V. Sottrup

Th. Thomsen

I BEGYNDELSEN af 1922 ansættes konsulent Th. Thomsen, og der kom for alvor gang i kvægavlsarbejdet. Konsulent Thomsen havde i et par år arbejdet på husdyrbrugskontoret i Odense, og det prægede hans arbejde gennem de 25 år, han virkede som konsulent for fællesledelsen. Med pinlig akkuratesse, stor arbejdsevne og et klart syn på forholdene nåede han at få store ting gennemført for den kvægrace, han elskede. Kvægavls- og kontrolforeninger blev oprettet, familiestambøger anlagt, gode tyre indkøbt osv. Der kom uafbrudt fremgang — på vej mod Fyn, som var Thomsens ideal. Et par tal viser udviklingen i de sidste 25 år.

Ydelsen af de kontrollerede køer i Den sundevedske Landboforenings område:

År	Antal køer	kg mælk	% fedt	kg smørfedt	kg smør
1935	3253,5	3653	3,70	135	151
1940	3818,6	3612	3,96	143	160
1945	4097,5	3540	3,90	138	155
1950	4546,6	4371	3,93	172	192
1955	4706,8	3814	4,23	161	181
1960	5041,8	4187	4,34	182	204

Som det ses, har der været stærk fremgang i antal kontrollerede køer og i ydelsen. I det første regnskabsår — 1921/22 — havde hele fællesledelsen kun 2968 kontrollerede køer, der ydede 3082 kg mælk,

3,50 % fedt og 120 kg smør. Sundeved har nu godt 5000 køer under kontrol, og ydelsen er godt 200 kg smør. I de senere år har man rationaliseret til store foreninger med omkring 1500 køer. Der holdes så én kontrolassistent og flere prøveudtagere. Bestyrelsen og konsulent arbejder energisk på at få kontrolarbejdet rationaliseret overalt. Der er nu kun to foreninger tilbage, der fører foderregnskab, i resten er hulkortsystemet taget i brug. Sundeveds kontrolforeninger har i øvrigt en særdeles pæn plads blandt de jyske kontrolforeninger, både hvad ydelse og køer med høj livsydelse angår.

I 1921/22 fandtes ingen af de ti højestydende besætninger inden for fællesledelsen på Sundeved og heller ingen af de ti højestydende køer. I 1960 stod halvdelen af de ti højestydende besætninger og ligeledes halvdelen af de ti højestydende køer i sundevedske besætninger.

☆

Dyrskuerne og det øvrige avlsarbejde

DE FØRSTE DYRSKUER efter genforeningen var ret primitive. — Mange dyr havde ingen stamtavle, men dette forhold rettedes forholdsvis hurtigt, bl. a. som følge af konsulent Thomsen's og Jakob Møller's stærke krav om afstamning, og fra 1935 havde man et udvalg til at varetage afstamningsbedømmelse forud for dyrskuerne i hele landsdelen.

Til at begynde med var dyrskuerne forholdsvis små, og hver landboforening holdt sit dyrskue. Men allerede i 1923 etableredes der et samarbejde med de alsiske landboforeninger om afholdelse af et fællesdyrskue for Sønderborg amt. Forholdet udviklede sig med årene, og det er nu en selvfølgelighed, at der holdes fællesdyrskue i Sønderborg for alle amtets landbo- og husmandsforeninger.

Sundeved var dog forholdsvis svagt repræsenteret på dyrskuerne. Man havde ikke som på Als gamle stammer, i hvert fald ikke bevaret under krigen. Det kneb med elite- og avlsbesætninger, der kunne udstille. Her kommer race-spørgsmålet ind i billedet. Man havde svært ved at finde en fast linje i race-spørgsmålet. Allerede tidligt meldes der om, at Landboforeningen købte tyre af Angler-racen til medlemmerne, senere, da tendensen går i retning af en mere trivelig og vægtig type, gik man over til at købe røde nordslesvigske tyre. Der indførtes til 1899 52 Angler-tyre og 13 af den nordslesvigske race. Man havde på højdepunktet 400 køer og 30 tyre kåret til den utrykte registerstambog, så arbejdet var forholdsvis tidligt ret godt i gang. Der

ankes dog over, at tyrene sælges inden deres indflydelse i avlen kan konstateres. Dyrlæge T h ø i s e n, Skodsbøl, arbejder utrætteligt for, at der skulle oprettes tyreholdsforeninger, og Landboforeningen bevilgede penge dertil, men de blev ikke benyttet. Med kødprisernes stigning i første fjerdedel af århundredet svækkedes interessen for kåringen, og kåringskommissionerne ophævedes i 1910. Først i 1910 oprettedes de første to kvægavlsforeninger (Skelde og Ullerup).

Det, der til en vis grad slog benene væk under det systematiske avlsarbejde på Sundeved, var dog den stærkt udbredte krydsning med korthorn. En sådan krydsning var almindelig i de vestlige områder af landsdelen, hvor man havde store græsarealer til studefedning, men den bredte sig nu også til Sundeved, medens Als mere standhaftigt holdt sig til den gamle, prøvede røde race.

Allerede i 1908 udstilledes på foreningens dyrskue 16 tyre og 31 køer af korthornsracen mod 21 tyre og 28 hundyr af rød race, og det hedder i protokollen, at „krydsningen med korthorn breder sig som en pest over egnen". Det var ikke just rosende ord, der af fagfolk lød om det sundevedske korthorn, og kun ganske enkelte besætninger af denne race havde nogen avlsværdi. Man kan vel nærmest sige, at korthornskrydsningen ødelagde den gamle race; om den økonomisk gav bonus er vel også tvivlsomt. Der blev på den måde et stort antal blandingsdyr, og det medførte en stilstandsperiode lige efter genforeningen, da man søgte tilbage til den røde avl. Sundeved måtte købe mange dyr ind udefra og kunne derfor i ringe grad udstille på dyrskuerne. Als arbejdede med det gamle og solide — og beherskede derfor skuerne.

I de senere år har Sundeved dog indhentet det forsømte og klarer sig nu særdeles pænt på dyrskuerne i Sønderborg, hvor man møder navne som P. P e t e r s e n, Freltofte (opdrætternes opdrætter), J a k o b M ø l l e r, Vester Sottrup, H a n s S t a u g a a r d, Snogbæk, m. fl., hvis dyr sædvanligvis hører til i den øverste ende af holdene.

Også en del krydsning med jerseytyre har fundet sted, og der er blevet flere anerkendte jerseybesætninger på Sundeved.

Denne vaklen i race-spørgsmålet sinkede arbejdet frem mod elitebesætninger på Sundeved, bortset naturligvis fra de forholdsvis få undtagelser.

Racerne nuværende stilling ses nogenlunde af følgende tal for inseminerede køer 1959—60 (nybehandlede) inden for hele kvægavlsforeningen område.

	Antal køer	%
R. D. M.	26.658	78,0
S. D. M.	3.340	9,7
Jersey	4.199	12,3
Korthorn	17	—

I hele kvægavlsforeningens område bruges altså stadig sæd fra R. D. M.-tyre til 78 % af køerne, men tallene fra de sundevedske kontrolforeninger tyder påen kraftig krydsning dér.

Sundeveds køer fordelt efter race (kontrolforeningerne)

	R. D. M.		S. D. M.		Jersey		Korthorn		Blandet	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
1935	2097	64	67	2	12	1	53	2	1024	31
1940	3472	90	30	1	59	2	36	1	222	6
1945	3755	91	0	0	67	2	36	1	239	6
1950	4103	90	0	0	95	2	37	1	312	7
1955	3219	68	0	0	197	4	0	0	1291	28
1960	2587	51	78	2	457	9	4	0	1915	38

hvilket giver de mange blandinger.

I bestræbelserne for at skaffe gode tyre til området har der altid været en vis konkurrence mellem Als og Sundeved. I mange år stod Als vel i spidsen, men Sundeved kom godt med inden sammenslutningen mellem alle foreninger på Als og Sundeved fandt sted.

Heller ikke inden for heste- og svineavlen gjorde Sundeved sig stærkt gældende i årene efter første verdenskrig. Der blev holdt enkelte foredrag om hesteavi, således talte J ø r g e n F r o m, Fjelstrup, om hesteavl, den på Sundeved så vanrøgtede del af landbruget, hedder det i protokollen. Bortset fra ganske enkelte blev der ikke gjort meget ved hesteavlen, selv om man en overgang havde et par hesteavlsforeninger, og nu er hesten næsten kun et ringridningsdyr.

Svineavlen måtte efter krigen begynde på helt bar bund med produktion af baconsvin til det engelske marked. Tidligere var det de store fedesvin, der havde interessen. I slutningen af forrige århundrede indførte Landboforeningen yorkshireorner (om det var af den store eller mellemstore race melder protokollen intet om, men det har antagelig været den sidste) til bortauktionering blandt medlemmerne, senere indkøbtes landracesøer.

I 1921 oprettedes et avlscenter på Broagerland (Gåsbjerg) for yorkshireracen, og i 1931 og 1932 to centre for landracesvin (Lunds-

gårdsmark og Fiskebæk), men alle disse centre ophørte i 1937. De nu eksisterende avlscentre (Dybbøl, Avnbøløsten og Fiskebæk) hører til tiden efter 1940, men de har en særdeles pæn placering blandt landsdelens avlscentre. Det bør også nævnes, at der tidligt blev oprettet et lokalt kåringsudvalg (af landbo- og husmandsforeninger samt egnens to andelsslagterier i Sønderborg og Gråsten, mellem hvilke Sundeved er delt. Dette udvalg kårede medlemmernes søer og holdt kontrol med smågrisene. Dette arbejde fik en tiltrængt fornyelse efter at det for et par år siden overgik til de nye husdyrkonsulenter og stadig virker særdeles tilfredsstillende. Sundeved har forøvrigt altid været en svinerig egn.

☆

Den kunstige sædoverføring

REVOLUTIONERENDE for hele avlsarbejdet blev den kunstige sædoverføring, der bragte brugsavleren mulighed for at bruge virkeligt gode tyre for en rimelig pris.

Den 19. februar 1940 oprettedes „Graasten og Omegns Kvægavlsforening for kunstig Sædoverføring". Det var kun kort tid efter, at forsøgene på Samsø havde vist, at metoden var fuldt anvendelig. Foreningen startede med 369 medlemmer og 4283 køer. Gårdejer Laur. Nielsen, Buskmose, blev formand. Tyrene kom til at stå på Gråsten Landbrugsskole under fodermester Gade Holm's bevågenhed. Foreningen havde vel det største medlemstal på Sundeved, men dens område gik langt vestpå. I 1940 og 1941 blev der dannet tilsvarende foreninger henholdsvis i Nørherred og Als Sønderherred. Endelig den 7. august 1942 dannede Sundeved sin egen kvægavlsforening for kunstig sædoverføring med gårdejer Jakob Møller, Vester Sottrup, som formand. Første år havde foreningen 344 medlemmer med 2753 køer. Man delte tyrene med Gråsten, og Sundevedforeningens tyre kom til at stå hos gårdejer P. Alexandersen indtil 1947.

I foråret 1947 købte foreningen gården „Hvide Hus" i Nybøl og indrettede tyrestation her, og tyrene flyttedes dertil hen på sommeren 1947. Med oprettelsen af disse foreninger fik kvægavlsarbejdet i Sønderborg amt en aktuel og særdeles god udvidelse.

I det første år efter starten af foreningen med kunstig sædoverføring holdt „de gamle" foreninger nogenlunde, men snart kunne der berettes om nedlæggelse af så den ene og så den anden, der tilsluttede sig de nye foreninger. I 1941/42 blev der således nedlagt 12 for-

eninger inden for fællesledelsens område, og med oprettelsen af Sundeved-foreningen blev de sidste to foreninger på Sundeved (Blans og Dybbøl) nedlagt.

En epoke var forbi, men nedlæggelsen af de gamle foreninger betød ikke, at færre køer blev holdt til kvægavlsforeningstyre — tværtimod. 10 år efter oprettelsen af de første foreninger kunne der berettes om, at ca. 80 % af fællesledelsens køer blev insemineret ved kvægavlsforeningernes tyre. Virksomheden havde fået en start, som man slet ikke havde tænkt sig. Senere er dette tal steget betydeligt, og der regnes nu med, at ca. 95 % af Sundeveds køer befrugtes kunstigt.

Mod slutningen af 50'erne gik det alle steder i landet i retning af store foreninger med mange tyre. På den måde mente man bedre at kunne tjene medlemmerne og give dem den rigtige sæd til deres køer, og året 1958 blev også for Sundeved et mærkeår på dette område.

Ved et bestyrelsesmøde den 20. januar 1958 enedes de fire bestående foreninger inden for området **Gråsten og Omegns-, Nørherreds-, Als Sønderherreds-** og **Sundeved Kvægavlsforening** om at gå sammen i én stor forening. Foreningerne arbejdede godt hver for sig og havde egne tyrestationer, men økonomisk kneb det med at klare de mange opgaver, der efterhånden blev henlagt til kvægavlsforeningen, f. eks. afkomsprøve-stationen. En sådan havde man oprettet hos gårdejer Hans Iversen, Grønvang, i 1947, men han ønskede nu ikke at fortsætte længere.

Man skønnede, at det ville gå lettere ved en sammenlægning af foreningerne og køb af egen gård. Den 4. februar vedtoges sammenlægningen på en ekstraordinær generalforsamling i hver af de fire foreninger, og den 19. februar 1958 holdtes stiftende generalforsamling i den nye forening, der døbtes „Gråsten-Sønderborg Kvægavlsforening", hvis formand blev Laurits Nielsen, Buskmose.

Den nye forening købte 2 gårde. Vesbæk i Ulkebølskov blev indrettet til en 3-holds afkomsprøvestation, og en gård i Dybbøl blev købt til tyrestation. Gårdene blev sat i stand og indrettet til formålet, så de kunne tages i brug i efteråret 1958.

☆

VED STARTEN den 1. september var der i den nye forening 2901 medlemmer med 22.726 tegnede køer. Man flyttede tyrene fra de gamle stationer til Dybbøl, og man købte flere nye, så der i alt kom til at stå 25 røde, 5 jersey samt som noget nyt 1 sortbroget på tyrestatio-

Afkomsprøvestationen »VEESBÆK«

nen. I 1959/60 er der i alt behandlet 34.214 køer. De står i 2848 besætninger.

Der er sket store forandringer på gårdene, nybygninger er rejst og forbedringer udført, så de nu kan betragtes som mønstergårde og mønsterstationer. Der er indrettet dybfrysningsboks i Dybbøl, hvor der kan gemmes sæd fra nogle af landets bedste tyre, så foreningen ikke alene er i stand til at betjene den almindelige brugsavlers køer efter ønske, men også den kræsne eliteavlers køer.

Kvægavlsforeningen har med de to nye stationer fået øgede muligheder for at tjene medlemmerne på bedste og billigste måde.

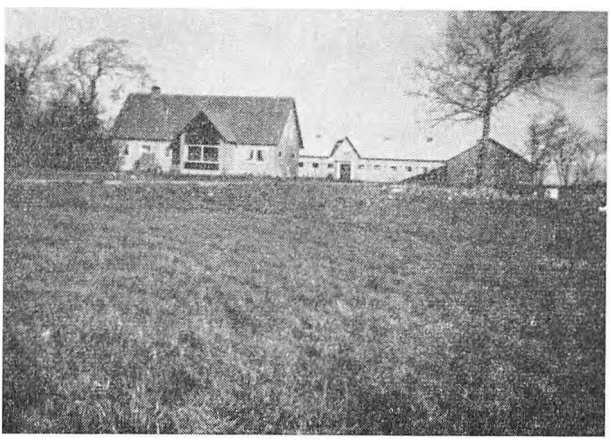

Tyrestationen »DYBBØL«

Avlsdyreksport. Det bør nævnes, at Sundeved er en ret betydelig deltager i den avlsdyreksport, som er kommet i gang. I alt er der til 1961 eksporteret 326 dyr fra Sundeved. Prisen har været ca. 1800 kr. pr. stk. Sundeved har gode betingelser for at være med i dette arbejde, selv om krydsningstendensen stiller sig hindrende i vejen for nogle medlemmer.

Elitebesætninger. Som nævnt er der ikke mange virkelige elitebesætninger på Sundeved. Avlen er for ung de fleste steder. Der er dog to besætninger under Foreningen af jydske Landboforeningers tilsyn (P. Pedersen, Freltofte, og Laurits Nielsen, Buskmose). Desuden er der ca. 15 besætninger i det egentlige Sundeved under det lokale tilsyn. De har gennemgående en høj ydelse og flere er på vej til at blive elitebesætninger, hvorved må forstås, at der også kan sælges avlstyre fra besætningen.

Fodring og pleje. Set i sammenligning med andre egne kan det vist siges, at Sundeveds landmænd tidligt og effektivt gik ind for en rationel fodring og pleje. Så tidligt som i 1906 udgav dyrlæge Thøisen en kalvefodringstabel. Tabellen er meget interessant, og når tidspunktet tages i betragtning også god. Den placeres her, så den ikke går i glemmebogen.

Fodertabel
for Tillægskalve af Mælkeracen,
udarbeidet efter de bedste Kilder

af **P. Thøjsen,** Dyrlæge.

Løbende uge	Nymalket Mælk i Pund daglig	Skummet el. Kærnemælk i Pd. daglig	Hørfrøkager i Pund daglig	Valle i Pund daglig	Anmærkninger
1	8				Modermælk, som blandes med ¼ kogt Vand, hvis Koen staar paa kraftigt Vinterfoder.
2	12				
3 ½	10	2	0,1		Der tilsættes fra nu af lidt Salt. I Begyndelsen daglig en lille Theskefuld, senere lidt mere.
3 ½	6	6			
4 ½	4	10	0,2		I femte Uge begyndes med Hø, som fremfor alt ikke maa hidrøre fra sure Enge eller Kjærjorder, da saadant savner de uorganske Bestanddele, som ere nødvendige til Ernæ-
4 ½	2	12			
5		14	0,4		

6		16	$0_{,6}$	
7		18	$0_{,5}$	
8		20	$1_{,0}$	
9		20	$1_{,2}$	
10		18	$1_{,2}$	4
11		16	$1_{,2}$	6
12		14	$1_{,5}$	8
13		12	$1_{,5}$	10
14		8	$1_{,5}$	14
15		4	$1_{,8}$	14
16		2	$1_{,8}$	12
17			$2_{,0}$	12
18			$2_{,0}$	8
19			$2_{,0}$	8
20			$2_{,0}$	4
Summa	217 Pd.	1239 Pd.	$159_{,6}$ Pd.	700 Pd.
Pengevær.	M. $9_{,76}$	M. $12_{,39}$	M. $11_{,17}$	M. $1_{,75}$

eller ialt Summa Mark 35,07.

Penge-værdien beregnet efter

Nymalket Mælk pr. Dobbeltliter Mark 0,18
Skummet eller Kjærnemælk pr. do. Mark 0,04
Valle pr. do. Mark 0,01
Hørfrøkager pr. Pund Mark 0,07

ringen og Udviklingen af Kalvens Skeletbygning. Af samme Grund bør det unge Dyr heller ikke græsse på sure eller kjæragtige Græsgange.

Fra 8 Uges-Alderen begyndes med smaatskaarne Roer, og gives i stigende Givter, saameget som Kalven vil æde.

Den benyttede Skummetmælk eller Kjærnemælk bør paa ingen Maade være saakaldt »blaasur«, hvorimod det ikke skader, om den er løben sammen.

Hørfrøkager kan meget vel erstattes af kogt Hørfrø. Dette bør imidlertid koge mindst en Time og ligeledes tilsættes lidt Salt. Af praktiske Grunde bør imidlertid Hørfrøkagemel gives Fortrinet.

Tyrekalvens Ernæring bør ikke være fuldt saa kraftig, da den saa let voxer sig for grov. Der vil passende kunne spares lidt paa de større Givter Hørfrøkager, saa at Tilskudet af disse ikke kommer til at overstige et Pund daglig.

Det skal udtrykkelig bemærkes, at der ved Udarbeidelsen af denne Fodertabel er gaaet ud fra, at Tillægskalven gaar løs i et tilstrækkelig stort Rum, med frisk og kjølig Luft, hvis Temperatur ikke bør overstige 10° Reamur. Opholdet i den varme Meieristald, hvor Luften tidt er yderst uren, vil dels give Anledning til Sygdom og Dødelighed iblandt Spædekalvene. dels vil det gjøre Kalven døsig og dvask, og foranledige, at den samler Kjød, hvad den ikke skal. Bevægelse i frisk og kjølig Luft er næstefter et kraftigt Foder en Hovedbetingelse for, at Tillægskalven skal voxe rask og udvikle sig regelmæssigt.

I 1901 lader foreningen en ung mand få uddannelse i malkning, og der holdes på egnen en lang række malkekursus. Man ville den såkaldte stripmalkning til livs. Senere er der holdt masser af malkekursus på Sundeved, bl. a. med fodermester G a d e H o l m, Landbrugsskolen,

som leder. Siden husdyrkonsulenterne er ansat, virker disse for gennemførelse af en rationel fodring og malkning.

Den almindelige pleje og renholdelse af kvæget er gennemgående god, hvilket de næsten hvert år af husdyrbrugsudvalget afholdte fodermesterkonkurrencer har bidraget stærkt til. Man var lærenemme, når man tog på besøg hos hinanden. Mange stalde er fornyede og en rationalisering gennemført, men også i de gamle stalde står det godt de fleste steder, selv om det her er sværere at få prikken sat over i'et.

Det første husdyrbrugsudvalg nedsatte Landboforeningen i 1921 med gårdejer Jørgen Zachariassen, Mølmark, som formand. Han afløstes i 1939 af gårdejer Jakob Møller og har nu gårdejer Hans Staugaard, Snogbæk, som formand.

DE STORE LANDBOMØDER, der siden 1922 afholdes i forsamlingsgården i Vester Sottrup (fra 1868 til 1922 afholdtes møderne i Nybøl kro) har altid stor tilslutning af en lydhør forsamling af både unge og gamle, og der diskuteres ofte livligt. Fra gammel tid er man vant til at danne sig selvstændige meninger, og man sluger ikke råt de fremførte betragtninger. Indtil genforeningen er det fremtrædende mænd inden for foreningen, der er ordførere. Møderne er diskussionsmøder. Næst efter foreningens formand Claus P. Wolff har ingen betydet så meget for foreningen som dyrlæge P. Thøisen, Skodsbøl. Han har holdt et utal af foredrag, naturligvis særlig om husdyrbrug. Thøisen var ingen beåndet taler, og ungdommen havde svært ved at bevare tålmodigheden under hans meget omstændelige udviklinger, hedder det et sted i protokollen, men den modne mand vurderede Thøisen efter fortjeneste, og man bad ham gang på gang føre ordet om aktuelle husdyrbrugsspørgsmål.

Efter genforeningen skiftede møderne karakter. Man havde egne konsulenter, og det var let at få fagfolk udefra til at holde foredrag. Mange „store kanoner" har talt i Vester Sottrup, og en 2—3 foredrag hver vinter drejede sig om husdyrbruget.

Man var foran med udryddelsen af tuberkulosen i kvægbesætningerne, derimod kneb det mere med kastningen.

Studerer man de årlige kvægavlsberetninger, er der megen opmuntring at hente. Sundeved har mange højtydende køer og køer med en høj livsydelse. Ydelsen er gennemgående opnået ved et ret beskedent kraftfoderforbrug. Man har altid været indstillet på et stort grovfoderforbrug, hvilket skulle give en økonomisk fodring. Man har ikke

været karrig med at uddele pjecer og tabeller om fodring til foreningens medlemmer, og de er tilsyneladende blevet brugt flittigt.

Konsulentvirksomheden

VESTER SØTTRUP er på en måde blevet husdyrbrugs-hovedstad for Sønderborg amt. Særlig er dette tilfældet efter at der i 1958 blev bygget bolig og kontorer til kvægavlskonsulenten og hans stab. Ganske vist er det fællesledelsen, der har bygget og ejer huset, men Landboforeningen føler det alligevel som en fjer i hatten til Sundeved, og konsulenten er jo fælles.

Siden 1947 har konsulent Kr. Dahlgaard Jensen på fortrin-

Hans Bruun
Husdyrbrugskonsulent 1955 – 1960

Kr. Dahlgaard Jensen
Konsulent

lig måde ledet kvægavlsarbejdet. Han er samtidig sekretær og kasserer for den store kvægavlsforening.

Da man i 1955 i samarbejde med slagterier og mejerier og de landøkonomiske foreninger fik oprettet 6 stillinger som husdyrbrugs- og hygiejnekonsulenter i Sønderjylland, fik Sønderborg amt også sin konsulent. Det blev Hans Bruun, der fik bopæl i Broager. Hans Bruun ydede en udmærket og banebrydende indsats på flere områder: fodringen, svineavlsarbejdet, malkningen, hygiejnen m. m. Han afløstes i 1960 af konsulent P. Nielsen, Kirkehørup. Konsulentarbejdet forekommer nu organiseret på fortrinlig måde. Kvægavlskonsulenten kan nu helt hellige sig de store avlsmæssige opgaver med kvæget, medens husdyrbrugskonsulenten tager sig af de mere brugs-

mæssige opgaver, hygiejnen og svineavlsarbejdet uden for centrene.

En ny tid er undervejs. Folkeholdet svinder, og ejeren må tage sig mere og mere af arbejdet. Nye staldformer er ved at tage form. Således bygger 4 sundevedske landmænd i 1961 en fælles sostald, og der er bygget en stor fabrik for produktion af slagtekyllinger i Nybøl. Der investeres og rationaliseres overalt.

Landboforeningen går ind i sit andet århundrede under kriseagtige vilkår for dansk landbrug, ikke mindst for husdyrbruget. Der forhandles om nye markedsformer og over alt drøftes nye produktionsmetoder.

Som vel ingensinde før er der brug for Landboforeningen og dens rådgivende vejledning, og det synes, at den står særdeles velrustet til at yde den. Store, gamle traditioner giver de bedste forhåbninger om, at den også vil kunne møde nutidens krav på bedste måde.

Glimt fra en 5-årig periode

ET SEKEL i dansk landbrugs tjeneste — 100 år — det lyder måske ikke af så meget, men hvad er der ikke sket i dansk landbrug gennem dette spand af år! I særdeleshed har omvæltningerne været bratte for landbruget i Nordslesvig. Det er ikke min sag at skrive om disse ting, men kun om det, jeg fik lov at være med i gennem en 5-årig periode.

I begyndelsen af 50'erne arbejdede man i det sønderjyske område med planer om ansættelse af 6 husdyrbrugskonsulenter. Til at arbejde med disse planer for hele Sønderjylland dannedes et samarbejdsudvalg med repræsentanter for husmandsforeningerne, landboforeningerne, slagterierne og mejerierne.

I foråret 1955 var man i Sønderborg amt klar til at ansætte en mand. Til at lede den nye arbejdsform nedsattes her et udvalg — Fælleskonsulentudvalget for Sønderborg Amt. — Dets medlemmer blev, for mejerierne: Chr. Speggers, Mjang, for landboforeningerne: Hans Clausen, Blansskov, og Jørgen Jørgensen, Brandsbøl, for Sønderborg Amts Husmandsforening: Broder Brodersen, Rufas, og Anders Schmidt, Faurholt, og for slagterierne: Chr. Nissen, Vester Sottrup.

I løbet af sommeren blev jeg antaget som konsulent med Sønderborg amt som arbejdsområde og med tiltrædelse 1. oktober.

Arbejdsopgaverne var og blev mange, idet det nye konsulentarbejde skulle omfatte alle husdyrbrugsopgaver, der ikke vedrørte selve

kvægavlen og kontrolforeningernes arbejde. Hovedvægten skulle lægges på fodringsvejledning for kvæg og svin samt på vejledning i mælkehygiejne og malkning.

Set med en konsulents øjne var det et lykkeligt tidspunkt at begynde den nye arbejdsform. Siden midten af 40'erne havde afkomsprøverne haft deres virke inden for kvægavlen. Denne avlsforanstaltning skulle tjene udvalget af de bedste avlstyre, men den kom også i høj grad til at fortælle danske bønder om, hvad der kan nås i en besætning, når der øves tilstrækkelig kontrol med besætningens ydelse og norm. Foranstaltningen har i høj grad fortalt, hvad der kan opnås gennem avl, fodring, røgt og pleje.

Resultaterne fra afkomsprøverne var blevet en realitet, et emne for et stort antal foredrag, et grundlag for samtale og diskussion i landbokredse, og afkomsprøvestationerne var blevet steder for aflæggelse af et meget stort antal besøg, hvor den enkelte søgte viden til at tage med hjem til brug i egen bedrift.

Den interesse for en bedre og rigtigere udførelse af staldarbejdet, der her var skabt gennem afkomsprøverne, blev yderligere styrket gennem en ny foranstaltning i landbrugets tjeneste, nemlig oprettelsen af demonstrationsbrugene for kvæg og svin i begyndelsen af 50'erne.

Den praktiske bonde fik ret hurtigt øjnene op for, at her var meget at hente; det fortæller det store besøgstal på demonstrationsbrugene tydeligt om. Navnlig for svinenes vedkommende tog man stærkt fra. Jeg kunne have ønsket, at man i egen interesse havde udnyttet kvægdemonstrationsbrugenes resultater lige så hurtigt og sikkert.

I samme periode var vandringen fra land til by fortsat, så vanskelighederne ved at få arbejdet udført var stigende. Omkostningerne steg ligeledes, og forholdet mellem produktionsprisen og afsætningsprisen blev stadig forringet, og derved blev nødvendigheden af en stadig bedre udnyttelse af bedriftens enkelte led vigtigere og vigtigere.

Det var denne baggrund af voksende interesse for at få de gode resultater fra afkomsprøverne og demonstrationsbrugene ført over i egen bedrift, vi 6 husdyrbrugskonsulenter havde for vor igangsætning af det nye konsulentarbejde, og det må siges straks: Baggrunden var god, og interessen for, hvad vi kunne byde på, var overvældende.

De forskellige foreninger i Sønderborg amt havde fra starten arrangeret foredrag og møder, så der hurtigt skabtes kontakt mellem medlemmer og konsulent. Det er med stor taknemmelighed, jeg min-

des disse møder. Det er vist ikke muligt i dette land at finde forsamlinger med større lydhørhed og med større vilje og evne til at tage fra. Det blev for mig en daglig inspirationskilde til at yde det bedste. For mig blev oplevelsen forstærket gennem de ofte lange samtaler og diskussioner efter foredragene. Dels uddybedes foredragets emne derved, og dels fik jeg derigennem en dejlig føling med, hvor problemerne lå hos den enkelte, og dermed blev det klart for mig, hvor jeg skulle sætte ind i det daglige arbejde.

Foredragenes betydning ligger i dette, at man her får de mange i tale, og hermed gives der mulighed for at skabe vækkelse og interesse om problemerne. I sig selv vil dette for de færreste være tilstrækkelig; der må for de flestes vedkommende ekstra hjælp til. Og her kommer vi til det bedste ved foredragene, nemlig det store antal opringninger, som fulgte efter hvert foredrag. Uden dette sidste ville foredragsformen hurtigt være blevet trættende på begge sider af talerstolen.

Lykkeligvis blev foredragene og møderne ikke blot et overgangsfænomen, men det blev i hele perioden en meget vigtig del af arbejdet. Det kan vel næsten siges, at betydningen blev større med årene, for jo bedre vi lærte hinanden at kende, og jo bedre jeg lærte de enkelte landbrugs specielle problemer at kende, des større muligheder blev der for at drage problemerne ind i foredragsformen til gavn for de mange. Dermed være ikke sagt, at problemerne er de samme for alle, eller at man helt ud var enig med mig, men tilliden mellem os var så stor, at vi dels kunne tale om problemerne på selve mødet, dels var udtalelserne ofte samtaleemne mand og mand imellem, og dels gav foredragene baggrund for en arbejdsform, jeg kom til at sætte meget stor pris på: de såkaldte dagligstuemøder. Det var møder, hvor en mand indbød sine naboer, og hvor jeg indledte en drøftelse om fodring, om indretning af stalde, om malkning, eller hvad nu dagens eller aftenens emne var. Ofte sluttede vi disse dagligstuemøder med at udarbejde foderplan til hver enkelt deltagers besætning.

Også gennem undervisning i de landbrugsfaglige ungdomsskoler fik jeg lov at leve med i det oplysningsarbejde, som er så vigtigt i det danske landbrug, der i dag i så høj grad er i støbeskeen.

Oven i dette kom så efterhånden de mere kollektive opgaver. Som noget af det første her, svinekontrolarbejdet. Jeg havde den opfattelse, at mange kun skulle være med i dette arbejde et år eller to og i den tid erfare, hvordan de selv kunne føre arbejdet videre. Det var glædeligt, at mange fulgte denne recept, ligesom mange fik hjælp til

at komme i gang uden at gå vejen om kontrolforeningen. I dag er bunden i en hel del tilfælde slået ud under denne form, idet mange på grund af mangel på arbejdskraft ser deres fordel i at lade svinekontrolassistenten udføre arbejdet. Set på denne baggrund er det godt, der her — som de fleste andre steder i landet — kom god og varig gang i dette arbejde. Der kan næppe være tvivl om værdien deraf for det enkelte medlem, og nabovirkningen har sikkert været stor, så svinekontrolforeningernes arbejde landet over har utvivlsomt sin meget store del af æren for den forbedring af slagtekvaliteten, der har fundet sted gennem de senere år.

Af pladshensyn må jeg nøjes med kun at nævne en række andre arbejdsopgaver såsom hygiejnearbejdet, de sidste års arbejde med den lokale svineavl, samarbejdet mellem slagteri og ornecentraler — og flere andre opgaver. Det er i øvrigt opgaver, der ikke havde fundet sin endelige løsning, og som konsulent Peder Nielsen, Kirkehørup, senere har udbygget og forbedret.

På malkningens område blev der sat ret kraftigt ind. Grundlaget herfor var især, at vi på et ret tidligt tidspunkt fik kontrolmalkninger indført som et væsentligt led i bedømmelserne ved fodermesterkonkurrencerne. Det er mit indtryk, at disse kontrolmalkninger styrkede tilliden til konkurrencerne og gav deltagerne mere tro på bedømmelsernes retfærdighed. Dertil skabte dette arbejde ved den nabovirkning — der her som så mange andre steder er af stor værdi — en stor interesse i området for en bedre udførelse af malkearbejdet.

Ved et udvalgsmøde i fælleskonsulentudvalget i april 1958 drøftede man de auktioner med husdyr, der var blevet startet forskellige steder i landet. Hvorfor starte sådanne auktioner, og hvad kunne opnås derved? Der var enighed om, at den sunde handel kunne ingen ønske at genere, men at der alligevel var meget — f. eks. udstationering af søer — man kunne ønske at tage en kamp op imod. Ligeledes var man klar over, at mange bønder savner et sted, hvor de kan orientere sig om dagspriser og om udbud af dyr m. m. De to forhold alene anså man for begrundelse nok til at gå i gang med en undersøgelse over det betimelige i at starte auktioner.

Hermed var bolden givet op til en epoke, der for de direkte implicerede var så hektisk og eksplosiv, at det vanskeligt kan beskrives.

Den 16. maj 1958 holdtes i Gråsten det første møde om sagen. Indbudt var repræsentanter for husmands- og landboforeningerne inden for Aabenraa og Sønderborg amter. Leder af mødet var gårdejer Chr. Speggers, Mjang.

Mottoet for mødet og for en eventuel start af auktionerne var her, som vel alle andre steder: „Gennem samarbejde mellem egnens husmands- og landboforeninger at medvirke til, at omsætningen af husdyr til levebrug kan foregå på en sundhedsmæssigt betryggende og på billigst mulig måde".

På mødet blev nedsat et arbejdsudvalg til at undersøge mulighederne for at komme i gang med auktionerne.

Efter at udvalget havde set på auktionerne i Haderslev, Brørup, Vejle og Hjørring, begyndte man at se sig om efter egnede lokaler, idet man gerne ville starte i bestående bygninger for derved at undgå store investeringsudgifter, før man kunne se, om auktionerne havde en fremtid for sig. Efter at have set på forskelligt, samlede interessen sig en tømmerlade i Gråsten. Her kunne man starte med få omlavninger, og samtidig med var der gode muligheder for udbygning af mere varig karakter. Dertil var beliggenheden god.

Tømmerladen var af ejeren tilbudt Gråsten kommune, og ved en forhandling på rådhuset i Gråsten den 9. oktober 1958 blev det aftalt, at kommunen skulle købe bygningen og derefter leje den ud til auktionerne. Indretningen — bortset fra vej- og kloakarbejdet — skulle auktionerne klare; til gengæld havde man forkøbsret inden for 2 år til samme pris, som kommunen havde betalt.

Nu, da egnede lokaler var fundet, kunne udvalget gå i gang med på anden vis at forberede en eventuel start. Der skulle udarbejdes udkast til love og til regler for auktionerne. Finansieringsformen skulle gennemdrøftes med pengeinstitutterne og tilbud indhentes, ligesom der skulle forhandles med håndværkere og indhentes tilbud fra disse. En særlig vanskelighed opstod, da det viste sig, at den tilladelse til afholdelse af auktionerne, man havde søgt og fået gennem landbrugsministeriet, ikke var dækkende, der skulle have været søgt gennem justitsministeriet i stedet, og tilladelsen skulle have været givet efter en anden lov. Ved at trække i tilstrækkelig mange tråde klaredes også denne vanskelighed.

I mellemtiden havde interessen for oprettelse af auktionerne bredt sig mod vest, og da foreningen „Grænseegnens Landboauktioner" blev stiftet i Gråsten den 2. december 1958, var det med tilslutning fra samtlige husmands- og landboforeninger i Sønderborg og Aabenraa amter, fra Tønder Amts Husmandsforeninger, fra næsten alle landboforeninger i Tønder amt, samt fra den tyske landboforening i Nordslesvig.

Gårdejer Hans Clausen, Blansskov, blev formand for foreningen,

og i henhold til lovene skal ledelsen nedsætte et auktionsudvalg til at forestå auktionerne og den daglige ledelse. Hertil valgtes:

Hans Clausen, Blansskov, formand. Hans Matthiesen, Tråsbøl, næstformand. Broder Brodersen, Rufas. Hans Hinrichsen, Trøjborg, auktionator. Konsulent Hans Bruun, sekretær.

Gennem de følgende tre måneder blev så de nødvendige aftaler truffet til alle sider. Hallen blev sat så meget i stand, at man kunne holde auktion. Der blev truffet overenskomst med Gråsten Bank om finansiering. Hans Hinrichsen, Trøjborg, sagde ja til at blive auktionator for foreningen.

Fredag den 13. marts 1959 blev fastsat til første auktionsdag. Tilmelding af dyr gik ret godt ind, og da auktionen begyndte, kunne formanden byde velkommen til 5—600 mennesker. Hans Clausen udtrykte i øvrigt i sin velkomsttale sin glæde over, at man ved godt samarbejde var nået så vidt, at man kunne åbne levedyrsauktionerne i Gråsten. Han rettede en tak til alle, der havde medvirket hertil og udtrykte ønsket om, at landmændene ville benytte auktionerne, hvis formål er at bringe købere og sælgere i nærmere kontakt med hinanden. „Vi har startet Grænseegnens Landboauktioner for vore egne penge, og vi skulle gerne have al den gavn af dem, som vi kan få!"

Før Hans Hinrechsen indledte sit arbejde som auktionator udtalte han: „Det store fremmøde og de fremførte dyr vidner om stor interesse. Hold denne interesse vedlige og slut op om Grænseegnens Landboauktioner".

På denne første auktion blev omsætningen ca. 16.000,00 kr., men allerede den tredje auktion nåede over 30.000,00 kr. i omsætning, så det viste sig hurtigt, at fremtiden var sikker og at en udvidelse af auktionshallen var absolut nødvendig, så der måtte igen tages stilling til byggeplaner. Omsætningen det første år blev 1,8 mill. kr. eller ca. 45.000,00 kr. pr. auktion.

Den 25. marts 1960 kunne den ombyggede hal indvies, men også den viste sig ret hurtigt at have for snævre rammer, så man nu igen står over for yderligere udvidelser.

Udviklingen kan i øvrigt illustreres derigennem, at omsætningen det andet år blev ca. 3 mill. kr., og det tredje år skønnes den at blive ca. 4,5 mill. kr.

Den stigende omsætning vidner om, at sønderjyske landmænd har brugt auktionerne i deres omsætning af husdyr, men blev der nået dét, man fra ledelsens side havde tænkt sig i starten?

Som noget væsentligt havde man ønsket at skabe et forum, hvor

priserne kom offentligt frem, og hvor den enkelte til enhver tid kunne orientere sig om prisen på de forskellige dyr i forhold til kvaliteten. Her må siges at være nået meget gennem den ret store omsætning, så der virkelig har været et materiale at vurdere ud fra. At man skønner derpå og udnytter chancen, vidner det store besøgstal om; det er ikke ualmindeligt med 7—800 besøgende på en enkelt auktionsdag. Der kan ikke herske tvivl om, at disse mange mennesker efter sådanne besøg bedre er i stand til at vurdere prisen på deres egne dyr, når de står over for handel hjemme på ejendommen, og efter min opfattelse skal auktionerne ikke så meget måles ved deres egen omsætning som ved det her nævnte forhold.

Gennem auktionernes kreditforhold er der også åbnet mulighed for den enkelte til at gøre sig fri af kontraktkøb af søer og andre dyr. Hvorvidt man har udnyttet denne mulighed, kan der kun skønnes om, men muligheden er der. At kreditkøbsmulighederne gennemgående har været brugt med skønsomhed ses deraf, at der praktisk talt ikke har været tale om tab — og understreges yderligere af, at procentsatsen for kreditkøb har været dalende.

Med hensyn til den billige omsætning kunne man vel ønske det forhold noget bedret. Et par forhold må imidlertid tages i betragtning her. Der er jo ofte tale om transport af dyr over store afstande, og det vil — trods kollektive aftaler med vognmændene — aldrig kunne gøres gratis. Dernæst må et foretagende i så eksplosiv vækst være kaptitalkrævende. Det må imidlertid ikke glemmes, at Grænseegnens Landboauktioner helt ud er landbrugets egen forening, og at den helt store fordel først fremkommer, når man er nået dertil, at man virkelig har foden under eget bord. Den dag, det er sket, kan omkostningerne pr. dyr nedsættes væsentligt, og da har grænseegnen fået en virksomhed af virkelig værdi for dets landbrug. Hans Bruun

Planteavl

UMIDDELBART efter at den første verdenskrig var slut optog Fælleslandboforeningen igen sin virksomhed på planteavlens område.

Undertegnede og Asmus Clausen, Gl. Præstegård, begyndte 1. april 1919 som forsøgsassistenter hos konsulent H. Hansen. Asmus Clausen fik som særlig virkefelt Den sundevedske Landboforening og Visherreds Landboforening.

Vi to mand nåede allerede den første sommer at anlægge 60 forsøg spredt over landsdelen. Som transportmiddel eksisterede kun cyklen, så vi fik træning, men alt gik med liv og lyst, da alt stod i genforeningens tegn. Det store ønske ville gå i opfyldelse om kort tid.

Allerede i 1921 nedsatte Den sundevedske Landboforening et planteavlsudvalg, der skulle bistå konsulenten i planteavlsarbejdet. Der var nok at tage fat på. Jorden var blevet udpint i krigsårene. Kunstgødning fik man næsten ikke i disse år. Svinebestanden var næsten helt reduceret og kvægbesætningerne sultfodrede, så staldgødningen var heller ikke meget værd. Markerne var fyldt med ukrudt, og redskaber og maskiner hverken vedligeholdt eller fornyet.

Man gik straks i gang med fremavl af sædekorn og fremskaffelse af markfrø, systematiske undersøgelser af jordens kalktrang, og senere kom roemarkskonkurrencerne og mark-konkurrencerne.

Sottrup sogn var det første sogn i Sønderjylland, der systematisk blev undersøgt for kalktrang. Man kunne endnu ikke få danske kort, så man måtte betytte de tyske generalstabskort.

Arbejdet foregik på den måde, at konsulenten med kortet i hånden travede over alle marker og tog jordprøver på alle ejendomme. Landmændene blev ikke spurgt, om de ønskede jorden undersøgt, men kom til gengæld heller ikke til at betale, da sådanne prøver dengang kunne fås undersøgt gratis på Statens Planteavlslaboratorium.

Beretningen udkom i 1922, og de 393 jordprøver fra Sottrup sogn viste, at 39 % var kalktrængende, 15 % på overgang og 46 % var ikke kalktrængende. Dette arbejde blev fortsat til hele Landboforeningens område var undersøgt. Når der kunne sættes så meget arbejde i gang, skyldes det i høj grad den energiske formand for planteavlsudvalget, gårdejer Andreas Hansen, Sandbjerg. Selv om han havde travlt på sin egen bedrift, så havde han altid tid til rådighed, når Landboforeningen eller konsulenten havde hjælp behov. Han var en sikker deltager i foreningens møder og ikke bange for at tage ved lære af andre. Han følte vel i de første år, at han havde noget at indhente, da han var udlært smed, der havde lagt håndværket til side og kastet sig over landbruget. Den ukuelige energi førte ham dog snart op i rækken af de dygtigste landmænd, og han

Andr. Hansen
Formand for planteavlsudvalget
1921 - 42

var i mange år særlig berømt for sine kraftige og velplejede frømarker.

Planteavlsudvalget havde i sin tid mange opgaver. Det skulle kontrollere fremavlen, være med ved bedømmelsen af alle markkonkurrencer, ved tilrettelæggelsen af aftenskoler — der senere blev til dagskoler — tilrettelæggelse af forsøgsarbejder og markvandringer m. m.

Ved oprettelsen af „Landboungdom" overgik en meget stor del af arbejdet til ungdomsudvalget.

Planteavlsudvalgets opgave blev da at varetage fremavl af sædekorn og ordne forsøgsvirksomheden.

I 1943 ønskede Andr. Hansen ikke at fortsætte længere, og som hans efterfølger valgtes gårdejer Hans Clausen, Blansskov, der fortsatte til 1952, da han blev valgt til formand for Landboforeningen. Som ny formand for planteavlsudvalget valgtes gårdejer Joh. Philipsen, Avnbøllund.

Ved at kaste et blik tilbage og betragte udviklingen gennem de sidste 25 år, vil man se, at der ikke er sket væsentlige forandringer i jordens benyttelse. Kornarealet er forøget lidt i de seneste år på grovfoderarealets bekostning. Der dyrkes korn på ca. 55 % af arealet, og handelsplanter og frø på 2—3 % og foderafgrøder på det øvrige areal.

Det mest almindelige sædskifte har været: grønjordshavre, hvede, roer, byg, byg, kløver, kløver.

Ser vi på, hvilke sorter og stammer, der har været dyrket, da er der en rig udvikling. Planteforædlerne har i dette tidsrum frembragt mange nye sorter og stammer, og selv om der har været mange nitter imellem, er der opnået et stort fremskridt. Tager vi hvedesorterne i rækkefølge må særlig nævnes: Idealhvede, Skandia, Erico, Bonco, Øtofte og den sidste nye: Starke. Af bygsorter skal særlig nævnes: Majabyg, Kenia, Binder, Freja, Ymer, Herta, Rika og Bonusbyg. Af havresorter kan nævnes: Sejrhavre, Ørnhavre, Foldhavre, Maxhavre og Stålhavre.

Hvad sortsvalget angår har landmændene altid været lydhøre og været parate til at skifte kornsort så snart der kom en sort, som syntes at være bedre end den, de dyrkede hidtil.

Kornarealet fordeler sig med ca. 25 % hvede, 50 % byg og 25 % havre. Blandsæd (havre og byg) dyrkes næsten ikke mere.

Høstning af kornafgrøderne sker nu i stor udstrækning med mejetærskere, og for dem, der høster med selvbinder, gælder, at alt korn

tærskes fra marken, så der kræves stor lagerplads til kornets opbevaring, dels hos landmanden og dels hos købmanden. Dette medfører, at alt for meget korn kommer på markedet i høsttiden, og prisen trykkes for langt ned. Når hertil så kommer, at meget korn afleveres med for stort vandindhold og derfor skal tørres, så reduceres prisen yderligere.

Afleveringen af det våde korn var hovedårsag til, at vi for nogle år siden fik en ny kornlov, hvorefter kornet skal afregnes efter vandindhold.

Til bestemmelse af kornets vandindhold er der fremstillet elektriske måleapparater, hvormed man hurtigt og let kan bestemme vandindholdet. Det beklagelige er bare, at de ikke er så nøjagtige, som man kunne ønske og derfor ofte kritiseres.

I samarbejde med Haderslev Amts Landboforening er der opnået følgende aftale med kornhandlerne:

Aftale om bestemmelse af kornets vandindhold mellem egnens kornhandlere og Sønderborg amts landbo- og husmandsforeninger

Hermed vil vi gerne meddele vore medlemmer, at der mellem egnens kornhandlere og landbo- og husmandsforeningerne er indgået nedenstående aftale om undersøgelse af kornets vandindhold efter tørreskabsmetoden:

1. Køber og sælger kan i forening udtage en forsvarlig gennemsnitsprøve af partiet ved indleveringen. Prøven emballeres lufttæt i en plasticpose og indsendes til: Landboforeningens laboratorium, Aastrupvej 36, Haderslev, Prisen for vandbestemmelse i tørreskabet er 7,— kr. pr. prøve.
2. Hvor kornhandleren på sit elektriske måleapparat finder vandprocenter på 20 eller derover i byg, hvede og rug og på 19 og derover i havre, er han forpligtet til at videresende den af ham udtagne prøve til vandbestemmelse på ovennævnte laboratorium. Prisen for disse prøver er også 7,— kr.
3. Såfremt en landmand ikke ønsker at gøre brug af den i stk. 2 nævnte ret til vandbestemmelse på laboratoriet, skal han ved indlevering af sit korn gøre kornhandleren opmærksom herpå.
4. For partier under 2000 kg indsendes dog ikke prøver undtagen landmanden selv forlanger det.

Laboratoriets analyseattester danner grundlag for afregning af partiet med hensyn til vandprocent.

Køber og sælger betaler hver halvdelen af gebyret for vandbestemmelsen.

Prøven skal være på ca. 500 g og altid indsendes i en tæt tilbundet plasticpose samt indeholde en seddel med oplysning om købers og sælgers navn og adresse. Analyseresultatet sendes både til køber og sælger.

På laboratoriet bliver vandbestemmelserne foretaget efter de internationalt gældende regler (E.B.C. metoden for byg og havre) og (Nordisk Metodik-Komité's metode) for rug og hvede.

Sønderborg amts landboforeninger	**Sønderborg amts husmandsforeninger**
Jakob Jørgensen	B. Brodersen

Fremavl af sædekorn påbegyndtes allerede i 1921 og blev praktiseret på den måde, at planteavlsudvalget fremskaffede stamsæden og kontrollerede afgrøderne på marken, udtog prøver af avlen og undersøgte spireevnen. Såsæden blev renset og sorteret på avlsstedet og blev afhentet af køberne.

Denne form for fremavl opretholdtes en lang årrække, men avlerne blev efterhånden utilfredse, da de havde for meget arbejde, dels ved rensningen, men navnlig ved udleveringen.

I 1942 blev der derfor sluttet overenskomst med Avnbøl Lokalforening om rensning og fordeling af fremavlen. Senere fik man en lignende overenskomst med Nybøl Lokalforening og Sottrup Lokalforening. — Omsætning af fremavlen i 1961:

Hvede	423 hkg
Byg	1053 hkg
Havre	334 hkg
Ialt	1810 hkg

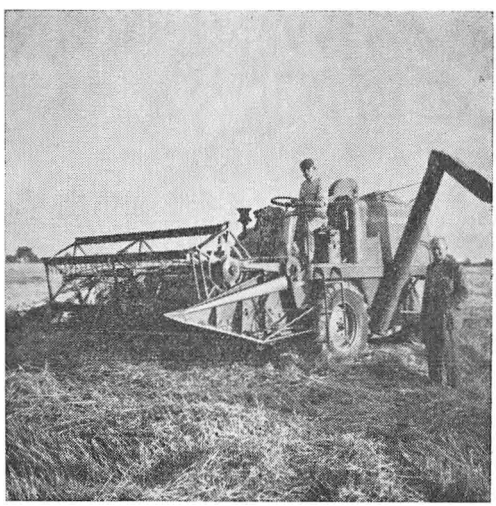

Mejetærskeren i arbejde

GRÆSMARKERNE beslaglægger samme areal som for 25 år siden. Det er almindeligt, at de er med i sædskiftet som 2-års marker. For en årrække siden var der tendens til at have en såkaldt varig græsmark og så kun en mark i sædskiftet. Det var særligt efter fremkomsten af gode hvidkløverstammer, hvor der på samme tid var ret stærke angreb af kløverål i rødkløveren. En del landmænd gik en overgang over til en lucernemark og en hvidkløvermark, men lucernen vandt heller ikke denne gang nogen større udbredelse. Man ændrede efterhånden frøblandingen til mere hvidkløver og mindre rødkløver, men alligevel har det altid knebet med at få et tilfredsstillende udbytte i andet år. Først da man kom ind på brugen af salpeter lykkedes det.

Græsmarkens benyttelse er ændret i tidens løb. Dengang kotøjret blev erstattet med pigtrådshegnet hed det ofte, at der var mindre forslag i græsset, end da køerne stod i tøjr, og der var sikkert lidt om det, men det var en stor lettelse i arbejdet. Køerne fik hele marken at more sig på, og kom der ikke rigeligt med regn, kunne de nok fra foråret af holde græsset nede, så marken gav alt for lidt. Dette førte med sig, at man kom ind på at dele marken i flere folde, som så skiftevis blev afgræsset. Ved denne benyttelsesmåde viste det sig, at køernes ydelse steg de første dage efter at være sluppet ind på det friske græs, men faldt så igen i de sidste dage, de gik i folden. Enkelte landmænd søgte at råde bod herpå ved at dele køerne i to hold, så de højtydende køer kom først og derefter de lavtydende køer samt hestene, men græsmarkens udbytte var dog stadig utilfredsstillende.

Ved at sammenligne det udbytte, vi fik i gødningsforsøg, frøblandingsforsøg og andre forsøg i græsmarkerne med det udbytte, som landbrugsregnskaber og kontrolforeningsregnskaber viste, måtte der være noget forkert, da forskellen var ca. 50 %.

Forsøgene oplyste, hvor mange F. E., vi avlede, når køerne ikke afgræssede marken. Regnskaberne oplyste, hvor mange F. E., der var udnyttet.

Det blev græsmarkssektionerne, der kom til at udrede disse tråde.

Ved at indhegne parceller i græsmarken og høste dem 4—6 gange i sommerens løb, får man oplysninger om, hvor mange F. E., der er avlet.

Ved at føre fuldstændigt regnskab over de dyr, der afgræsser marken, får man oplysninger om, hvor meget kreaturerne har udnyttet.

Hvis forskellen bliver særlig stor vil det for en stor del skyldes en forkert udnyttelse af græsmarken, og her skal især nævnes: for stærk

afgræsning, for svag afgræsning, vraggræs og nedtrædning af græs.

Der skal her anføres enkelte forsøg:

Forsøg med forskellige antal slet i 2-årige kløvergræsmarker

	Forholdstal		
	Tørstof	**F. E.**	**Råprotein**
Slet hver uge	100	100	100
Slet hver 2. uge	172	151	157
Slet hver 4. uge	292	250	206
Slet hver 8. uge	339	282	219

Noget lignende resultater er man nået til ved stribegræsning. Græsmarkerne skal altså have fred 3—4 uger mellem hver afgræsning. Tænk på græsplænen i haven; her skal græsset holdes nede, og derfor giver det intet masseudbytte.

Brugen af salpeter til græsmarkerne er almindeligt. — Jo mindre kløver, der er i marken, jo mere salpeter. Det er særlig de marker, der skal pløjes op i efteråret, der får salpeter, 500—1000 kg pr. ha. Det gør ikke så meget, om kløverbestanden forringes lidt her.

Regulering af græsmængden sommeren igennem er stadig det vanskelige problem.

Nedbøren kan ikke forudberegnes, så en planlagt afgræsning ofte slet ikke kan gennemføres, men råder man over en grøntsnitter og siloanlæg, er man nogenlunde herre over situationer, der kan opstå.

Ved høbjærgning anvendes overalt stakryttere, og der er stadig større arealer, der anvendes til høbjærgning, end til ensilering.

Kunstig eftertørring af hø i laden er ikke benyttet endnu, og der er heller ikke bygget tørrerier til tørring af grønne foderafgrøder, men disse ting diskuteres for tiden.

Kort tid inden foreningens første århundrede ebbede ud, holdtes den 25. november 1961 et landbomøde, formet som en rundbordskonference, om emnet: **„Skal vi kunsttørre grovfoder?"**

1. Indleder: Forstander Sonne Frederiksen, Forskningsinstituttet for Handels- og Industriplanter, Kolding.
2. Græsmarkskonsulent Aksel Jakobsen, Brørup, tager indlederens redegørelse op til kritisk vurdering i sammenligning med den alm. danske grovfoderproduktion og dens økonomi, og
3. Konsulent Erik Larsen, Rødekro, imødegår forstanderen set fra

dansk fodringspraksis, hvor koen og roen er bærepillerne i dansk landbrugs økonomi.

ROEMARKERNE omfatter næsten samme areal, som for 25 år siden, men barresroerne er blevet erstattet med fodersukkerroer, og enkelte steder endog med sukkerroer. Det er de tørstofrige roer, der har erobret pladsen. Der dyrkes dog stadig en del kålroer.

Det er almindeligt, at roemarken får al staldgødning og ajle. I de seneste år, efter at traktorer og gummivogne (vogne på gummihjul) er trængt helt igennem, anvendes ajlen i stor udstrækning på andre marker, da sædbedet lider alt for meget ved kørslen med traktor og de tunge vogne.

Roemarken har altid krævet meget arbejde, og det forøgedes yderligere, da man begyndte at ensilere toppen af bederoerne. Toppen blev skuffet af med jern og læsset på vogn med greb, og aflæsningen i siloen skete også med håndkraft. Man har i mange år haft redskaber

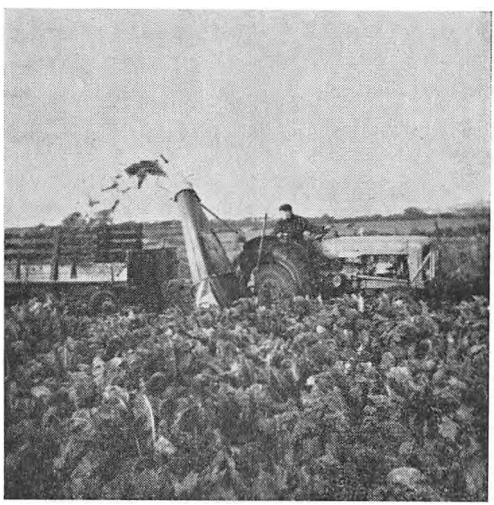

Grønthøsteren i arbejde

til aftopning af kålroer og løsning af disse. Senere fik man redskaber til løsning af bederoer, og her bør navnlig nævnes den såkaldte slæde, der blev fabrikeret af Johs. Jensen, Vester Sottrup. Dette enkle og billige redskab har gjort god fyldest i mange år.

I den sidste halve snes år har der været en rivende udvikling i mekanisering af roeavlen. Selv gode maskiner er ofte forældet i løbet af 3—4 år.

Ved fremkomsten af grøntsnitteren synes man nu at have nået det rigtige. Den aftopper, findeler og læsser roetopperne i en arbejdsgang.

Har man så elevator ved siloen, kan man bjerge roetoppen på ca. 2 ha på én dag, og så bliver ensilagen bedre end da man arbejdede med hel top. Det skal dog tilføjes, at ikke alle roestammer egner sig til aftopning med maskiner. Maskiner til optagning af roer har man arbejdet med i mange år, men det er jo egentlig først da man får traktoren spændt for, at der bliver virkelige fremskridt. Så længe man kørte med heste var der for lidt kraft. — Der holdes hvert år maskindemonstrationer, hvor de fleste af de i handelen værende maskiner til aftopning og optagning af roer bliver demonstreret.

Joh. Philipsen
Formand for planteavlsudvalget
fra 1952

Interessen samler sig nu om optagere med læsseelevator, men om det skal være optager med læsseelevator bagud til en tilkoblet vogn eller en optager med elevator ud til siden, kan være vanskeligt at afgøre. De nye maskiner arbejder dog ret tilfredsstillende. Vogne med mekanisk aflæsning bruges i stor udstrækning ved hjemkørslen. Bjergningen af roeafgrøderne er nu ved at være fuldtud mekaniseret. Det samme kan ikke siges om roernes udtynding; her foregår arbejdet endnu på gammeldags manér. Hvad der har været fremme af mekaniske apparater har ikke været af værdi. Man har dog på anden måde søgt at lette arbejdet. — Tidligere var det almindeligt at så 14—16 kg bederoer pr. ha. Der skulle startes med en god plantebestand. Man fandt dog ud af, at noget mindre kunne klare det. Ved at sætte udsædsmængden ned kunne man lette udtyndingsarbejdet

A. Winther
Ungdoms- og planteavlskonsulent
fra 1960

noget, men dog ikke ret meget. Sagen er jo den, at et bederoefrø kan give mere end en plante, og når 2—3 planter udgår fra samme frø, vil de stå meget tæt og er vanskelige at adskille ved udtyndingen.

Senere kom man ind på at slibe eller spalte roefrøet. Formålet hermed var at beskadige frøet så meget, at der kun fremkom én spire af hvert frø. Man kunne synes det umuligt at fremstille maskiner, der var i stand til at behandle frøet på en betryggende måde. Det lykkedes dog, og man anbefalede landmændene at så ca. 6 kg pr. ha af

Roeoptageren i arbejde

dette frø. Frøet blev sået med de almindelige såmaskiner, og det viste sig, at man godt kunne gå lidt længere ned endnu med udsædsmængden, når bare spiringsbetingelserne var gode. Ved denne fremgangsmåde regnes med at kunne spares ca. 20 % ved udtyndingsarbejdet.

Skal arbejdet udføres ved hjælp af fremmed arbejdskraft, får man dog ingen besparelse, da løntariffen ikke tager hensyn hertil.

For få år siden er der fremstillet såmaskiner, der udsår roefrøene enkeltvis (énkorn-såmaskiner), og ved brug af en sådan maskine vil udtyndingsarbejdet yderligere lettes.

Trods disse fremskridt er det alligevel sådan, at i roernes udtyndingstid har man topbelastning i landbrugets arbejde. Dette arbejde skal udføres på kort tid. Bjergningen af roerne kan derimod udstrækkes over længere tid og er fuldt mekaniseret.

Når man omtaler mekanisering, kan man ikke undgå at tænke på den indsats, som gårdejer Andr. Christensen, Vesterled, Nybøl, har gjort på dette område. Hvor mange af de sundevedske landmænd har

ikke mødt op, når Andr. Christensen demonstrerede sin roeoptager „Talpa".

Vi refererer her Andr. Christensen's egne udtalelser:

— Når der ved en milepæl skal gives et bidrag til udviklingen af landbrugsmaskiner inden for foreningens område, bliver det om en ny maskines tilblivelse, idet denne for sukkerroeoptageren TALPA's vedkommende fik karakter af et pionerarbejde.

Årets sidste høst — roehøsten — er især for fabriksroernes vedkommende et besværligt job. Når der i dag kan spores en betydelig fremgang på dette område, skyldes det lige så meget den moderne traktor med dens kraftoverføring. Denne fandtes ikke omkring 1930, da den første TALPA forlod Michelsen's smedje i Nybøl. Der måtte startes med hestekraft — det var strengt. Der gik en del år hjemme med de første, primitive forsøg, indtil maskinen fik premiere på Næsgård Agerbrugsskole sammen med Axel Petersen's maskine fra Salling. De, der kender Næsgårds lerbanker, vil vide, at det ikke var nogen let opgave, vi blev sat til, men vi var som gamle Næsgård-elever begge i gode hænder dér, og netop som besværlighederne havde kulmineret, udbragte statskonsulent Anton Kristensen de trøstende ord: Det skal dog straks siges og i allerhøjeste grad påskønnes, det gode samarbejde, der er imellem disse to konkurrenter; vi er jo oftest ude for det modsatte. Senere kom vi i udlandet da også ud for mere barsk vind på dette område, men vi klarede den.

I disse kriseår var der med den store arbejdsløshed ingen gunstige forhold for salg af arbejdsbesparende maskiner, og det var i de tider, hvor en kunde skulle opsøges otte gange, inden salg opnåedes. Da forholdene i Tyskland på den tid var i rivende udvikling, meldte interessen sig derfra. Maskinen flyttedes derfor i 1937 til en virksomhed i Flensborg, hvorfra den blev tilsluttet de store demonstrationer, som vi i dag kender dem herhjemme. Hermed opstod dog mange nye problemer, tilpasningen til de mangeartede nye forhold, jordbund, brugs- og dermed traktorstørrelser, aftopning kombineret med optagning eller ikke, de forskellige arbejdsmetoder på de store godser i Vest- og Østtyskland og mange andre ting, der i dag er selvfølgelige; alt lå endnu i støbeskeen. Af en ny ting venter folk sig oftest — enten eventyr eller fiasko. For idealisten, der står midt i opgaven, efterlades eventyret i form af minder. Fiaskoen (den økonomiske) er det derimod kunsten at undgå. Lykkes det, er der — trods alt — om ikke andet så dog meget af personlig værdi i behold. Det mest afgørende afsnit melder sig, når man som ikke-faglært skal finde en virksomhed,

der kan og vil overtage fabrikationen. Kan en maskine under en demonstration ikke gøre sig bemærket — kan det være vanskeligt. Da TALPA alene var udstyret med automatisk styring, kunne betjeningen demonstrativt forlade maskinen midt under optagningen. Det gav en 1. præmie på 5000,— DM samt et tilbud fra den største landbrugsmaskinfabrik H. Lanz, Mannheim. Det blev en oplevelse at se den indsats, der ydedes af dette firma. Se den respekt, der vistes de foreliggende, praktiske erfaringer, eller overvære gennemgangen af en afsluttet sæsons erfaringer, der foregik i en konferencesal over hvis indgangsportal stod: Vi må lære at hade det dårlige arbejde som synden! — Arbejdet fi kdog en brat afslutning, da fabrikken, efter længe at have holdt igen, blev tvunget til at optage produktion af krigsmateriel, i marts 1943 blev belagt med 360 bomber — en uge efter, at den nævnte produktion var optaget. Inden forbindelsen efter krigen atter kunne optages var der tabt så megen tid og på mange områder foregået så mange ændringer, der bevirkede, at fabrikationen ikke blev genoptaget.

VED JORDENS DYRKNING vil der altid optræde uønskede planter, der kæmper med kulturplanterne om næring, luft, lys, vand og plads.

Ved jordbehandling har man altid søgt at bekæmpe disse ukrudtsplanter, men i den senere tid er man kommet ind på bekæmpelse ved anvendelse af kemiske midler. Først anvendtes de såkaldte svidemidler som jernvitriol, blåsten, kalkkvælstof og DNOC, og fra 1946 kom hormonmidlerne. Efter anvendelse af hormon er tidselmarker og agerkålsmarker næsten totalt forsvundet, men en del planter er ret modstandsdygtige over for hormon, så ukrudtsfloraen er ved at ændre sig. Der findes dog nu midler mod alle planter, så det gælder bare om at benytte de rigtige.

Bekæmpelse af skadedyr foregår overalt ved sprøjtning med giftmidler, og ved bejtsning af udsæden har man mulighed for at bekæmpe svampe og skadedyr.

Kun de større gårde har egne sprøjter. De øvrige benytter maskinstationerne.

KUNSTGØDNING har forlængst vundet indpas i det danske landbrug og betragtes som et godt supplement til staldgødningen, og der er gennem årene udført mange markforsøg for at belyse kunstgødningens rentabilitet.

I den senere tid har man også taget laboratoriemæssige undersøgel-

ser af jorden i brug til konstatering af jordens mere eller mindre trang til fosforsyre og kali.

Det var i begyndelsen af 1940'erne, de såkaldte kontrolforsøg kom rigtig i gang. Det er fastliggende forsøg, hvorved man som regel må forstå flerårige forsøg med superfosfat og kali i forskellige mængder liggende fast på samme sted, med de forskellige afgrøder inden for sædskiftet passerende hen over sig.

Ved samtidigt at udtage jordprøver i alle disse forsøg til bestemmelse af fosforsyretal og kalital, fik man et godt materiale til bedømmelse af laboratorieundersøgelsens værdi. Det viste sig, at virkningen af kunstgødningen, med enkelte undtagelser, var betydelig større på jorder med lave tal end på jorder med højt tal.

Da disse tal først var anerkendt som brugbare, varede det ikke længe inden landmændene i vid udstrækning benyttede denne metode til at skaffe sig oplysning om jordens tilstand med hensyn til fosforsyre og kali.

Laboratoriebestemmelser af jordens tilgængelige indhold af kvælstof har man ikke hidtil kunnet anvende i landbruget, medens gartneribruget i nogen udstrækning benytter sådanne undersøgelser.

Forbruget af kunstgødning i tons i Aabenraa-Sønderborg amt

	15½% kvælstof	18% superfosfat	50% kali
1935—36	8,012	11.731	2,518
1939—40	9,545	11,441	3,886
1940—41	11,071	3.027	6,620
1944—45	6,997	364	4,073
1949—50	13,222	13,626	6,418
1954—55	14,216	13,847	8,630
1959—60	20,908	18,038	9,806

Landbruget anvender nu 2½ gange så meget kvælstof og superfosfat og 3—4 gange så meget kali som for 25 år siden. Da vi stadig ønsker stigende udbytte i marken, må landmanden sørge for, at der er nok til en rekordhøst, og så håbe på, at naturen ellers vil være ham gunstig.

Tabel over fosforsyre- og kalital for ca. 20.000 jordprøver i Sønderborg amt 1941—1961

Fosforsyretal

	%	under 4,0	4—6	over 6.0
1941—45		54	25	21

1946—50	49	34	17
1951—55	33	42	25
1956—60	14	46	40
1961	15	42	43
Kalital			
1941—45	24	40	36
1946—50	18	44	38
1951—55	15	34	51
1956—60	8	32	60
1961	4	32	64

Den stærke stigning i tallene falder godt sammen med det stigende forbrug. Tabellen viser, at der endnu er 14—15 % af jordprøverne, som har fosforsyretal under 4,0. Det er sikkert de 15 % for meget. De 43 %, der ligger over 6,0 vil vel nok kunne indskrænke sig til at holde skansen, da der for dem næppe er fordel ved stadig at give mere end der bortføres. Der er et stort antal medlemmer, der har fået jorden undersøgt for 3. gang, og de har herved fået et godt materiale til at vurdere den anvendte gødningsmængde.

Kalitallene fortæller os, at der på de gode lermuldede jorder anvendes mere kali end nødvendigt.

Hans Staugaard
Formand for Landboungdom i 10 år

Landboungdom

DET landøkonomiske ungdomsarbejde har i mange år været udført i fællesskab mellem landboforeningerne og husmandsforeningerne i Sønderborg amt. Der er dannet en forening ved navn „Landboungdom". Dens ledelse består af repræsentanter for landbo- og husmandsforeningerne og de unge selv. Ledelsen planlægger og gennemfører

de forskellige opgaver såsom aftenskoleundervisning (der er ændret til dagskole), markkonkurrencer, staldkonkurrencer, markvandringer og udflugter m. m.

Arbejdet i 1961 har bl. a. omfattet: Aftenskoleundervisning (75 deltagere), studiekreds (40), markvandringer (110), traktorkursus (105), studium af svinestalde (80), fodermesterkonkurrence (19), pløjekonkurrence (12) samt en udflugt til Holland med 45 deltagere.

Arbejdet omfatter hele Sønderborg amt.

Chr. Nielsen

H. Carstensen
Maskinkonsulent fra 1961

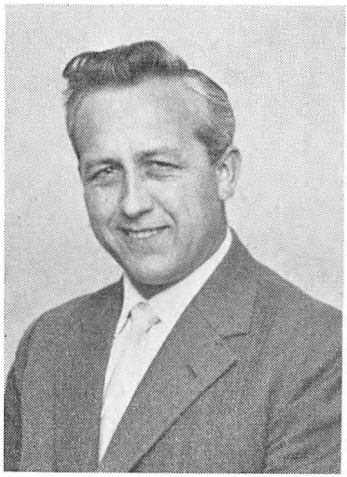

P. Nielsen
Husdyrbrugskonsulent fra 1960

☆

En sundevedsk bondegård i 1962

Tekst og foto: ASMUS CLAUSEN

MAN HAR MENT, det kunne være på sin plads at afrunde dette festskrift med en beskrivelse af en sundevedsk bondegård, for derved at markere, hvor langt udviklingen har ført landbruget frem i hundredåret for Den sundevedske Landboforenings virke. Måske vil det gå sådan, at nutidens læsere ikke fanges af dette stof, for der er jo ikke noget i det, som er dem fremmed, men det kunne tænkes, at de læsere, der måske om hundrede år får dette festskrift i hænde, vil kunne have glæde af det, når de ser det i historiens lys. I alt fald ville vi i dag have været henrykt, om vi kunne have optrykt en beskrivelse af en sundevedsk bondegård i 1862. Desværre foreligger muligheden ikke.

Da vi nu skulle finde en gård, der var et fuldgyldigt udtryk for det sundevedske landbrugs stilling i 1962, enedes man ret hurtigt inden for redaktionen af dette festskrift om, at Ejnar Bonefeld's gård og bedrift i Øster Sottrup var særdeles velegnet til formålet, idet den landøkonomiske udvikling her var ført ajour.

Der har på Sundeved i de sidste årtier været interesse for at give bondegårdene selvstændige navne. En meget smuk skik, der symboliserer, at en bondegård er et lille rige for sig. Men hvordan finder man frem til et passende navn? Måske går man på Arkivet, om det skulle gemme en idé. Således har Ejnar Bonefeld accepteret et gammelt marknavn AMBALLE, som nu er blevet gårdens navn. Og da der i den pågældende mark fandtes en meget smuk sten, der i den fjerne old er blevet løsrevet fra en norsk fjeldvæg og ført hetil

med isen, blev navnet hugget i den, og den blev placeret ved gårdens indkørsel. Nu hedder gården altså AMBALLE.

Navngivningen skete i forbindelse med en større ombygning i 1957, hvor der opførtes et nyt stuehus. Ejnar Bonefeld's far, Kristen Bonefeld, havde i sin tid moderniseret udbygningerne, og nu syntes sønnen, at hans opgave måtte være at fuldende billedet og bygge det nye stuehus.

Se, et stuehus til en bondegård i 1962 — hvorledes skal det være? Boligbehovet er jo ikke nær det samme som i gamle dage, da bondegårdene ikke alene skulle danne rammen om familielivet, men også rumme pensionatsmuligheder for det store folkehold. Nu skal der heller ikke længere være bageovn, saltkar og alt det, der i sin tid var nødvendigt for gårdens selvforsyning.

Går man til yderligheder, kan man næsten sige, at et lille moderne etplans-hus, som man bygger dem i byerne, kan dække en gårds boligbehov.

Da Ejnar Bonefeld skulle bygge, rejste han og hans kone rundt for at se moderne stuehuse, og man fik vidt forskellige råd. Et sted sagde

man, at når man endelig gik i gang med byggeriet, så gjaldt det om ikke at bygge for småt. Et andetsted sagde man stik det modsatte. Man fulgte det første råd og byggede et ret stort hus, der på det tidspunkt kom til at koste den pæne sum af 100.000 kr. I dag regner man med, at det ville koste 25.000 kr. mere at bygge det samme hus.

Der er kælder under hele huset, og her findes fyrrum med oplagsplads til brændsel, vaskerum med moderne vaskemaskine, pulterkamre og endelig et stort, meget stort, rum, der tjener et dobbelt formål. Normalt hænges vasken her til tørre, men skal der være fest, da omdannes lokalet til festsal.

Stueetagen ligger ret højt med opgang fra gårdspladsen ad et par præsentable trapper. Til venstre for hovedindgangen er kontoret placeret, og efter dette kommer man ind i en stor hall, som jeg skriver med konsonantfordobling for at antyde slægtskabet med den engelske byggestil. Der findes dog ingen kamin, som i England, men rummet prydes af gamle, smukt udskårne egetræsstole. Dér er der diskret adgang til et toilet. Men ellers er hall'en forstue til den store dagligstue, der igen står i forbindelse med en kombineret selskabs- og spisestue. I spisestueafdelingen er der faste bænke med hynder. Her kan der holdes „mellemstore fester". Mellem de to trappeopgange ligger køkkenet med forbindelse til den daglige spisestue.

Loftsetagen er udnyttet til værelser. Her findes også det, vi i gamle dage kaldte „karlekamre", men som nu er blevet til komfortable enkeltmandsstuer, der kan sidestilles med jævne hotelværelser. Der er adgang både til toilet og bad, og selvfølgelig strækker centralvarmen også sin arm ind på medhjælpernes værelser. Det er Ejnar Bonefeld en stor tilfredsstillelse at kunne byde sine medarbejdere disse gode boligforhold.

Der skal siges et par ord om stuehusets tag. Det er uden valm og har meget stort udhæng, og som tagmateriale er brugt det efter den sidste verdenskrig meget anvendte bølgeeternit. I dette tilfælde er det af grå farve. Det sker aldrig nu mere, at der lægges et nyt tag af rør. Det er også ved at være sjældent, at der lægges et tegltag, og det er i grunden synd, eftersom egnens teglværker fremstiller tagsten i særdeles smukke, røde nuancer.

☆

EJNAR BONEFELD's gård AMBALLE er på 39 ha. Jorden er dybmuldet og af en misundelsesværdig god beskaffenhed. At sætte plov i denne jord er en nydelse. Det er også skønt at høste, men der bliver mange læs at køre hjem. Gården har en samlet ejendomsskyldværdi

til skatteansættelse af 285.000 kr. Deraf udgør grundværdien 113.000 kroner. Den samlede skattebyrde til kommune og amt og stat på den faste ejendom er for tiden knap 6000,— kr. årlig.

I 1947 fik Ejnar Bonefeld ved bytning med naboer sin jord samlet i en stor flade, og han fik al sin jord på den side af bygaden, hvor

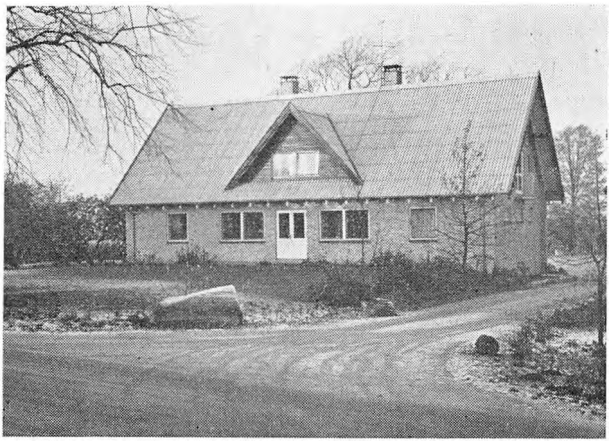

Det nye bondehus

bygningerne ligger. Takket være jordfordelingsloven kunne denne operation foretages uden stempelafgifter. Denne anordning har været overordentlig værdifuld for markdriften.

Markbruget har syv skifter: 1) grønjordshavre 2) hvede 3) roer 4) byg 5) byg med udlæg 6) græs 7) græs.

Dertil kommer en udmark med varigt græs.

Dette er hovedlinjerne i markbruget, men skemaet følges dog ikke slavisk. Undertiden „snyder" man sig til mindre arealer med handelsplanter som sukkerroer, hør og frø.

Selv om den store besætning giver en god mødding, er det dog lønnende med et stort forbrug handelsgødning. Der købes årligt 8 a 9 t. kalksalpeter, 7 t. superfosfat, 5 t. kaligødning.

Når der skal dyrkes byg, sukkerroer og da forresten også hvede, gælder det om at holde en god alkalisk reaktion i jorden. Med en „omdrift"s mellemrum tilkaldes planteavlskonsulenten for at udtage jordprøver til bestemmelse af jordens tilstand med hensyn til forsforsyre og kali, men mindst lige så meget for at fastslå reaktionen. Ved denne foranstaltning er Ejnar Bonefeld blevet forbavset over, så tit det er nødvendigt at tilføre kalk. Denne kalkning betragtes ikke længere som en éngangs-foranstaltning, som man gjorde det i gamle dage, da

man tilførte kalk i form af mergel. Nu kommer kalken som en fin pulveriseret vare i lastbil fra de jyske kalklejer, og den spredes med centrifugalspreder.

☆

HUSDYRHOLDET er præget af en stor malkekvæg-besætning. Der findes omkring 30 malkekøer og 40 stykker opdræt. Mælkeydelsen var sidste år i gennemsnit pr. ko: 4557 kg mælk med 4,02 % fedt, hvilket giver et smørudbytte på 205 kg. Kvægbesætningen er overvejende af Rød Dansk Malkerace, men der er begyndt at dukke nogle sortbrogede dyr op.

— Hvordan kan det være, Ejnar Bonefeld?

— I en lang årrække har konjunkturerne for smørproduktionen været meget utilfredsstillende, medens kødproduktionen har sejlet under medvind. De røde køer er fortrinlige mælkeproducenter og brugbare til fedning, men til dette sidste kan de ikke nær stå mål med de sortbrogede, der så til gengæld heller ikke helt kan holde de røde køers mælkeydelse. Der er mange i disse år, der er villige til at slå lidt af på mælkeydelsen, hvis de så til gengæld kan få bedre kød-dyr. De sortbrogede dyr, jeg har indkøbt, er nærmest indført i besætningen i forsøgsøjemed. Det er ikke min hensigt at have en blandet besætning, det kan jeg ikke lide at se i min stald. Enten eller. Om det

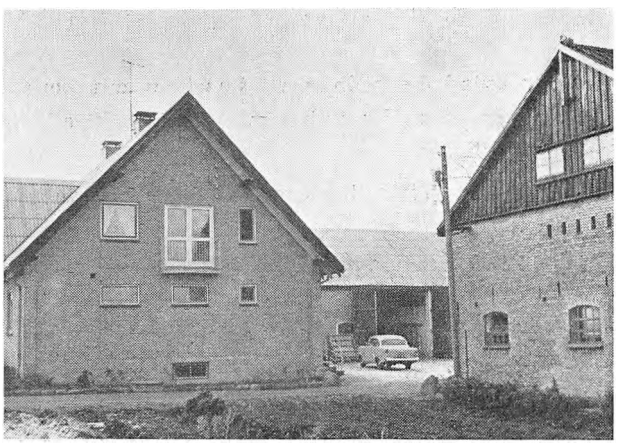

Et kig ind i gårdspladsen

bliver det ene eller det andet kan jeg ikke sige i dag. Men så meget kan jeg sige, at det vil gøre ondt, hvis jeg skal udskifte den røde besætning, som jeg har gjort et avlsarbejde på gennem mange år.

Men selv om det racemæssigt ser lidt broget ud i stalden, så ser det

alligevel godt ud. Der er en meget fin staldhygiejne. Alle dyrene er klippet og ikke et eneste snavset. Spindelvæv kendes ikke, og vinduerne er blankpudsede. Der malkes selvfølgelig med maskine, ellers ville arbejdet med den store besætning jo også være uoverkommelig for en enkelt mand.

Det er ikke blot kvægbesætningen, der er stor, også svineholdet er omfattende. Der drives ingen svineavl, kun fedning. Alle smågrisene indkøbes. Den årlige produktion af slagterisvin ligger på omkring 400 stykker.

— Men, Ejnar Bonefeld, den store kvæg- og svinebesætning kan du da ikke føde med egen avl?

— Nej, jeg køber en hel del foderkorn til grisene og mange oliekager til malkekøerne. Under omtalen af sædskiftet sagde jeg, at jeg kun havde et skifte med roer. Det passer ikke helt. Jeg gør indhug hist og her og snyder mig til nogle flere roer.

MEN NU FOLKEHOLDET. Her er vi nået til landbrugets mest ømtålelige problem i disse år, hvor den voksende industri suger al arbejdskraft til sig. Der gives almindelige bondegårde, der drives helt uden fremmed medhjælp.

— Hvordan stiller medhjælperproblemet sig hos dig, Ejnar Bonefeld?

— Vi har ingen kvindelig medhjælp. I huset må min kone klare sig helt alene. Det er jo også derfor, vi har måttet anskaffe alle de moderne hjælpemidler.

Ude i bedriften er jeg lidt bedre kørende. Jeg har både en ugift fodermester og en karl.

— Lønnen?

— Fodermesteren får 900,— kr. om måneden plus kost og logi. Karlelønnen er på 650,— kr. mdl. om vinteren og 800,— kr. om sommeren.

— Selv om du er forholdsvis godt kørende, så er det alligevel forbavsende, at et så intensivt landbrug, som dit, kan drives med et så beskedent folkehold. For her er jo altid ryddeligt, som på en alsisk bondegård pinselørdag.

— Nu skal hertil siges, at jeg også selv gør karls arbejde, og så har vi tre drenge i den skolepligtige alder. Når de holdes i træning er det forbavsende, hvad arbejde de kan præstere. Det bliver adskil-

lige km roerækker, de passer om sommeren, og i høsten er vi helt afhængige af dem ved indkørslen.

— Har du ikke mejetærsker?

— Nej, og det hænger i grunden sammen med halm-spørgsmålet. Med den store svinebesætning, jeg har, betyder halmen en del. Meje-

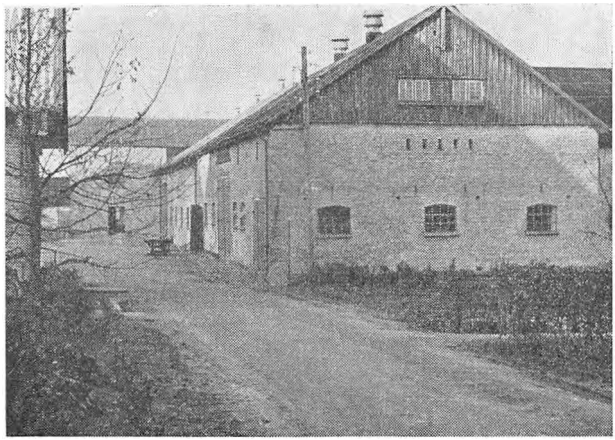

Parti af avlsbygningerne

tærskning giver stort halmspild og forringer kvaliteten. Også som strøhalm.

Vi har et tærskeværk, der kan betjenes af to mand, og med det tærsker vi al sæden ind fra marken. Men som sagt kan vi kun køre korn ind, når drengene er disponible. Den dag, de flyver fra reden, tvinges vi måske til mejetærskning.

— Hvor stærkt er der ellers mekaniseret og rationaliseret i bedriften?

— Vi har to traktorer, en større og en mindre. Så har vi en universalhøster, der tager roetoppen og bringer den hjem til langsiloen, der er bygget klods op ad lademuren under et forlænget tagudhæng. Videre har vi en universalvogn med mekanisk aflæsning, og så har vi en Hesselager roeoptager. Og mens vi er ved roerne, lad mig så sige, at vi sår etkornsfrø. Alle disse ting gør, at slæbet med roerne er formindsket slet ikke så lidt.

Af andre hjælpemidler til lettelse i bedriften kan jeg nævne kornsiloen, transportører og en række andre småting.

Ja, så står der da også en bil i garagen.

— Men nu, Ejnar Bonefeld, uden at være indiskret vil jeg gerne spørge, hvorledes denne mønstergyldige bedrift forrenter sig.

— Det ligger tungt i disse år. Lad mig nøjes med at sige, at en forrentning af ejendomsskyldværdien med normal rente ligger langt uden for det opnåelige.

Asmus Clausen

Landboforeningens ledende mænd i dag

I LANDBOFORENINGENS bestyrelse sidder fem mænd, der alle er i deres bedste alder. Geografisk er de fint fordelt i området med to medlemmer på Broagerland og tre i det øvrige distrikt.

Formanden er generalforsamlingsvalgt som formand, og det er vel

Jens Hansen *Hans Clausen* *Viggo Alexandersen*
Tøge Sibbesen *C. C. Lei*

kun et tilfælde, at han er den ældste. I Den sundevedske Landboforening har man aldrig været bange for at lade ungdommen komme til. Man tænke blot på Claus P. Wolff.

Hans Clausen, Blansskov, har nu siddet så længe som formand, at han er både prøvet og accepteret.

Som næstformand har Jens Hansen, Nejs Møllegård, fungeret en lang årrække. Han har viet Landboforeningen mange af sine gode kræfter — også derved, at han altid har holdt god likviditet i kassen.

De tre øvrige bestyrelsesmedlemmer er nyere i tjenesten. Det er Tøge Sibbesen, Mariegård, Broager, Carl Chr. Lei, Avnbølgård, og Viggo Alexandersen, Sottrup. Det er deres position som dygtige landmænd, der har været baggrunden for deres valg til bestyrelsen.

Men der skal i denne forbindelse nævnes endnu et navn, som har haft overordentlig betydning for Den sundevedske Landboforening i hele tidsrummet fra genforeningen og til dato. — Det er konsulent Nielsen's.

Chr. Nielsen, der er vendelbo, kom til vor landsdel allerede før genforeningen. Først fik han ansættelse ved Fælleslandboforeningen, derefter i Den sundevedske Landboforening og i Sønderborg Amts samarbejdende Landboforeninger, men Sundeved-boerne har altid betragtet ham som deres mand. Nielsen er planteavlsmand, men ikke ensidig specialist. Det er ikke som agitator, han har haft sin betydning. De sundevedske bønder har i øvrigt ikke haft brug for en sådan, al den stund, de ikke trængte til „vækkelse" for jorddyrkningens vedkommende. Men Nielsen har været den grundsolide rådgiver, der efter selvstændig vurdering gav sine råd på tomandshånd. Her har han haft inspirerende virkning. Hans virke i Den sundevedske Landboforening vil gennem lang tid fremover bliver mindet med respekt og taknemmelighed.

Som gode hjælpere i arbejdet har bestyrelsen planteavlsudvalget, hvis formand er Johan Philipsen, Avnbøllund, der også gennem en længere årrække har været bestyrelsesmedlem. Johan Philipsen har ligesom Viggo Alexandersen landbrugseksamen, der giver dem særlige kvalifikationer i landboforenings-arbejdet.

Desuden står husdyrbrugs- og ungdomsudvalget til tjeneste. Formanden for husdyrbrugsudvalget er Hans Staugård, Snogbæk, der dog særligt har indlagt sig fortjeneste som formand for ungdomsudvalget gennem en lang årrække. Nu er han afløst af Arne Jensen, Vester Sottrup.